

T.C.İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

19.YY'DA OSMANLI KONUT MİMARİSİNDE İÇ MEKAN KURGUSUNUN
SAFRANBOLU EVLERİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

S.Gülçin (BOZKURT) AZEZLİ

Anabilim Dalı:Sanat ve Tasarım Fakültesi
Program:İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Tez Danışmanı:Prof.Dr.Oğuz CEYLAN

TEMMUZ 2009

T.C.İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

19.YY'DA OSMANLI KONUT MİMARİSİNDE İÇ MEKAN KURGUSUNUN
SAFRANBOLU EVLERİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

S.Gülçin (BOZKURT) AZEZLİ

609602052

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 13 Ağustos 2009
Tezin Savunulduğu Tarih: 30 Temmuz 2009

Tez Danışmanı: Prof .Dr. Oğuz Ceylan

Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Sevinç Ertürk

Yard.Doç.Dr. Didem Baş

TEMMUZ 2009

ÖNSÖZ

Toplumları toplum yaparak o toplumu kendisi kılan, sahip olduğu değerleri, gelenekleri, inançları, kültürü ve yaşam tarzıdır. Her toplumun bu özellikleri taşıyan belli bir geçmişi vardır. Türk toplumunun ise; Orta Asya'dan başlayarak Avrupa'nın içlerine kadar yayılıp Anadolu'da kökleşen çok uzun bir geçmişi vardır. Anadolu toprakları Türkler'in yapısal ve toplumsal olarak gelişmesine ev sahipliği yapmış bir bölgedir.

Toplumların geleneksel yaşantılarının en önemli göstergesi, geleneksel konut anlayışıdır. Dünyada her toplumun kendine özgü yerel bir mimarisi vardır. Ancak bu yerel mimari ve geleneksel konut anlayışını sürdürebilmek günümüz toplumlarında oldukça zor bir hale gelmiştir. Oysa Türkler Orta Asya'da göçebe hayatı yaşayan bir toplumken kullandığı çadır iç mekan kurgusunu Anadolu'da yerleşik bir hayata geçtikten sonra iklim ve topoğrafyaya göre şekillendirerek "Türk Evi" kavramını yüzlerce yıl yaşatmışlardır.

Ancak günümüzde ne yazık ki; geleneksel konut mimarimiz gelişen teknolojiye ve çağın gereklerine ayak uyduramamıştır. Bu durum toplumsal olarak kültürel geçmişimizin yok olması demektir. Oysa; geleneksel mimari, toplumların kültürel belleğini oluşturan en önemli unsurdur ve geleneksel konut mimarisi bu belleğin bir parçasıdır. Bu yüzden geleneksel konut mimarimize sahip çıkmamız ve toplumumuzu bu konuda bilinçlendirmemiz gerekir.

Bu amaçla bu tez çalışmasında; 19.yy ait geleneksel konut mimarisinin özellikleri, iç mekan kurgusu ve plan tipleri Safranbolu Evleri özelinde irdelenmiştir. Geleneksel konut mimarisinin yaşatıldığı bölgelerden biri olan Safranbolu'da, 18.ve 19.yy ait evler incelenerek bu süreçte oluşan plan tipleri ve iç mekan kurgusunun çözümlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Bu tez çalışmasında bana yardımcı olan , destek ve yardımlarıyla yön veren, değerli Hocam Prof. Dr. Oğuz Ceylan'a , eğitimim boyunca beni destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Zafer Ertürk e, Yard. Doç. Dr. Didem Baş'a, İç mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümü hocalarına, maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme, Safranbolu ilçesinde bana yardımcı olan Eml.Alb.Erhan Hangün'e ve Safranbolu halkına sonsuz teşekkür ederim.

Temmuz,2009

S.Gülçin (Bozkurt) Azezli

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
RESİM LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
1-GİRİŞ	
1.1 GİRİŞ	1
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	1
2- TÜRK EVİ'NİN TANIMI VE TARİHÇESİ	
2.1.TÜRK EVİ'NİN TANIMI.....	4
2.2.TÜRK EVİ'NİN TARİHÇESİ.....	5
2.3.TÜRK EVİ'NİN OLUŞUMU.....	10
2.3.1.Sosyal Yaşam ve Gelenekler.....	10
2.3.2.Din.....	11
2.3.3.İklim ve Coğrafi Konum.....	11
2.3.4.Malzeme.....	12
2.3.5.Sosyo-Ekonomik Durum.....	13
2.4.SAFRANBOLU İLÇESİNİN YAPISAL OLARAK TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	13
2.5.BÖLÜM SONU ÖZETİ.....	19

3-TÜRK EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1.TÜRK EVİ'NİN PLAN ÖZELLİKLERİ.....	21
3.1.1.Sofasız Plan Tipi.....	21
3.1.2.Dış Sofalı Plan Tipi.....	22
3.1.3.İç Sofalı Plan Tipi.....	23
3.1.4.Orta Sofalı Plan Tipi.....	24
3.2. TÜRK EVİ'NİN CEPHE ÖZELLİKLERİ.....	25
3.3. TÜRK EVİ'NDE KULLANILAN MALZEME VE UYGULANAN TEKNİKLER.....	28
3.4.TÜRK EVİ'NDE ODA.....	30
3.4.1.Kapı.....	34
3.4.2.Dolap ve Yüklükler.....	35
3.4.3.Ocaklar.....	38
3.4.4.Pencereler.....	40
3.4.5.Tavanlar.....	42
3.4.6.Sedir ve Döşeme.....	45
3.5.TÜRK EVİ'NDE SOFA.....	47
3.6 BÖLÜM SONU ÖZETİ.....	49
4-19.YY SAFRANBOLU EVLERİNDE İÇ MEKAN KURGUSU	
4.1.SAFRANBOLU EVLERİNİN PLAN ÖZELLİKLERİ.....	51
4.1.1 Dış Sofalı Plan Tipi.....	51
4.1.2 İç Sofalı Plan Tipi.....	54

4.1.3 Orta Sofalı Plan Tipi.....	55
4.2.SAFRANBOLU EVLERİNİN CEPHE ÖZELLİKLERİ.....	56
4.3.SAFRANBOLU EVLERİNDE KULLANILAN MALZEME VE UYGULANAN TEKNİKLER.....	58
4.4.SAFRANBOLU EVLERİNDE ODA.....	62
4.4.1.Kapı.....	65
4.4.2.Dolap ve Yüklükler.....	65
4.4.3.Ocaklar.....	68
4.4.4.Pencereler.....	69
4.4.5.Tavanlar.....	71
4.4.6.Sedir ve Döşeme.....	72
4.5. SAFRANBOLU EVLERİNDE SOFA.....	74
4.6.BÖLÜM SONU ÖZETİ.....	81
5-DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	
5-1.BULGULARIN TABLO VE SINIFLANDIRMALARLA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
5-2.BULGULARIN DEĞERLENDİRİLDİĞİ TABLO VE SINIFLANDIRMALARIN ÖRNEKLER ÜZERİNDE UYGULANMASI.....	93
KAYNAKLAR.....	119

KISALTMALAR

1-Adı Geçen Yapıt:A.G.Y

2-Bakınız:bkz.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-2.1:Çatalhöyük ve Çatalhöyükte Bir Oda	5
Şekil-2.2:Megaron Tipi Eve Örnek	6
Şekil-2.3:Palatit Tipi Eve Örnek	6
Şekil-2.4:Bir Orta Asya Çadırının İç Düzeni ve Genel Görünümü	8
Şekil-3.1:Gaziantep’te Müfit Arif Efendi ve Şehireküstü Mahallesindeki Sofasız Evler	21
Şekil-3.2:Dış Sofalı Sıra Odalı,Köşe Sofalı ve Üç Tarafı Odalı Dış Sofalı Plan Tipi	22
Şekil-3.3:İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi,İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı İdeal Plan Tipi	23
Şekil-3.4:Bir Yüzü İç Sofalı İdeal Plan Tipi,İki Yüzlü İç Sofalı İdeal Plan Tipi	24
Şekil-3.5:Pahlı Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip,Oval Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip	25
Şekil-3.6:Türk Evinde Kat Seviyesini Gösteren Kesit Krokisi	26
Şekil-3.7:Safranbolu Kavsalar Evi Kesit Görünüm	27
Şekil-3.8:Türk Odası Kesit Görünümü	33
Şekil-3.9:Türk Evinde Oda Kapısı ve Kapı Kanatlarının Kuruluş Açısından Temel Özellikleri	35
Şekil-4.1:Kabakçılar Bağ Evi Üst Kat Planı	52
Şekil-4.2:Raşitbey Bağ Evi Üst Kat Planı	53
Şekil-4.3:Kaymakamlar Konağı Orta Kat Planı	54
Şekil-4.4:Asmazlar Konağı Üst Kat Planı	56
Şekil-4.5:Arazinin Konumuna Göre Konumlandırılmış Asmazlar Bağ Evinin Kesit Görünümü	57
Şekil-4.6: Safranbolu’da Yeni Döneme Ait Çatki Yöntemi	60
Şekil-4.7:Gökçuoğlu Konağının Baş Odası Plan Görünümü	63

RESİM LİSTESİ

Resim-2.1: Derinkuyu-Kapadokya Yumuşak Tuf Kayalara Oyulmuş Yer Altı Şehri	7
Resim-2.2:Safranbolu İlçesinden Genel Bir Görünüm	14
Resim-2.3:Safranbolu Kıranköy Bölgesinden Bir Rum Evi	17
Resim-2.4:Safranbolu İlçesinden Çıkmaz Sokakları,Eğimli Arazisi ve Araziye Göre Konumlandırılmış Evleri	18
Resim-2.5:Safranbolu'da Evlerin Manzaraya ve Topoğrafyaya Göre Konumu	19
Resim-3.1: Pencere Boşluğu ve Çıkmaların Strüktürel İlişkisini Gösteren Örnekler	29
Resim-3.2:Geleneksel Türk Ailesinin Yaşam Tarzının Yansıtıldığı Bir Oda Görünümü	30
Resim-3.3:Türk Evinde Odanın Seki Altı ve Seki Üstü Görünümü,Safranbolu	32
Resim-3.4:Türk Evinde Oda Kapısı Örnekleri	34
Resim-3.5:Türk Evinde Dolap ve Yüklük Örneği	36
Resim-3.6:Türk Evinde Çok Özenli Bir Dolap Örneği	36
Resim-3.7:Türk Evinde Dolap İçi Gusülhane ve Dönme Dolap Örneği	38
Resim-3.8:Türk Evinde Ocak Örneği	39
Resim-3.9: Türk Evinde 19.yy da Ocağın Kapatılarak Soba Kullanıldığı Örnek	39
Resim-3.10: Türk Evinde Tepe Penceresinin En Küçük Formu ve Ahşap Kapaklı Sürme Pencere Örneği	41
Resim-3.11:İzmit'ten 200 Yıllık Bir Tepe Penceresi Örneği	41
Resim-3.12: Türk Evinde Ahşap Kafesli Cumbalı Bir Pencere Örneği	43
Resim-3.13: Özenli Bir Yapıda Karelerle ve Göbekte Gerçekleştirilen Tavan Kaplaması ve Oda Tavan İlişkisi	44
Resim-3.14: Özenli Bir Yapıda Kalem İşi Tekniğiyle Yapılmış Bir Tavan Örneği	44
Resim-3.15:Türk Evi Sedir Örneği	46
Resim-3.16:Türk Evi'nde Sedire Oturma Şekli	46

Resim-3.17:Türk Evi Oda Döşemesinin Kuruluşu ve Alt Örtünün Oluşturulmasında Kullanılan Minderler ve Ahşap Döşeme Örneği	46
Resim-3.18:Ankara Beypazarı'ndan Bir İç Sofa Örneği	48
Resim-3.19:Safranbolu'dan Yükseltilmiş Eyvan Örneği	48
Resim-3.20: Türk Evinde Ara Kata İnen Bir Merdiven Örneği	48
Resim-3.21: Türk Evinde Dış Sofa Örneği	48
Resim-3.22:Türk Evinde Odalar Arası Ortak Alan Eyvan Örneği	49
Resim-3.23: Türk Evinde Döner Merdiven Örneği	49
Resim-3.24: Türk Evinde Odalar Arası Eyvanın Kapatılarak Odaya Dönüştürüldüğü Bir Örnek	49
Resim-4.1:Safranbolu'da Dış Sofalı Evlerin Son Örneği Kabakçılar Bağ Evi	52
Resim-4.2: Safranbolu'da Köşe Sofalı Plan Tipi Örneği,Raşit Bey Bağ Evi	53
Resim-4.3: Safranbolu'da İç Sofalı Plan Tipi Örneği,Kaymakamlar Konağı	54
Resim-4.4: Safranbolu Asmazlar Konağından Sofa ve Çardak Görünümü	55
Resim-4.5: Safranbolu Asmazlar Konağından Eyvandan Bir Görünüm	55
Resim-4.6:Asmazlar Bağ Evi Cephe Görünümü	57
Resim-4.7: Yapı Strüktürünün Tamamen Gösterildiği Bir Cephe Görünümü	61
Resim-4.8: Giriş Katının Kagir ve Üst Katların Kireçle Sıvandığı Cephe Örneği	61
Resim-4.9:Sipahioğlu Konağı Baş Oda Görünümü	64
Resim-4.10:Safranbolu Evlerinde Oda Düzeni,Kaymakamlar Konağı	64
Resim-4.11: Safranbolu Evlerinden Kapı Örnekleri	65
Resim-4.12: Safranbolu Evlerinden Dolap Örneği	66
Resim-4.13: Safranbolu Evlerinden Yüklük Örneği	66
Resim-4.14: Safranbolu Evlerinden Buharı Örneği	66
Resim-4.15: Safranbolu Evlerinden Musandıra Örneği	66

Resim-4.16: Safranbolu Evlerinden Çiçeklik Örneği	67
Resim-4.17:Safranbolu Evlerinden Ocak Yanı Oyma Örneği	67
Resim-4.18:Emirhocazade Bağ Evi Külahlı Ocak Örneği	68
Resim-4.19:Raşitbey Bağ Evinde Tek Sıra Oymalı Ocak Örneği	68
Resim-4.20:Gökçüoğlu Konağı ve Sipahioğlu Konağı Çiçekli Ocak Örneği	69
Resim-4.21:Safranbolu Evlerinde Tepe Penceresi ve Kanatlı Pencere Örneği	70
Resim-4.22:19.yy da Safranbolu Evlerinde Sofa ve Eyvanlarında Görülen Pencere Örneği	70
Resim-4.23:Safranbolu Mümtazlar Konağı Tavan Görünümü	72
Resim-4.24: Safranbolu Sipahioğlu Konağı Tavan Örneği	72
Resim-4.25:Asmazlar Konağı Tekne Tavanlı Üst Kat Sofasının Görünümü	72
Resim-4.26:Mümtazlar Konağı Baş Odasından Sedir Görünümü	73
Resim-4.27:Asmazlar Konağından Ahşap Yer Döşemesi Örneği	74
Resim-4.28:Kaymakamlar Konağı Üst Kat Sofası ve Eyvanından Bir Görünüm	75
Resim-4.29:Gökçüoğlu Konağı Üst Kat Eyvanından Bir Görünüm	76
Resim-4.30:Mümtazlar Konağı Üst Kat Sofası	76
Resim-4.31: Asmazlar Bağ Evi Merdiven Üstü Yükseltilmiş Sofa Örneği	77
Resim-4.32:Selvili Köşkten Döner Merdiven Örneği	77
Resim-4.33:Asmazlar Konağından Üç Kollu Merdiven Örneği	77
Resim-4.34: Asmazlar Bağ Evinden Tek Kollu Merdiven Örneği	78
Resim-4.35:Raşitbey Bağ Evi Dış Çardak Örneği	78
Resim-4.36:Mümtazlar Konağı Daraba İle Kapatılmış Tek Kollu Merdiven Örneği	78
Resim-4.37:Mümtazlar Konağı Aşevi ve Yanında Yer Alan Kilerden Görünümler	79
Resim-4.38:Sipahioğlu Konağından Abdestlik Hela ve Abdestlik Gideri Görünümü	80

Resim-5.1.1:Türk Evi'nde 19.yy ın Sonlarında Ocak İşlevini Yitirmiş,Ocak Davlumbazı Üzerine Soba Bacası Açılarak Artık Soba Kullanılmaya Başlanılmıştır.	88
Resim-5.1.2:Sipahioğlu Konağından Gemi Resmi Olan Oda Görünümü	90
Resim-5.1.3:Sipahioğlu Konağından 19.yy'a Ait Mobilya Kullanımına Dair Örnekler	92

TABLO LİSTESİ

Tablo-5.1.1:Türk Evi ve Safranbolu Evlerinin Plan Tiplerinin Sınıflandırılmasına Dair Kroki	84
Tablo-5.1.2:19.yy da Türk Evi ve Safranbolu Evlerinin Odalarında Oda Girişlerinin ve Döşemeyi Oluşturan Seki Altı ve Seki Üstü Kot Farklılığının Değişimi	86
Tablo-5.1.3: Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Pencere Tipinin Değişimi	87
Tablo-5.1.4: Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Kapı Modellerinin Değişimi	87
Tablo-5.1.5: Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Ocak Tiplerinin Değişimi	88
Tablo-5.1.6: Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Merdiven Tiplerinin Değişimi	89
Tablo-5.1.7: Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Dolap Tiplerinin Değişimi	90
Tablo-5.1.8:19.yy da Avrupa Etkileriyle Değişmeye Başlayan Türk Evi'nin Sedir ve Tavan Oluşumunu Gösteren Kesit Şemalarının Karşılaştırılması	91
Tablo-5.1.9: 19.yy da Avrupa Etkileriyle Değişmeye Başlayan Safranbolu Evlerinde Tepe Pencere ve Tepe Penceresiz Örneklerde Tavan ve Sedir Oluşumunu Gösteren Kesit Şemalarının Karşılaştırılması	92
Tablo-5.2.1:Safranbolu'da Araştırılan Evlerle İlgili Resim ve Bulguların Değerlendirilmesi	93

Enstitü:Fen Bilimleri
Ana Bilim Dalı:Sanat ve Tasarım Fakültesi
Program:İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Tez Danışmanı:Prof. Dr.Oğuz CEYLAN
Tez Türü ve Tarihi:Yüksek Lisans,Mart 2009

ÖZET

19.YY'DA OSMANLI KONUT MİMARİSİNDE İÇ MEKAN KURGUSUNUN SAFRANBOLU EVLERİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ

S.Gülçin (BOZKURT) AZEZLİ

“19.yy’da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi” konulu tezin amacı;Türkiye’de geleneksel konut mimarisinin tarihsel gelişim süreci,plan tipleri ve iç mekan kurgusunun, geleneksel konut mimarisinin en iyi korunduğu yer olan Safranbolu Evleri ele alınarak irdelenmesi.

Tez giriş ve onu takip eden dört bölümden oluşmaktadır.

Bu amaçla ilk olarak; Geleneksel Türk Evi’nin tarihsel süreç içerisinde çadır hayatından yerleşik düzene geçiş ile başlayıp çeşitli kültür bileşenlerinin de izini taşıyarak gelişimi ve kökeni irdelenmektedir. Geleneksel Türk Evi’nin tanımı,tarihçesi ve oluşumu ile birlikte Safranbolu bölgesinin, geleneksel konut mimarisi açısından tarihsel gelişim sürecine değinilmektedir.

Geleneksel Türk Evi planlama ve yapısal kurgu açısından ele alınarak, plan tipleri,cephe özellikleri,kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler açısından irdelenmekte ve plan tipleri; tarihsel gelişim sürecine göre en basit plandan, en karmaşık plana doğru anlatılmaktadır.İç mekan kurgusu açısından temel öge olan oda ve oda içindeki donatılar işlevselliklerine ve yöresel özelliklerine göre irdelenmektedir.Aynı şekilde sofa ve sofanın planı belirleyen merkezî etkisi ve sofada yer alan yapısal elemanlar da detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Safranbolu bölgesi evleri,planlama ve yapısal kurgu açısından değerlendirildiğinde; plan tipleri,cephe özellikleri,kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler bakımından irdelenmektedir.İç mekan kurgusu açısından oda ve oda içindeki donatılar ve sofa ve sofada yer alan yapısal elemanlar detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Sonuç olarak; bu araştırmalar neticesinde incelenen Safranbolu Evlerinin plan tipinin, Geleneksel Türk Evi plan tipinin hangi aşamasında yer aldığı tesbiti anlatılmaktadır.Ayrıca 19.yy açısından değerlendirilen Geleneksel Türk Evi ve Safranbolu Evleri iç mekan kurgusu açısından irdelenerek; Geleneksel Türk Evi’nin yapısal ve kurgusal özelliklerinin, Safranbolu Evlerindeki yansımaları anlatılmaktadır.

Institute: Institute of science
Department: Faculty of Fine Arts and Design
Programmed: Interior Architecture and Environmental Design
Thesis advisor: Prof. Dr. Oguz CEYLAN
Type of thesis and date: Master of Science, March 2009

ABSTRACT

INVESTIGATION AT INSTANCE OF SAFRANBOLU HOUSES OF INDOOR MONTAGE IN OTTOMAN DOMESTIC ARCHITECTURE IN 19th CENTURY

S.Gülçin (BOZKURT) AZEZLİ

The aim of themed thesis ‘Investigation at Instance of Safranbolu Houses of Indoor Montage in Ottoman Domestic Architecture in 19th century’; is examine undertake historical development process of traditional domestic architecture in Turkey, types of plan and Safranbolu Houses where are the best protected, indoor montage, traditional domestic architecture.

This thesis includes information and from four chapters that followed it.

For this purpose, firstly; was examined development and origin bearing a trace of several culture components after begin with transition from tent life to permanent settlement in historical progress of Traditional Turkish House. It was referred traditional domestic architecture historical development progress from the point of Safranbolu region along with definition, historically and composition of Traditional Turkish House.

Traditional Turkish House was undertaken from the point of designing and indoor montage and it was examined from the point of type of plan, characteristics of frontal, used material and applied methods and type of plan was described from the simplest to the most complex according to historical development progress was examined room and equipments in room that base item from the point of indoor montage as regards functionality and local characteristics. Similarly, centralist effect that were determined plan of hall and hall and structural components in hall were detailed speech.

It was examined from the point of type of plan, characteristics of frontal, used material and applied methods, when Safranbolu region’s houses were evaluated from the point of design and structure montage; room and equipments in room and hall and hall and structural components from the point of indoor montage were detailed speech.

Consequently, type of plan of Safranbolu Houses that was inspected following the searches, was determined that located in which period type of plan of Traditional Turkish House. Besides, they were examined from the point of Traditional Turkish House and Safranbolu Houses that was evaluated from the point of 19th century and structural and fictional characteristics of Traditional Turkish House were described reflectivity to Safranbolu Houses.

1.1.GİRİŞ

Ev, insanoğlunun var oluşundan günümüze kadar başta barınma olmak üzere pek çok ihtiyacının karşılandığı bir yapı olup, fiziki çevre koşullarına,kültürel etkenlere ve çağın teknolojisine bağlı olarak değişik yapısal özellikler göstermektedir.

Doğaldır ki; bir ev planlanırken,o toplumda yaşayan bireylerin kültürel değerleri,doğal çevre koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.Doğduğu andan itibaren toplum ve çevre ile iç içe olan insan, içinde yaşayacağı mekanı oluştururken geleneksel verilerden yararlanmak zorundadır.Bu davranışın sonucu olarak; Geleneksel konut mimarisinde önemli yeri olan Türk toplumunun kültürel değerlerini yansıtan ve yüzyıllar boyunca yaşatılan “Türk Evi” kavramı ortaya çıkmıştır.

Anadolu’yu yurt edinerek kısa zamanda sınırlarını genişleten Osmanlı Türkleri yaşadıkları bölgede kendi yaşam tarzlarına, uygun evler yapmışlardır.Bu yapılar tabi ki; yöresel malzeme ve yapım tekniklerinden yararlanılarak yapılmıştır.Bunun sonucunda değişik iklim ve malzeme verilerine göre, değişik bölgesel evler oluşmuştur. Oluşan bu evler uzun süre varlığını korumuştur.

Ancak;Türk Evi 19.yy ile başlayan modernleşme ve batılılaşma akımına ayak uyduramamıştır.Batı kültürünü giderek benimseyen toplumumuz bu kültürü aile yapısına ve yaşam tarzına sokmuştur.Bu etkileşim sonucunda ataerkil yaşayan “Geleneksel Türk Aile Tipi” giderek, yerini çekirdek aile tipine bırakmıştır.Bu yaşam şekli evlere de yansiyarak Türk Evi’nin yaşam alanının sınırlanmasına neden olmuştur.

Bu nedenle bu tez çalışması kapsamında;Uzun süre yaşatılmış bir mimari değer olan Türk Evi’nin gelecek nesillere de ışık tutması amaçlandığından, geleneksel konut mimarisinin korunduğu bölgelerden biri olan Safranbolu bölgesi seçilerek bu bölgede Türk Evi kavramı, tasarım ilkeleri, plan tipleri ve iç mekan kurgusu incelenmiştir.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu tez çalışmasında 19.yy Osmanlı Konut Mimarisi iç mekan kurgusu Safranbolu Evleri örneğinde incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında “19.yy a ait Türk Evlerinde, plan tipleri ve iç mekan kurgusu nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır.Bu sorunun cevabı 19.yy la birlikte değişen sanat akımlarının ve gelişen teknolojinin, mimariye olan yansımaları açısından önem taşımakta ve bu konuyla ilgili çalışmalar ve araştırmalarda halen güncelliğini devam ettirmektedir.

Yöntem; “19.yy’da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi” konulu tez çalışması şu aşamalarda hazırlanmıştır.

Ön Hazırlığın Oluşturulması;

- Konuyla ilgili dökümantasyon ve arşivleme çalışmaları yapılarak, daha önce yapılmış olan tezlerin incelenmesi.Buna göre;incelenen tezlerin aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırılması:

Türk Evi'nin tanımı , tarihçesi ve plan tiplerinin incelendiği tezler;

- 1-Türkiye'de ahşap evin bölgelere göre yapısal olarak incelenmesi ve restorasyonlarında yöntem önerileri
- 2-Türk Evi iç mekan kurgusunun incelenmesi ve Süleymaniye bölgesi örnekleri
- 3-Safranbolu evlerinde İnsan-Mekan-Donatı ilişkisinin incelenmesi
- 4-Eski Ankara bağ evleri ile günümüz villalarının mekan konfigürasyonu karşılaştırması
- 5- Safranbolu Yörük köyü tarihi çevresinin peyzaj planlaması
- 6-Geleneksel Türk ve Japon evlerinin mekansal ve yapısal açıdan karşılaştırması ve koruma yöntemlerinin incelenmesi

Safranbolu ilçesinin tarihsel gelişim sürecinin incelendiği tezler;

- 1-Şehir coğrafyası açısından Safranbolu-Karabük ikilemi
- 2-Safranbolu kentinin planlama süreci ve tarihi kentlere yönelik fiziki ve sosyal model önerileri
- 3-Beşeri ve iktisadi coğrafya açısından bir araştırma:Safranbolu platosu
- 4-Safranbolu Yazıköy'ün coğrafi etüdü

Türk Evi'nin yapısal özellikleri ve kullanılan malzemelerin incelendiği tezler;

- 1-Geleneksel yığma yapılarda strüktürel elemanların analizi
- 2-Safranbolu evlerinde kullanılan kerpiç malzemenin yüksek fırın cürufu ile iyileştirilmesi
- 3-Türkiye'de ahşap evin bölgelere göre yapısal olarak incelenmesi ve restorasyonlarında yöntem önerileri

Türk Evi'nin iç mekan kurgusu ve iç mimari elemanlarının incelendiği tezler;

- 1-Geleneksel Türk odasında ahşap iç mimari elemanları

2-Geleneksel Türk evinde merdiven ve bağlandığı alanlar

3-Türk Evi ve çağdaş konut mimarisinde pencerelere bir bakış

4-Geleneksel Türk Evi'nde İnsan-Mekan ilişkileri açısından mekan oluşumunu etkileyen faktörlerin saptanmasında kullanılacak bir yöntem önerisi

Saha Tespiti;

- Belirlenen bölgede alan incelemesinin yapılması
- Saha keşif gezilerinin yapılması
- Çalışmaya esas oluşturacak örneklem kümesinin belirlenmesi
- Belgeleme çalışmalarının yapılması.
 - Fotoğraflama çalışmaları
 - Ölçü ve Ölçeklendirme
 - Kişilerle sözlü anlatımların kaydı
 - Ön çizim ve eskiz çalışmaları

Verilerin Hazırlanması;

- Saha keşif gezilerinde edinilen veriler sonucu tablo formatlarının hazırlanması
- Şemaların çizilmesi

Bulguların Değerlendirilmesi;

- 19.yy açısından irdelenen Türk Evi plan tipleri ve iç mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanlarının izlenebilir bir format içinde hazırlanması

2- TÜRK EVİ'NİN TANIMI VE TARİHÇESİ

2.1.TÜRK EVİ'NİN TANIMI

Anadolu'da ortaya çıkarak gelişimini tamamlayan Türk evi; kuşaklar boyunca süregelen sosyal, ekonomik, etnik değerlerin doğal öğelerle yoğrulması sonucu oluşmuştur.Bu nedenle Türk Evi doğal dokuyla birlikte düşünülmelidir. Evler topoğrafyaya ve yöne göre konumlandırılmış olup,kullanılan malzeme açısından bölgesel faktörler etkili olmuştur.

Türk evi ile ilgili bilimsel çalışmalar yapan bilim adamlarının bu konuyla ilgili tanımlarına geçmeden önce “ev” kavramı tanımlanmaktadır.Ev sözcüğü eski Türkçe'de eb'den gelmektedir. “İnsanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır.”¹

Bir diğer tanıma göre ev; “Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut”² anlamındadır.

Celal Esad Arseven'e göre ; “Mesken manasına da gelen ev tanımının mimarideki manası kulübe ve dam'dan daha büyük ve özenli yapılmış olan bir veya birkaç katlı kargir veya ahşap meskendir.”³

Heidegger'e göre Ev; “Ona göre insan, varoluşu herkes alanının oluşturduğu sıradan günlük yaşamdan çıkmakla kazanabilir.Bu aynı zamanda evden dışarı çıkmak evin dışında olmak demektir.Böylece insan evsiz barksız olmakla dünyanın içine girer burada hareket noktası evin güvenli, dingin ve asude bir yer olduğu düşüncesidir.”⁴

Soykan'a göre Ev; “Ev dışıdır:içine alır besler büyütür,korur...İnsanın ilk evi ana rahmidir:rahat kolay yaşama olanağı sağlar.”⁵

Türk Evi ise S.H.Eldem'in tanımına göre şöyledir; “Türk evi eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde eski anlatımla Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde yerleşmiş,gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir.”⁶

D.Kuban'a göre Türk Evi;“Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren,asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır”⁷

¹ Meydan Larousse “Ev”maddesi 4 C.İstanbul,Meydan Yayınevi,1990

² Doğan Hasol, “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”,İstanbul Yem Yayınevi,1990,sf.184.

³ Celal Esad Arseven , “Türk Sanatı Tarihi”,VII.Fasikül,İstanbul,Maarif Basımevi,sf.535.

⁴ Heidegger,M. “Sein Und Zeit”,Max Niemeyer Verlag,Tubingen,189 (1979).(Sevcan Cansu'dan,Eski Ankara Bağ Evleri İle Günümüz Villalarının Mekan Konfügurasyonu Karşılaştırması,Gazi Üniv.Fen. Bil.Ens.Y.L.Tezi,2008,sf.6)

⁵ Soykan,Ö.N., “Ev Üstüne Felsefe Bir Deneme”,Cogito Dergisi,18:101-112 (1999)(Sevcan Cansu'dan A.G.Y.sf.6)

⁶ Sedad Hakkı Eldem , “Türk Evi Plan Tipleri”,İTÜ,Mim.Fak.,1968,sf.10

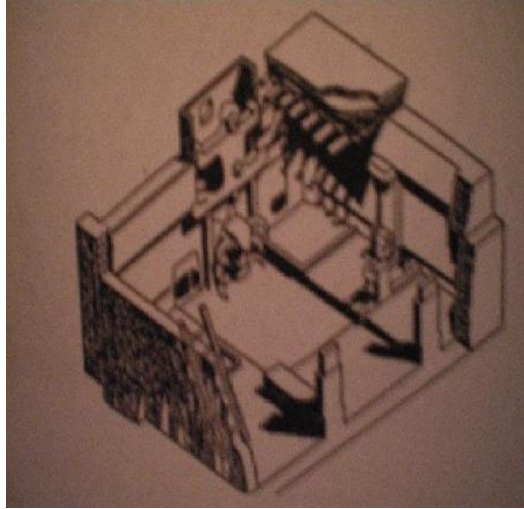
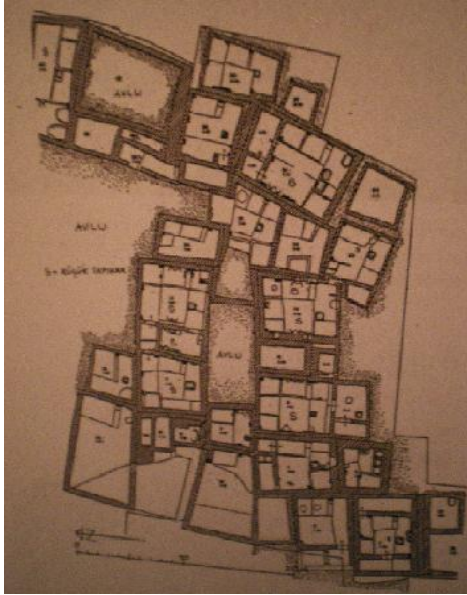
⁷ Doğan Kuban , “Sanat Tarihimizin sorunlar ı”,İstanbul,Çağdaş yayınları,1976,sf.192

Bütün bu tanımların ışığında Türk Evi'ni;Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklardan edindikleri mimari özellikleri, yeni yaşadıkları coğrafya'ya uygun olarak kendi geleneksel yaşam kültürleriyle kaynaştırmasından oluşmuş bir konut tipi olarak tanımlayabiliriz.

2.2.TÜRK EVİ'NİN TARİHÇESİ

İnsanlar tarih boyunca doğa koşullarından korunabilmek ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için barınaklara ihtiyaç duymuşlardır.Vitruvius'a göre "İnsanoğlunun ilk kez bir araya gelerek bilinçli toplantılar yapmasının ve sosyal ilişkiler geliştirmesinin kaynağı ateşin keşfi olmuştur.Bundan sonra doğal yeteneklerini keşfedip,hayvanlardan üstün olarak kendilerine barınaklar yapmaya başlamışlardır."¹ Bu şekilde insanlar barınaklar yaparak insansı topluluklar oluşturmaya başlamışlardır.Böylece bir yere yerleştiklerinde sadece korunma amaçlı olmayıp, toplumsal ilişkiler kurmayı da öğrenmişlerdir..Bunun sonucu olarak da korunma amaçlı barınaklar, toplumsal amaçlı konutlar haline dönüşmüştür.

İnsanoğlunun doğayı keşfetmesi ve toprağı ekip,tarımla uğraşması sonucunda yerleşik bir hayata geçme isteğı daha da artmıştır.Bunun sonucunda konutlar inşa edilmeye başlamıştır.Böylece "Anadolu toprakları Neolitik dönemden itibaren gelişen ve değişen bir ev mimarisine şahit oldu.Çatalhöyük örneğinde olduğu gibi birbirine bitişik,dikdörtgen planlı küçük evler neredeyse bir kent oluşturacak kadar çok sayıdaydı (bkz.Şekil-2.1.). Kapısız ve damlardan girişlerin sağlandığı bu kerpiç evler insanoğlunun korunma ve sığınma ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte olmuştur."²

Şekil-2.1.Çatalhöyük ve Çatalhöyük'te Bir Oda,Duvardaki Bezemede Ana tanrıça Güç Simgesi Boğayı Doğuruyor.(C.Bektaş,Türk Evi,sf.14)

¹Çeviri Dr.Suna Güven "Vitruvius,Mimarlık üzerine on kitap" ,T.B.Şevki Vanlı Mim.Vakfi,1990,sf.27 (Tülay Çobançoğlu'ndan Türkiye'de ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri,M.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.L.Tezi,sf.3)

² Ö. Nihan Uysal, "Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi Ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi",M.S.Ü.Fen Bil.Ens.,Y.L.Tezi,2007,sf.5

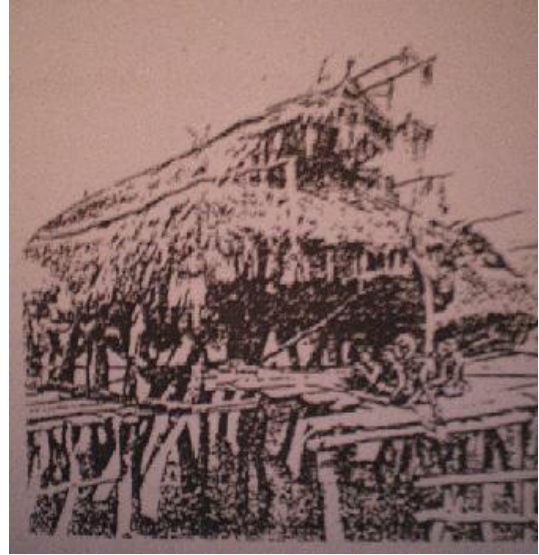
Bu dönemde cilalı taş aletler, yontma taş aletlerden daha üstün olduğunu kanıtlamış ve marangozluk faaliyetleri gelişmiştir. Bu da kalıcı konutların oluşmasını etkileyen önemli bir neden olmuştur. “Neolitik devir (M.S.6500-5300) Anadolu’da Hacılar (Burdur),Çatalhöyük (Konya Ovası),Aşıklı Höyük,Suberde ve Can Hasan III yerleşmelerinde saptanmıştır.”¹

Prehistorik çağda madenin bulunması ile daha büyük bir aşama kaydedilmiş geliştirilen bir çok aletle daha güvenilir geniş mekanlar oluşturulmuştur. “Bronz devrinde,iki hacimli plan tipleri oluşturularak birinde ehlileştirilmiş hayvanı,diğerinde kendi yaşamını sürdürecektir saz kaplı duvarları,beşik örtüsü çatısı ile kulübelikten çıkmış yapılar üretilmiştir.”² “Anadolu’da bu tür oluşum Megaron olarak nitelenmiştir.”³ (bkz.Şekil-2.2)

“M.Ö.4000-1000 yıllarında da Alp dağları yakınındaki laklarda su içine kazıklar çakılarak bunun üstüne konulan döşeme tabanı üzerine kulübeler yapılmıştır.Palatit denilen bu su üzeri yapılarının karaya bağlantıları köprülerle sağlanarak korunaklılık elde edilmiştir.”⁴ (bkz.Şekil-2.3)

Şekil-2.2.Megaron Tipi Eve Örnek

Şekil-2.3.Palatit Tipi Eve Örnek

(Resim-2.2-3. T.Çobancaoğlu, Türkiye’de Ahşap Ev’in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri.sf.8)

¹ Behçet Ünsal, “Mimarlık Tarihi I”,Teknik Okul Yayınları,Sayı 53,İstanbul 1949,sf.13

² Mehmet Berker,“Ahşap Mimari Anıtlarda Koruma Uygulamaları İle İlgili Bir Yöntem Önerisi”,Basılmamış Doktora tezi,1982,sf.9 (Tülay Çobancaoğlu,A.G.Y.sf.5)

³ Rudolf Naumann, “Eski Anadolu Mimarlığı”,Ankara,Türk Tarih Kurumu Yayını,1991,sf.494 (Tülay Çobancaoğlu,A.G.Y.sf.5)

⁴ B. Ünsal,A.G.Y. sf.13

Bu dönemlerde yapılan tamamen içgüdüsel mimari hareketler zamanla şekil değiştirerek günümüze kadar ulaşmıştır.Bu ilk evlere,ihtiyaca göre odalar , zamanla katlar ve hayvancılığın gelişmesiyle de avlular ,ahırlar,hatta sundurmalı girişler yapılmıştır.

“Helenistik dönemde lüks konutlar,Roma döneminde harcın kullanılmaya başlanmasıyla fakirler için çok katlı evler yapıldı.Bizans döneminde Anadolu’da daha basit örnekler görüldü”¹. Ayrıca bu dönemde taşların oyulmasıyla oluşmuş mağara evler,Orta Anadolu’daki tek odalı evler bu dönem yapılarındandır.O döneme ait en güzel örnek Kapadokya’daki mağara evlerdir (bkz.Resim-2.1).

Resim-2.1.Derinkuyu-Kapadokya Yumuşak Tüf Kayalara Oyulmuş Yeraltı Şehri (www.buyukotelurgup.com)

“Anadolu topraklarının ilk yerleşik büyük halkı,İç Anadolu’nun kuzeyinde yer alan bölgede yerleşmiş olan Hitit’lerdir.Hitit’lerden sonra Frigya,Lidya ve Likya uygarlıkları Anadolu’nun daha sonraki yerleşik halklarına çok zengin bir kültür ve sanat birikimi bırakmışlardır.Anadolu’daki bu zengin kültürün oluşumuna Mezopotomya sanatının etkisinde kalmış olan eski İran kültürünün katkısı da çok büyüktür.Yunan sanatı,İranlılar’ın Anadolu üzerindeki etkileriyle asimile edilmiş ve Anadolu’da tamamen Asya’lı bir uygarlığın temelleri atılmıştır.Anadolu’nun ilk büyük uygarlığı ise Selçuklular’dır.Selçuklular’ın çok özgün bir sanatları ve mimarileri olmasına karşın yine de hem doğu sanatının hem de Yunan ve Roma sanatının izlerini taşıyan kozmopolit bir yapısı olduğunu söylemek yanlış olmaz.Selçuklular girdikleri Bizans topraklarında sanatçı ve zanaatçılara dokunmamışlar, böylece Müslüman sanatçılar ve yerli zanaatkarlar aynı iklim ve topoğrafya koşullarına sahip topraklar üzerinde, aynı yapı teknikleri ancak farklı estetik anlayışlarıyla inşa etmişlerdir.”²

“Bu yüzden Küçük Asya-Anadolu Türk Sanatı her bölgenin geleneklerine göre ayrı bir karakter kazandı.Bu sanatın bu türlü etkilerinden kurtulması ve saf bir üslup halinde ortaya çıkması ancak Osmanlı’lar döneminde mümkün oldu”³

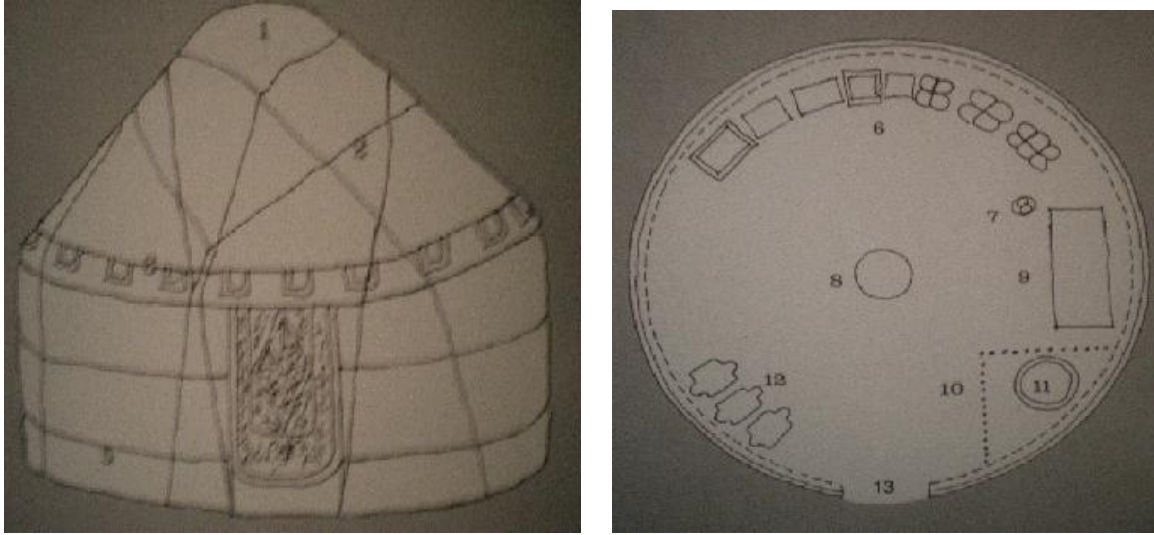
¹ Ö. Nihan Uysal,A.G.Y.,sf.6

²B.Kahraman, “Geleneksel Türk Evi Odasında İç Mimari Elemanları”M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Yük.Lisans Tezi,İstanbul,1997,sf.2

³ Celal Esad Arseven , “Türk Sanatı”Cem Yayınevi,Öznur Ofset,İstanbul,1984,sf.58

Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce Orta Asya'da göçebeliğe dayanan bir yaşam sürmekteydiler.Fakat bu yerleşik yaşamdan çok da uzak oldukları anlamına gelmemektedir.Çünkü Orta Asya'daki yerleşik hayatın en gelişmiş temsilcileri Uygurlar olmuştur.Uygur evleri, Güney Anadolu evleri gibi bir avlu etrafına sıralanmış odalardan ibaretti.

Yapılan araştırmalar ve bu örneklerin ışığında Orta Asya'daki Türk evi ile Anadolu'daki Türk evi arasında büyük bir benzerlik olduğu görülmektedir.Orta Asya'da tarıma elverişli topraklar bulamayıp hayvancılıkla geçinen Türklerin yaylalarda barınak olarak kullandıkları çadırın iç düzeni ile Anadolu Türk odasının iç düzeni, bir meydan etrafında toplanan çadırların da Türk evi sofasının kaynağını oluşturduğu görülmektedir (bkz.Şekil-2.4).

Şekil-2.4.Bir Orta Asya Çadırının İç Düzeni ve Genel Görünümü.(Ö.Küçükerman, „Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi sf.32)

Böylece Orta Asya Türkleri, iklim değişikliklerine göre konutlar yapmaya başlamışlardır.Yani yazlık ve kışlık konut anlayışı oluşmaya başlamıştır.Kışlık evler çevre ve iklim koşullarından korunmuş evlerken,yazlık evler hafif malzemedan yapılmış olup,kurulup sökülebilen özellikler göstermektedir.Yazlık evler “Yurt,Alaçık ya da Topak Ev adını alan hafif malzemedan yapılan,kurulup sökülebilen ve taşınabilir çadırlardır.”¹ Bu her iki konut tipi de konstrüksiyon ve yerleşim açısından benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir.

¹ Haşim Karpuz, “Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri”,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,Başbakanlık Basımevi,Ankara,1984,sf.11

Çadırın iç düzeneği Anadolu Türk evi odası ile aynı özelliktedir. Mekanın ortasında bir ocak bulunur. Ocak ısınma ve yemek pişirme işlevlerini yerine getirmektedir. Ocağın arkasında yüklükler,girişin sol tarafında atların koşum takımları,sağ taraf da ise bir perde ile ayrılmış depolanan yiyeceklerin saklandığı kısım bulunur.Toprağın üstüne kurulan çadırın zeminine halı,kilim gibi örtüler serilir.Bu çadırlar halen günümüzde yaylaya çıkan Yörükler tarafından kullanılmaktadır.Anadolu’da bu çadırlara “alaçık” denilmektedir.

İslamiyetin kabulüyle birlikte Türkler yaşam tarzında daha kapalı ve mahremiyeti ön plana çıkaran yapılar yapmaya başladılar. Bu yüzdendir ki “İslam şehirleri Helenistik şehirlerin yapısından çok etkilenmiş,bu etkilenme evlere de yansımıştır. Sütunlu bir avluya sahip olan Helen evleri sokaktan yüksek bir duvarla soyutlanmış bir avlu içerisinde kadın ve erkek için iki ayrı yaşamı barındıran evlerdir.İslamiyette ki kadın mahremiyetinin gerekliliği anlayışı da Helen evleri benzeri böyle bir ev planını geçerli kılmıştır:Orta katta erkeğin yaşadığı “selamlık”üst katta ise pencereleri kadını gizlemek için kafeslerle örtülmüş ve yüksek tutulmuş kadının yaşadığı “haremlik”.Zaten ilk dönemlerde konutlarda bu iki kattan ibaretti;çünkü İslamiyet gösterişçi bir tutumu hoş karşılamadığından çok katlı yapılar uygulanmıyordu. “Begküm”denilen sofa,eve ana kapıdan girildiğinde insanı karşılayan ve ortak yaşamın geçtiği ana mekandı.Mutfak ise yine zemin katta bulunurdu ve “aşdamı”, “aşocağı”ve “aşlık”gibi isimler alırdı.İçerisinde ise “sergen”,“görünçlük”denilen raflar,ocak,ekmek pişirmeye yarayan tandır ve çoğu zamanını burada geçiren kadının oturması için sedirler bulunurdu”¹

Eser Gültekin’e göre “Türkler 10.yy öncesi çadırlarda yaşıyorlardı.”² Yerleşik düzene geçer geçmez “Türk Evi Plan Tipleri” meydana gelmemiştir. “Türkler Anadolu’ya yerleşmeye başlayınca, daha önce buralarda yerleşen kültürlerin, iklimsel özelliklerin de etkisinde kalmışlardır.”³ Türkler Anadolu’ya yerleştikten sonra kendi kültürlerine ve günün koşullarına uygun bir şekilde yüzyıllardır edindikleri deneyimlerini “Türk Evi”olarak nitelendirilen konut tipini yaratarak yaygınlaştırmışlardır.

Beşyüz yıllık bir süre içinde Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde yaşayan bu ev tipi,en belirgin özellikleriyle Anadolu’da yaşamıştır. “Hatta XVII.ve XVIII.yy’larda Orta Doğu ve Doğu Avrupa konut mimarisini etkisi altına alacak kadar geniş bir alanda yayılmış ve güçlü bir duruma gelmiştir.”⁴ “Osmanlı Devletinin her tarafından sarsılmağa başladığı 19 uncu yüzyılda bile,bu ilerleme ve yayılma sona ermemiştir.”⁵ “Ancak XX.yy teknolojisi ,Türk insanın toplum yapısı ve yaşam tarzına öyle büyük değişiklikler getirmiştir ki,yüzyıllardır korunan bu kültür mirası gittikçe yok olmaya yüz tutmuştur.”⁶

¹ H. Karpuz,A.G.Y, sf.13

² Doç.Dr.Eser Gültekin “Geleneksel Türk Evi Plan Tipinin Gelişimi” 07-02-2008,Mimari Restorasyon, (<http://esergultekin.blogcu.com/geleneksel-turk-evi-plan-tipinin-gelisimi>)

³ Doç.Dr.Eser Gültekin,A.G.Y.

⁴ B.Kahraman,A.G.Y,sf.5

⁵ Sedad.H Eldem,”Türk Evi Plan Tipleri”,İTÜ Mim.Fak.Bask.1968 sf.13

⁶ B.Kahraman,A.G.Y,sf.5

2.3.TÜRK EVİ'NİN OLUŞUMU

Anadolu'da doğmuş olan Türk evi kültürü ilk olarak Bursa,Edirne ve İstanbul'da yayılmıştır.Osmanlı toplumunda halk ve zengin aristokrat çevre arasında büyük farklar olmadığı için bir köylü evi ile bir ağa konağı arasında çok büyük farklar yoktu. Her iki ev tipinde de ihtiyaçların giderilmesine yönelik,pratik rahat ve günlük eylemlerin gerçekleştirilebileceği bir tasarım uygulanmıştır.

Anadolu'da gelişen ev kültürü insanların sosyo-kültürel yapısına,yörenin iklimine,topoğrafyasına,o yöredeki yerel yapı malzemesinin cinsine bağlı olarak da değişmiş ve gelişmiştir.Bu değişken coğrafi koşullar Türk insanın inanç ve değerleriyle birleşerek çeşitli yapısal farklılıklar oluşturmuştur.Bunlar bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir.Örneğin Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yapı malzemesi olarak taş kullanılırken,Kuzey Anadolu Bölgesinde ahşap yoğun olarak kullanılmıştır.

Türk Evi'nin oluşumu, doğaya ve yaşama bağlı olan Türklerin çadır hayatının yerleşik hayata yansması gibidir.Bu yüzden bu konutlarda estetik ve biçim kaygısından çok gerçekçi ve fonksiyonel bir tutum sergilenmiştir.Planın ve strüktürün oluşumunda topoğrafyaya ve çevre koşullarına uyulmuştur.Akılcı,esnek ve pratik çözümler uygulanmıştır.Tasarım içten dışa doğru gelişmekte olup,her detay insan boyutlarına göre düzenlenmiştir.Bu nedenle; Türk Evi insanın rahatı,düzenli yaşaması için tasarlanmış bir ev tipidir.Cengiz Bektaş'a göre; Geleneksel Türk evi oluşum ilkeleri şu şekilde sınıflandırılmıştır.

- “1-Yaşama,,Doğaya,Çevre Koşullarına Uygunluk
- 2-Gerçekçilik,Akılcılık
- 3-İçten Dışa Çözüm
- 4-İç-Dış Uyuşumu (Evin içindeki içtenlik ve yalınlığın dışa vurumu)
- 5-Tutumsallık”¹

Bu büyük alan içinde gelişen Türk Evi'nin oluşumuna etki eden faktörler şunlardır;Sosyal Yaşam ve Gelenekler,Din,İklim ve Coğrafi Konum,Malzeme ve Sosyo-Ekonomik Durum.

2.3.1.Sosyal Yaşam ve Gelenekler

Türkler nesiller boyunca toplu halde yaşamışlardır.Bu yaşantıya dede,nine,hala,amca,turunlar dahil olmuş ancak aile kendi içinde karı kocadan ibaret birim olmuştur.Bu geniş aile yapısı nedeniyle büyük ve çok sayıda mekana da ihtiyaç duyulmuştur.Ayrıca bu kadar kalabalık bir ailenin yiyeceklerinin korunması , üretkenliğinin (halı,kilim veya dokuma tezgahı gibi) devam ettirilmesi ve hane içinde yeni evlenecek olan oğul ve gelin için de ayrı bir mekan düşünülmüştür.Bu nedenle Türk Evinde bir çok ailenin barınabileceği kadar çok sayıda, oda bulunmaktadır.

¹ Cengiz Bektaş,“Türk Evi”,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,1996,sf.24-30

Türklerde ev kadının bir yaşama alanı gibi düşünülmüştür.Çünkü kadın ev içinde hayvanların bakımı, ev işleri, çocukların bakımı ve el işleriyle uğraşırken evin erkeği dışarıda dışarı işlerinden sorumludur.Osmanlı kültüründe aile dışındaki yaşantılarında erkekler ile kadınlar ayrılmakta,iki ayrı topluluk olarak görünmektedir.Kadın her türlü çalışmalarını,her türlü toplumsal faaliyetlerini ev içinde sürdürür,hayatını evde geçirirdi.

Ayrıca islamiyetin etkisiyle ev yaşantısı tamamen dışa kapalı bir ortam şeklinde düşünülmüş, bahçe duvarları birinci kat seviyesine kadar yükseltilmiştir.Bu dışa kapalılık ev içine de aksetmiş, kadınların ve erkeklerin yaşama birimi ayrılmıştır.Kadınların yaşadığı bölüme “haremlik”, erkeklerin yaşadığı bölüme de “selamlık”denilmiştir.Harem-Selamlık her evde vardır.Fakat planı etkilemez.Selamlık genellikle girişin bir üstü olan katta bulunur.

2.3.2.Din

Türk Evi'nin biçimlenmesinde dinin büyük bir etkisi vardır.İslamiyetle birlikte mahremiyet duygusu gelişmiştir.Bu duygu insanların daha içe dönük bir yaşantı sürmelerini sağlamıştır.Bu içe dönük yaşantı Türk Evi'nin mekan oluşumunu etkilemiş ve bu şekilde haremlik-selamlık gibi evin kadınlara ve erkeklerine özel, farklı mekanların oluşmasına neden olmuştur.

Bir nesile yetecek kadar kalıcı konutlar yapmalarının nedeni maneviyatçı görüştür. “Gelenek,görenek ve din insanlar üzerinde “azla yetinme” felsefesini getirmiş ve maneviyatçı bu görüş ime geçici sayılan bu dünya üzerinde konutların kalıcılığı çok önemli sayılmamıştır.”¹

2.3.3.İklim ve Coğrafi Konum

İklim ve coğrafi koşullar her dönemde mimarinin gelişiminde önemli etkisi olmuştur.Bölgelerin yağış şekli ve jeolojik durumu evin tasarımını etkilemiştir. “Yağış şartlarının fazla olduğu yerlerde dam şeklinin daha dikkatle yapılmasına,soğuk olan bölgelerde ise daha korunmalı yapılmasına neden olmuştur.Ayrıca zeminin eğimleri evlerin şekil ve kat yapısını oldukça etkilemiştir. ”² Karadeniz bölgesinde dik yamaçlara kurulan evler ile Güney ve Orta Anadolu'da düz ovalara kurulan evler iklim,kullanılan malzeme ve plan olarak çok büyük farklar görülmesi de topoğrafik etkenlerden dolayı bir takım farklılıklar görülmektedir.

Coğrafi konumun dışında parselasyonun da Türk Evi tasarımında etkisi büyüktür.Sokağın doğal çizgisini izlemek zorunda kalan evlerin zemin katları sokağa taşmamalı ve daraltmamalıdır.Ancak üst katlarda çıkıntılarla istenen plan tipine ulaşılmaktadır.

¹ Serdar Filibe, “Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar” M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,1989,sf.8

² Serdar Filibe,A.G.Y.sf.8

Anadolu iklim ve coğrafi konum itibariyle değişim gösteren bir bölge olduğundan evler buna göre şekillenmiştir.“Anadolu coğrafi bakımdan Karadeniz,Marmara,Ege,Akdeniz,iç Anadolu,Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu iklim bölgelerine ayrılırsa bu iklim bölgelerinin bazılarının ortak veya benzer verilerle koşullar yönünden iklimin üç bölgeye indirilmesinde yarar vardır. ”¹ Perihan Gökçe “Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş” adlı eserinde farklı iklim bölgelerine göre farklı plan tiplerinin oluştuğunu göstermektedir.Bunlar şu şekildedir;

“Ilıman iklim bölgesi; Karadeniz ve Kuzey Marmara bölgeleri bu gruba girer.İlık ve yağışlı iklim bölgesi olduğundan ormanı boldur.Bol yağış nedeniyle evler kapalı, dış sofalı veya iç sofalıdır.

Akdeniz İklim Bölgesi;Marmara Bölgesinin güneyi, Güney ve Batı Anadolu bu iklim bölgesi içine girer.Uzun kurak yaz ayları ile ılık kış ayları bu iklim bölgesinin özelliklerini oluşturur.Bu bölgelerde “açık dış sofalı” plan tipleri uygulanmıştır.

Yayla İklim Bölgesi;İç Anadolu,Güneydoğu ve Doğu Anadolu iklim bölgeleri bu iklim bölgesini oluşturmaktadır.Çok kurak ve sıcak yaz ayları ile soğuk kış ayları bu bölgenin karakteristiğidir.Bunun yanı sıra yaz ile kış gece ile gündüz ısı farkları oldukça yüksektir.Sert ve kurak iklim koşulları avlulu plan tipinin uygulanmasına yöneltmiştir.”²

2.3.4.Malzeme

Türk Evi'nin yapımında kullanılan malzemeler genelde aynı olmasına rağmen bölgelere göre değişmektedir.Çünkü ahşabın bol olduğu bölgede ahşap ağırlıklı malzeme kullanılırken, taşın fazla olduğu bölgelerde ağırlıklı taş malzeme kullanılmıştır.Genelde ahşap malzeme konutun konstrüksiyonunu belirleyici bir etken olduğundan çok kullanılan bir malzeme olmuştur.

Perihan Gökçe “Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş” adlı eserinde Anadolu'yu mimari yönden dört malzeme bölgesine ayırmıştır.Bunlar;

“Kerpiç; ormansız ve taşsız bölgelerde kerpiç yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.Killi toprağın bol bulunduğu Doğu Anadolu ortaları ile İç Anadolu platosunda killi çamurdan, yapı malzemesi olarak kullanılmak üzere kerpiç yapılmıştır.Az katlı kerpiç yapılarda basit,dik açılı rasyonel plan çözümlerine gidilmiş,pencereler yığma yapı ilkelerine uyularak,küçük tutulmuştur.

Ahşap ve Kagirin Birlikte Kullanıldığı Bölgeler;karma şekilde ahşap ve kagirin kullanıldığı bölgelerde,hımış yapı diye adlandırılan yapı yöntemiyle,önce ahşap bir iskelet yapılmakta,sonra araları kerpiç,tuğla veya taşla doldurulmaktadır.

¹ Gülay Güllaç, , “Türk Evi ve Çağdaş Konut Mimarisinde Pencerelere Bir Bakış” M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,1989,sf.24

² Perihan Gökçe, “ Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş,sf.33,34,35.(Gülay Güllaç'dan A.G.Y.sf.25)

Bu yapılarda duvarlar iç ve dıştan sıvandığı gibi,bazen dışta sıvanmadan bırakılır.Hımiş yapı sisteminde,iklim ve konstrüksiyon elverdiğinde,serbest planlamalara gidilebilmiştir.Ormanı bol olan Akdeniz,Ege,Marmara ve Batı Karadeniz kıyı bölgeleriyle,İç Anadolu'nun kuzey kesiminde bu tip yapıya rastlanır.

Ahşap;yapı malzemesi olarak kullanıldığı bölgede,ahşap iskelet ve ahşap yığma sistemleriyle karşılaşmaktadır.Ahşap iskelet tamamen ahşapla kaplanır.İstanbul ve Sinop dolaylarında rastlanırken,Doğu Karadeniz bölgesinde ahşap yığma yapı yöntemine geçilmiştir.

Taş;yığma yapı şeklinde kullanılmakta bazen bunlarda ahşap hatıllara yer verilmekteydi.Yığma yapı ve iklim gereği,taş yapılarda pencereler küçük tutulmaktadır.Taş bol olan Güney doğu Anadolu bölgesinde,Doğu Anadolunun kuzey kesiminde ve iç Anadolu'da yapı malzemesi olarak geniş bir alanda kullanılmıştır.”¹

2.3.5.Sosyo-Ekonomik Durum

Türk Evi'nin oluşumu, o bölgenin sosyo-ekonomik durumuyla yakından ilgilidir.Bölge insanının geçim kaynağı hayvancılık veya el sanatları gibi uğraşlar ise evin bir odası tezgah ve bu malzemelerin konulacağı kısım olarak ayrılırdı.Ayrıca hayvancılıkla uğraşan aileler içinde alt kat hayvanların barınağı ve yiyeceklerinin saklandığı kiler veya depo gibi kısımlara ayrılırdı.Üst katlar yaşam alanı olarak kullanılırdı.

Daha önce de değindiğimiz gibi Türk Evi'nin oluşumunda sosyal statü farkı gözetilmemiştir. Köyün ağasının evinde daha özenli ve yoğun bir işçilik görülürken diğer yapılarda daha basit ve sade bir işçilik gözlemlenmektedir. İşlevsellik açısından bu yapılarda mekan kurgusu açısından farklılık hissedilmezken oda sayı ve büyüklüklerinde artış görülmektedir.

2.4. SAFRANBOLU İLÇESİNİN YAPISAL OLARAK TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Safranbolu ilçesi ‘‘Kuzeybatıdan doğuya kadar 1200-1544 m yükselti çemberi ile çevrili,tepelerin eteklerinde vadiler arası alanda kurulmuştur.’’² (bkz.Resim-2.2).

‘‘Tarih boyunca Safranbolu'nun yerleşmeye konu olmasının nedenleri coğrafi konumunda aranmalıdır.Hiç kuşkusuz su kaynaklarının zengin olması,ziraat ve hayvancılık yapılmasına elverişli ortam ve savunma açısından uygun konum Safranbolu'nun tarihsel süreç içerisinde daima yerleşilen bir yer olmasına zemin hazırlamıştır.’’³

¹ Perihan Gökçe, ‘‘ Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş,sf.36,37,38.((Gülây Gullaç'dan A.G.Y.sf.27-28)

² Ural Akın,‘‘Safranbolu Kentinin Planlama süreci ve tarihi kentlere yönelik fiziki ve sosyal model önerileri’’M.S.Ü.Fen Bil.Ens.Şehir ve bölge planlama Bl.Y.Lisans Tezi,1997,sf.42

³ İlhan.Y.Hacısalıhoğlu, ‘‘Şehir Coğrafyası açısından Safranbolu-Karabük İkilemi’’İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi,1995,sf.43

Resim-2.2.Safranbolu İlçesinden Genel Bir Görünüm (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Safranbolu'nun tarihine ilişkin bilgiler net olmamakla birlikte, M.Ö.4.yy'a kadar dayandığı söylenmektedir. Antik çağlarda Safranbolu'ya "Paflagonya" denilmiş ve bu tarihten itibaren Safranbolu'nun, tarihsel gelişim süreci izlenebilmektedir. "Yerleşme tarihi çok eskiye dayanan Safranbolu'nun Paleolitik çağlarda yerleşmeye konu olduğu belirtilmektedir. Bugün bile şehrin çevresinde yer alan Tümülüsler bölgenin yerleşme tarihinin hiç de yeni olmadığını göstermektedir. Safranbolu tarih boyunca bir çok defalar el değiştirmiş ve farklı yönetimlerin egemenliğinde kalmıştır."¹ Ahmet Gökoğlu'na göre M.Ö.VII.yy da yaşadığı kabul edilen Homeros tarafından ilk defa kullanılan ve ona göre "Pahlagones" adlı bir kavmin doğuda Kızılırmak, batıda Filyos ırmağı, kuzeyde Karadeniz, güneyde ise Aydos dağlarını içine alan bir sınırdaki buldukları ve bu kavme izafeten bu alana Paflagonya adı verildiği bilinmektedir. "Bölgede ilk oturanlar Etilerin ırkdaşları Gargaslarla başlayan el değiştirmeler, tarihi mücadeleler içinde Etiler, Dorlar, Paflagonyalılar, Kimerler, Lidyalılar, Persler'le devam etmiş Kapadokyalılar, Pontuslar, Galatyalılar, Bitinyalılardan sonra Roma-Bizans dönemi yaşanmış, Selçuklu beylikler ve Osmanlı döneminden günümüze gelmiştir."²

"M.S.395 yılında Roma imparatorluğunun ikiye ayrılmasıyla birlikte Safranbolu ve civarı Doğu Roma imparatorluğunun yani Bizanslıların elinde kalmıştır ve Bizanslılar buradaki hakimiyetlerini M.S.1100 tarihine kadar devam ettirmişlerdir."³

¹ İ.Y Hacısalıhoğlu.A.G.Y, sf.43

² İ.Y Hacısalıhoğlu.,A.G.Y.,sf.43

³Ahmet Gökoğlu,"Paflagonya-Gayrimeskun Eski Eserleri Ve Arkeolojisi",Doğrusöz Matbaası,Kastamonu,1952,sf. 12-13

“Bu dönemde Safranbolu,Selçuklular ile Bizanslılar arasında stratejik bir kaledir.Bizans döneminde bu tepelik alanda yer alan kale içindeki askeri amaçlı bir karakol veya garnizondan fazlasının bulunduğuna ilişkin kanıt yoktur.Eteklerden vadi içlerine doğru yoğun bir yerleşmeden de söz edilemez.Ancak Kıranköy,Dereköy gibi yerleşim alanları kalenin yakınında bağımsız üniteler olarak bulunmaktadır.Dolayısıyla bugün çarşı ya da çukur denilen vadi içindeki merkezi yerleşim alanları ancak 14.yy da şehirleşme hareketlerine sahne olmuştur.”¹

Anadolu tarih boyunca bir çok medeniyete beşiklik yapmış bir bölgedir.Her dönemde üzerinde yaşayan topluluklara irili ufaklı şehirlerin kurulup gelişmesine olanak sağlamıştır.“Hakkında tarihi ve arkeolojik verilere sahip olduğumuz erken yerleşmelere ait ülkeler arasında Anadolu en eskilerinden biridir.Anadolu’nun bugünkü şehirleri içinde ilk yerleşme tarihleri İsa’dan 1000 yıl ve daha öteye gidenler bulunmaktadır.Bir çok şehrin tarihini Helenistik devre kadar indiriyoruz.Gerçekten de İskender’den sonra ve Roma hakimiyeti sırasında Anadolu’nun geniş ölçüde şehirleştiği görülmektedir.Orta Bizans devrine kadar bu şehirlerin ortadan kalktığı söylenemez.”²

“Antik devirden itibaren Anadolu şehri gittikçe küçülmüş,surlar içinde köye benzer bir yapı düzenine kavuşmuştur.Özellikle İslam’ın yükselişinden sonra Anadolu’daki Bizans şehirleri fakirleştiler ve bakımsızlaştılar.Eğer şehrin “Tek üretim biçimi tarım olmayan ve hukuki bir statüsü olan bir topluluk”olduğu şeklindeki sosyolojik tanımlama esas alınırsa Arap razzialarından sonra Bizans şehirleri köyleşmeye yüz tutmuştur.Mevcut belgelerden açıkça anlaşılmaktadır ki Anadolu’nun antik şehirlerinin bir çoğu 7.ve 8.yy’dan sonra yok olmuştur.”³

“Bu bölgenin Türkler tarafından ilk kez fethi 11.yy’ın sonlarında gerçekleşmiştir.”⁴ Selçuklu istilası sonucu “Paflagonya” olarak geçen Safranbolu’da beylikler dönemi başlamış ve ilk olarak Danişmentoğulları ve Çobanoğulları beyliği kurulmuştur.Selçuklu devletinin yıkılmasından sonra Candaroğulları beyliği kurulmuştur.Candaroğulları beyliği döneminde,yani 14.yy’ın ilk çeyreğine rastlayan dönemde ilk şehirleşme hareketleri görülmektedir.Dinsel ve yönetsel binalar yapıldığı gibi, Safranbolu’da medresenin bu dönemde yapılması dikkat çekicidir.Bu yapılar daha sonra etrafına konut ve ticaret yapılarını da ekleyerek şehrin gelişmesine öncülük etmiştir.

¹ İ.Y Hacısalıhoğlu.,A.G.Y.,sf.43

² D.Kuban,”Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi,Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler”Baha Matbaası,İstanbul,1968,sf.53

³ D.Kuban,A.G.Y.sf.55-58

⁴ İ.Y Hacısalıhoğlu.,A.G.Y.,sf.44

Selçuklular ve Beylikler döneminde Anadolu’da şehirleşme geçmiş şehirlerin değişim ve gelişime uğrayarak yeniden imar edilmesi şeklinde veya tamamen yeni binalar inşa ederek oluşturuluyordu. “Zira kuruluşları ve yerlerinin seçilişleri 1000 yıldan fazla zamanın deneyim süzgecinden geçmiş şehirleri bir yana bırakarak yeni şehirler kurmaya çalışmak, hem yeni zahmet, masraf ve zaman kaybına yol açacak, hem de bundan daha önemlisi Anadolu’nun yerli halkı, Türklerden tecrit edilmiş guruplar halinde benliklerini, kültürel özelliklerini daha rahatlıkla sürdürebilecekti.”¹

“Bir mescit veya cami, onunla birlikte diğer yapılar tesis edilerek yeni mahalleler oluşturuluyordu. Mahalle şehrin fiziki olarak tanımlanabilecek bir ünitesi olmaktan fazla bir şeydi. Şehirde sosyal dayanışma ancak mahalle sınırları içerisinde kişiye intikal eden bir nitelik taşıyordu.”²

Safranbolu, son Candaroğlu beyliği zamanında, Fatih Sultan Mehmet’in istilası sonucunda Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil olmuştur. 1460 yılında imparatorluk dönemi başlamış ve tarihinin en parlak devrini yaşamaya başlamıştır.

Safranbolu tarihsel açıdan önemli üç bölgeden oluşmaktadır: Çarşı, Kıranköy ve Bağlar. Çarşı kesiminde ticaret merkezi hariç Müslümanlara ait mahalleler yer almaktadır. Rum azınlık, Kıranköy denilen kısımda yer alır. Burada dini inanç ve sosyal yaşantının konutlara yansımaları göze çarpar. Örneğin Rum konutları doğrudan sokağa açılırken, Müslüman evlerinde bahçeden geçilerek konuta girilir. Ayrıca Rum evlerinin alt katları şaraphane olarak düşünülmüştür. Müslüman evlerinde böyle bir düzenek yoktur (bkz. Resim-2.3) Bağlar kesimi ise Çarşı ve Kıranköy’deki ticaretten elde edilen artı gelirle oluşturulmuş yazlık konutlardır. Bu konutlar Safranbolu’dan ayrılan çok büyük bahçelerin yer aldığı yaklaşık 610 m yükseklikteki platoda yer almaktadır. Bu yazlık konutlarda evler dağınık bir yerleşim gösterir. Sosyal bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmamıştır.

Üst kademe devlet yöneticileri vakıf kurmak ve kendi kentlerine hizmet etmek amacıyla hanlar ve çarşılar kurmuşlardır. Bunlardan başlıcası; Safranbolu’lu Cinci Efendi (Cinci Hoca) tarafından yaptırılan ve halen daha ayakta olan “Cinci Han”dır. Bir diğeri ise Vezir Köprülü Mehmet Paşa tarafından yaptırılan 50’den fazla dükkanı içeren “Ayakkabıcılar arastası”dır. Bu iki yapıda günümüzde halen ayaktaadır.

Safranbolu’daki evler yapım tekniği ve sistemi, yapı malzeme ve elemanları açısından benzer özellikler göstermektedir. “Yapılarda çok gelişmiş ahşap işçiliğinin, yapı elemanlarındaki standartlaşmanın, yapı dilinde ortaya çıkan tekdüzeliğin, kentteki inşaat işleriyle uğraşan lonca örgütünün işleyişi ve denetimi sonucu olduğu söylenebilir.”³

¹ Mustafa Cezar, “Türkler ve Şehirleri” Bildiri, “İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler” Editörler: Akyüz M., Ünlü S., İlke Yayınları, İstanbul, 1996, sf.274 (Ural Akın’dan, A.G.Y. sf.54)

² D.Kuban, ”A.G.Y. sf.59-66

³ Sevgi Aktüre, Tansı Şenyapılı, “Safranbolu’da Mekansal Yapının Gösterdiği Nitelikler Ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri” O.D.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt.2, Sayı:1, Bahar 1976, sf.72 (Ural Akın’dan, A.G.Y., sf.88)

Resim-2.3.Safranbolu Kıranköy Bölgesinden Bir Rum Evi. Giriş Katında Eskiden Şarap Üretilen Kısım.Değirmencioğlu Konağı. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Safranbolu,eğimli arazisi,akarsu vadileriyle parçalanmış bir topoğrafya dokusuna sahiptir. Böylece topoğrafyaya uyumlu,dolambaçlı,eğime paralel,yer yer daralıp genişleyen ve çıkmaz sokakları bulunan bir yerleşim yeridir (bkz.Resim-2.4). “Sokaklar evlerle sürekli ve organik bir ilişkiyi sürdürürler.Evlerin pencere ölçüleri,eli bögüründe payandaları,birbirine benzeyen elemanlardır.Oysa evlerin sokağa göre konumu,bahçe duvarlarının yapısı,bahçeden görünen ağaçları farklıdır.Bu farklar sokağa değışkenlik ve zenginlik kazandırır.”¹

“Safranbolu'nun tarihi şehir dokusu içinde yer alan meskenler,yapılış döneminin tarihi,sosyal,ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtır.Meskenlerin temel şekillerinde gelenek,görenek,psikolojik,etnik,tarihi ve ekonomik faktörlerin tesiri yanında,bölgeden bölgeye değışen ve o bölgenin karakterini oluşturan coğrafi faktörlerin de etkisi büyüktür.Bu bakımdan Safranbolu'nun tarihi şehir dokusunda yer alan meskenlerin coğrafi çevreye en iyi uyan ve bulunduğu çevrenin etkisini taşıyan meskenler olduğunu söyleyebiliriz.”²

¹ Y.İnce,“Safranbolu Sokakları ve Günümüzde Sokak Anlayışı”Muğla Semineri,sf.1 (Ural Akın'dan,A.G.Y.,sf.88)

² İ.Y.Hacısalıhoğlu,A.G.Y.,sf.160

Resim-2.4.Safranbolu İlçesinden Çıkamaz Sokakları, Eğimli Arazisi ve Araziye Göre Konumlandırılmış Evleri. (S.Gulçin Bozkurt, 2009)

Safranbolu’da yamaçlara kurulan evler adeta bir antik tiyatro görünümü vermektedir.Bu şekilde yapılanmanın sebebi; manzara,güneşlenme ve esintiden olabildiğince faydalanabilmek içindir.Konutlar birbirinin önünü kapatmaz (bkz.Resim-2.5). “Yapı grupları incelendiğinde,konutların görelî konumlarında ortaya çıkan,manzaraya açılma ve topoğrafyaya uyma eğilimi dokuya büyük bir hareketlilik kazandırmıştır.Yapı arsa verilerine göre bazen yola koşut yapılmış,bazen de manzarayı görebilsin diye zemin kat sokaktan 6-7 m yükseltilmiştir.”¹

Sonuç olarak; Safranbolu’da kent dokusu,bölgenin topoğrafyasına, doğaya,sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına uyumlu bir şekilde gelişmiştir.Mekanlar, insanlara saygılı ve insani ölçüleri gözetmektedir. Ayrıca Safranbolu imalat ve ticaret gibi (özellikle dericilik ve ahşap işlemeciliği) alanlarda edindiği zenginliği bir ölçüde yapılarla yansıtmış bölgelerimizden biridir. Özellikle Bağlar kesimindeki konutlar sayfiye yeri olarak yapılmış olup, daha gösterişli ve özenlidir.

¹ S.Aktüre, T.Şenyapılı,A.G.Y.,sf.67 (Ural Akın’dan,A.G.Y.,sf.86)

Resim-2.5.Safranbolu’da Evlerin Manzaraya ve Topoğrafyaya Göre Konumu. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

2.5.BÖLÜM SONU ÖZETİ:

Bu bölümde Türk Evi ve Safranbolu evleri tanımlanmıştır. Türk Evi’nin tanımı,tarihçesi, oluşumu ve Safranbolu bölgesinin yapısal olarak tarihsel gelişim sürecine yer verilmiştir.Buna göre Türk Evi’nin tanımı için; Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklardan edindikleri mimari özellikleri, yeni yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak kendi geleneksel yaşam kültürleriyle kaynaştırmasından oluşmuş bir konut tipi olduğunu söylenebilir.

Türk Evi’nin tarihsel gelişim sürecine bakacak olursak; İlk olarak Türklerin Orta Asya’da yaşadıkları göçebe ve çadır hayatını başlangıç olarak kabul edebiliriz. Daha sonra göçebe hayatının ve iklim şartlarının zorluklarına ve bu dönemde başlayan tarımsal faaliyetlerin artmasına kalıcı konutlar yaparak çözümler aramışlardır. Bu amaçla oda iç düzeni çadır ile aynı olan yapımı kolay,hafif malzemeden evler yapmışlardır. İslamiyet’in kabulüyle birlikte yaşam tarzlarında mahremiyet ön plana çıkmış böylelikle, kadın ve erkek için ayrı yaşamı barındıran sütunlu, avlulu Helen Evlerini örnek alan evler yapmışlardır.

Bu ev tipi Türklerin kendi gelenek, görenek ,sosyal yaşam,din,iklim,coğrafi konum, malzeme ve sosyo ekonomik şartlara göre özgün bir hal alarak Türk Evi'nin oluşmasını sağlamıştır.Buna göre;Türk Evi'nin oluşumunu etkileyen etkenleri şu şekilde açıklayabiliriz.

Sosyal Yaşam ve Gelenekler; Geniş ve dışa kapalı bir aile yapısına sahip olan Geleneksel Türk Aile yapısının yaşam tarzı ve gelenekleri Türk Evi'nin biçimlenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Din;İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte mahremiyet duygusu gelişmiş ve dışa kapalı, içe dönük bir yaşantı sürmelerini sağlayacak evler yapmışlardır.

İklim ve Coğrafi Konum;Her dönemde bölgelerin yağış şekli ve coğrafi konumu mimarinin gelişiminde önemli bir etken olmuştur.Yağışın fazla olduğu bölgelerde daha korunaklı evler yapılmış, arazinin eğimine göre evin şekli ve kat sayısı belirlenmiştir.

Malzeme;Türk Evi'nin yapımında kullanılan malzemeler bölgelere göre değişmektedir.Yapı malzemesi olarak taş,kerpiç kullanımının yanı sıra ahşap yapı konstrüksiyonu ve iç mekan donatı elemanları açısından en fazla kullanılan malzeme olmuştur.

Sosyo-Ekonomik Durum; O bölgede yaşayan insanların geçim kaynağı ve sosyo-ekonomik yapısı da Türk Evi'nin biçimlenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Türk Evi oluşum ilkeleri ise; Yaşama, Doğaya, Çevre Koşullarına Uygunluk, Gerçekçilik, Akılcılık, İçten Dışa Çözüm,İç-Dış Uyumu ve Tutumsallık olarak nitelendirilmektedir.

Bu bölümün son aşamasında ;Türk Evi'nin korunduğu ve yaşatıldığı bölgelerden biri olan Safranbolu bölgesi coğrafi konumu ve yapısal olarak tarihsel önemi açısından ele alınmaktadır.Safranbolu bölgesinin tarih boyunca sürekli yerleşilen bir bölge olması ve bir çok medeniyete ev sahipliği yapmasının nedeni coğrafi konumunda aranmalıdır.Bu şekilde zengin bir medeniyete sahip olan Safranbolu bölgesi en parlak dönemini Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamış üst kademe devlet yöneticileri vakıflar ve hizmet binaları yaparak kendi kentlerine hizmet etmişlerdir.Buna bağlı olarak Safranbolu bölgesinde sivil mimari ve halkın sosyo-kültürel seviyesi de gelişmiştir.Gelişen Safranbolu evlerinin en önemli özelliğinin topoğrafyaya ve doğaya uyumlu olması,ahşap işçiliğinin ileri bir seviyede kullanılıyor olması,mekanların insana saygılı ve insani ölçüleri gözetmektedir.

3-TÜRK EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1.PLAN ÖZELLİKLERİ

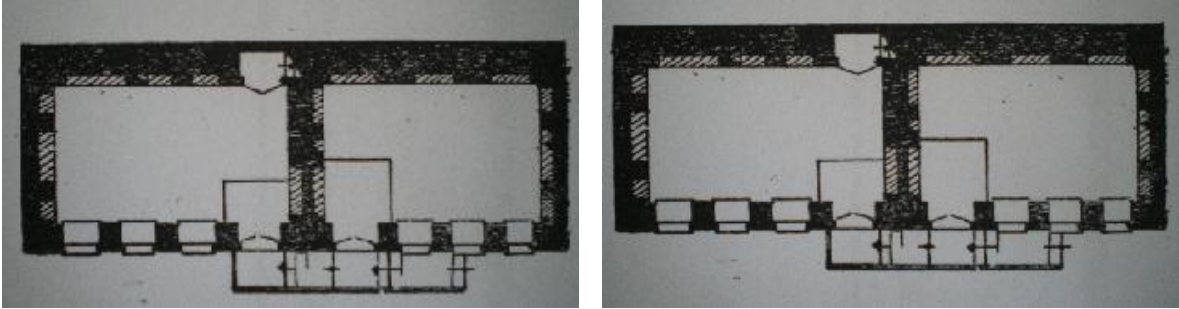
Türk evi plan özellikleri, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluşmuştur. Bütün odaların nitelikleri aynı ve pek az değişkendir. Odalar arası alan olan sofa ise evin şeklini belirlediği için değişken bir yapıya sahiptir. Türk Evi'nin plan tipini belirleyen, sofanın ve odaların yerleşimini ilk olarak bilimsel anlamda sınıflandıran, S.H.Eldem olmuştur. S.H.Eldem plan tiplerini sınıflandırırken şu yöntemi izlemiştir. "Plan tiplerini tasnif ederken, muhtelif tiplerin geçirdikleri tahavvülleri sırasıyla göstermeğe, ve daima en küçük ve basit şekilden en büyük ve zengin tipe doğru gidilmeğe çalışılacaktır."¹ Buna göre sofa tipleri S.H.Eldem'in sınıflandırmasına göre;

- Sofasız plan tipi
- Dış sofalı plan tipi
- İç sofalı plan tipi
- Orta sofalı plan tipi şeklindedir.

3.1.1.Sofasız Plan Tipi

Sofasız plan tipi Türk Evi'nin en ilkel plan tipidir. Odaların birbiriyle ilişkisi yoktur. Odalar yan yana dizilmiştir ve odalara dışardan girilmektedir. Bu plan tipi, bahçeli, iç avlulu korunmalı evlerde görülür. Anadolu'nun orta, güney ve doğu bölgelerinde daha çok görülür (bkz. Şekil-3.1).

"Sofasız plan tipine ,daha fazla cenupta, Irak ve Suriye hududuna yakın mıntikalarda rastlanır. Anadolu'nun şimal ve garp kısımlarında ise yoktur."²

Şekil-3.1.Gaziantep'te Müfit Arif Efendi ve Şehireküstü Mahallesiindeki Sofasız Evler.(S.H.Eldem, Türk Evi Plan Tipleri sf.27')

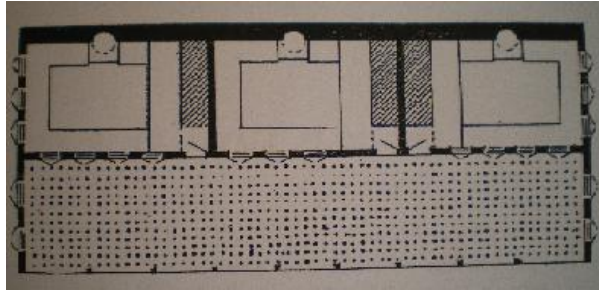
¹ Sedad.H Eldem, "Türk Evi Plan Tipleri", İTÜ Mim.Fak.Bask.1968 sf.25

² S.H. Eldem, A.G.Y., sf.22

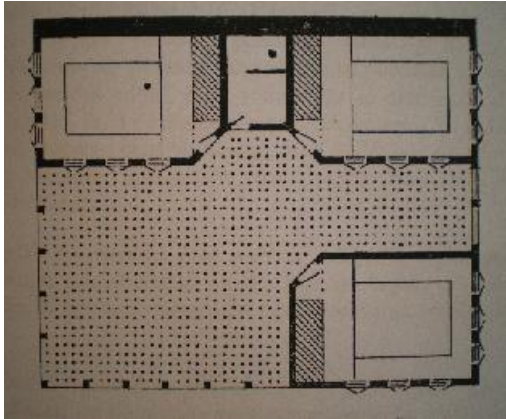
3.1.2.Dış Sofalı Plan Tipi

Türk Evi'nin ikinci aşamasıdır.Odalar arasındaki ilişkiyi sağlayan,ortak bir mekan olan sofa bu aşamada ortaya çıkmıştır Sıra odalı,köşe sofalı,üç tarafı odalı plan tipleri dış sofalı plan tiplerindedir (bkz.Şekil-3.2). Bu plan tipinde simetri fazla görülmez,plan serbesttir.Bu tip Anadolu'nun bir çok kesiminde uygulanmıştır. “Mesela dış sofalı tip Anadolu'nun cenubu-şarki vilayetlerinde bulunduğu gibi,Rumeli'nin en şimali-garbi mntıklarında da mevcuttur.”¹

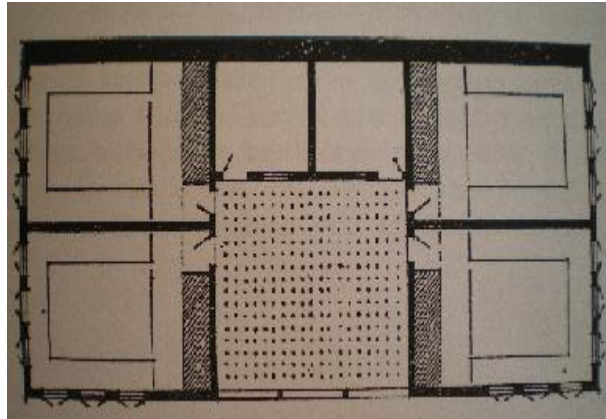
Plan gelişiminin birinci evresine benzemesine rağmen sofanın eklenmesi planı değiştirmiştir.Sofa bir ya da üç cephesi duvarsız ve dış dünyaya açıktır.Sofasız ve dış sofalı plan tipinde de görüldüğü gibi Türk Evi,Türk insanının çadır hayatının yerleşik yaşama yansıması gibidir.Bu plan tipinde ki ilk değişiklik sofanın ucuna bir köşk eklenmesiyle başlamıştır.Daha sonra bu ekleme sofanın her iki ucuna eklenerek “L”ve “U” şeklinde bir plan oluşturmuştur.Sofanın iki dar ucu yan duvarların uzatılmasıyla kapatılmıştır.İki oda arası açılarak sofanın bir uzantısı şeklinde korunmuş bir mekan elde edilmiş ve bu mekana da “eyvan” denilmiştir. “Eyvan en fazla oda sıralarının içinde,yani iki oda arasındadır.Dar yüzü sofaya bakar.Sofanın ortasında olduğu zaman orta eyvan,aksi takdirde yan eyvan olur.”² Çok sonraları 17.ve 18.yy da sofa direkliği camekanla kapatılmıştır.19.yy da ise bu kapatma biçimi pencereler şeklinde yapılmaya başlamıştır.Bu plan tipi 19.yy'a kadar devam etmiştir. “Anadolu'nun bir çok küçük şehrinde dış sofalı tip şekli halen mevcuttur.”³

a

b

c

Şekil-3.2.Dış Sofalı Sıra Odalı (a),Köşe Sofalı (b) ve Üç Tarafı Odalı Dış Sofalı (c) Plan Tipi (S.H.Eldem,A.G.Y.,sf.34)

¹ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.22

² S.H.Eldem,A.G.Y., sf.18

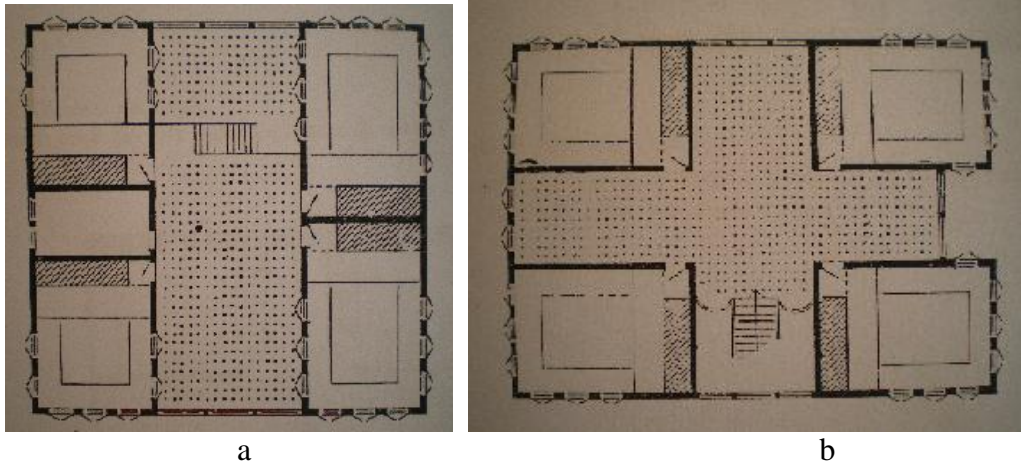
³ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.22

3.1.3.İç Sofalı Plan Tipi

Plan gelişiminin üçüncü evresinde ortaya çıkmış bir plan tipidir.Bu plan tipinde sofanın iki yanına odalar dizilerek, sofa içte kalmıştır.Bu yüzden “karnıyarık” plan tipi de denilmektedir.Bu plan tipi Türk Evi’nin en yaygın tipidir.18.yy da belirginleşen bu plan tipi 19.yy’da yaygınlaşmıştır.İç sofalı plan tipi oda sayısının artması,yan yana gelen odalar sayesinde duvarların azalması ,ekonomik ve sağlıklı bir plan tipi, olduğu için tercih edilen bir plan tipi olmuştur. Şekil-3.3 de görüldüğü gibi iki yüzlü iç sofalı,iki yüzlü iç sofalı eyvanlı,bir yüzü iç sofalı,iki yüzlü iç sofalı plan tipi iç sofalı plan tipinin alt gruplarıdır.

Bu plan tipinde sofanın bir veya iki ucunda köşk veya sekilik gibi özel mekanlar bulunmaktadır. Buraya da sedir konularak ya da parmaklıklarla sofadan ayrılıp, biraz yükseltilerek geniş oturma alanları yapılmıştır. “Sekilik ve köşk,sofanın içinde veya ona dışarıya doğru ekli bulunan bir oturma yeridir.En sade şeklinde seki veya tahttır ve sofanın bir veya iki ucunda bulunur.Taht bazen sofanın dış cephesinde bir çıkıntı olarak da yapılır.Bu çıkıntının fazla tebarüz ettirilmesi neticesinde köşk elde edilir.Köşk yalnız sofanın bir çıkması olmakla kalmıyor,bazen yalnız bir duvarı ile sofaya bağlanıyor ve adeta kendi kendine bir bina kanadı vaziyetine giriyor.”¹ Geç dönemde yapılan, iki yüzlü iç sofalı plan tipi olan evlerde eyvanların karşılıklı gelmesi, sofanın haç şeklini alması ve odalara pahlı köşelerden girilmesi bu plan tipinin orta sofalı plan tipine benzemesine neden olmuştur.Ancak bu plan tipinde eyvan sayısının 2 ile sınırlı olması bu plan tipinin iç sofalı plan tipi olduğunu göstermektedir (bkz. Şekil-3.4.d).

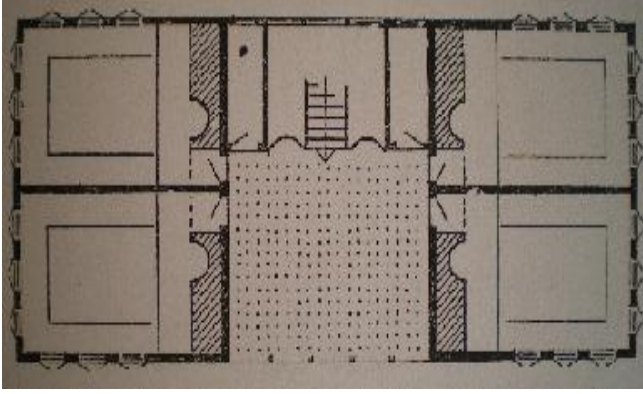
“İç sofalı plan tipinde bazen eyvan,yan sofa veya merdiven sofaları ilave edilerek sofa genişletilmiştir.”²

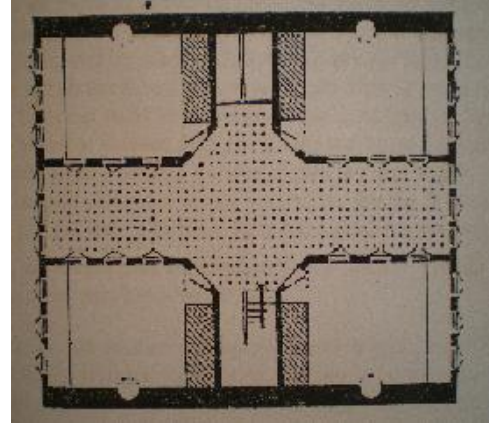
Şekil-3.3.İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi (a),İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı İdeal Plan Tipi (b) (S.H.Eldem ,A.G.Y.,sf.93)

¹ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.19

² Serdar Filibe “Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar” M.S.Ü.Fen Bil.Ens.,Y.Lisans Tezi,İst.1989,sf.21

c

d

Şekil-3.4. Bir Yüzü İç Sofalı İdeal Plan Tipi (Bu tipin üç tarafı odalı olduğu için dış sofalı plan tipi ile benzemektedir.) (c), İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi (Oda Kapılarının dış duvar pahtası içinde bulunmaları, sofanın orta kısmının genişlemesine, ve planın orta sofalı plana benzemesine sebep olmuştur. (d) (S.H.Eldem ,A.G.Y.,sf.94)

3.1.4.Orta Sofalı Plan Tipi

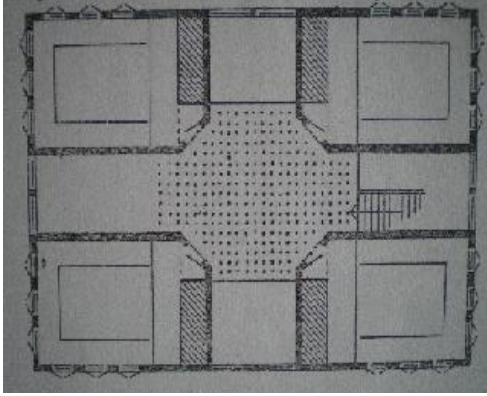
Plan gelişiminin dördüncü evresidir. S.H.Eldem'e göre "Oval veya beyzi sofa" olarak da nitelendirilmektedir. Orta sofalı plan tipi 18.yy dan itibaren başta büyük şehirlerde, yönetici evlerinde yapılmış daha sonra çevresinde yaygınlaşmış bir plan tipidir. Bu plan tipi, Orta Asya'dan beri Anadolu Türk mimarisinde medrese, cami, köşk gibi yapı türlerinde uygulanmış bir plan tipi olup daha sonra yaygınlaşmıştır. Bu plan tipinde bina kare veya kareye yakın dikdörtgendir. Bu plana göre binanın köşelerine odalar yerleştirilmiş, oda aralarına merdiven, eyvan, hale, kiler, mutfak gibi servis mekanları yerleştirilmiştir (bkz. Şekil-3.5).

Sofa önceleri dört köşelidir. Daha sonra köşeler pahlandırılarak sekizgen, çokgen, oval şekiller oluşmuştur. Bu şekilde sofanın korunaklı olması evin iyi ısınmasını sağlamış, odalar arası mesafenin azalması, planın toplu bir hale gelmesi dolayısıyla başta İstanbul ve çevresi olmak üzere tercih edilen bir plan tipi olmuştur. "Daha çok şehirlerde ve İstanbul'da kullanılan bu tipte sofa değişik şekillere girmiştir. Köşeleri pahlanmış yuvarlanmış değişik formları ile estetik etkiler uyandırmıştır."¹ Bu plan tipi büyük şehirlerde uygulanmış olup, sofanın ışısız kalmasını engellemek için odaların orta yerlerine eyvanlar konularak sofayla bütünleşen mekanlar elde edilmiştir.

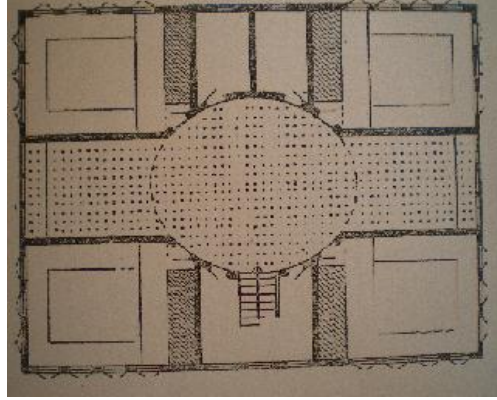
Orta sofalı plan tiplerinden, pahlı sofalı plan tipinin, iç sofalı plan tipine göre belirleyici özelliği eyvan sayısıdır. Bu plan tipinde üç eyvan ve bir merdiven aralığı bulunmaktadır. Oval sofalı plan tipi ise; 18.yy da Barok akımının etkileriyle oluşmuş olup, sofanın tamamen oval veya elips şeklini aldığı bir plan tipidir. Ancak 19.yy da Barok akımı yerini Ampir akımına bıraktığı için yapılarda bir sadeleşme, eğrisel yüzeylerde azalma ve yapı maliyeti daha az olan iç sofalı plan tipinin tekrar tercih edilmesine neden olmuştur. "Beyzi sofalar da 1800 etrafında tatbik edilmeğe başlanmış ve büyük bir moda halinde 19 uncu yüzyılın ortasına kadar devam edegelmiştir. Bundan sonra, yine mustatil veya murabba şeklindeki sofalara, ve daha sade şekillere rücu edilmiştir."²

¹ S.H.Eldem, A.G.Y., sf.127

² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.128

a

b

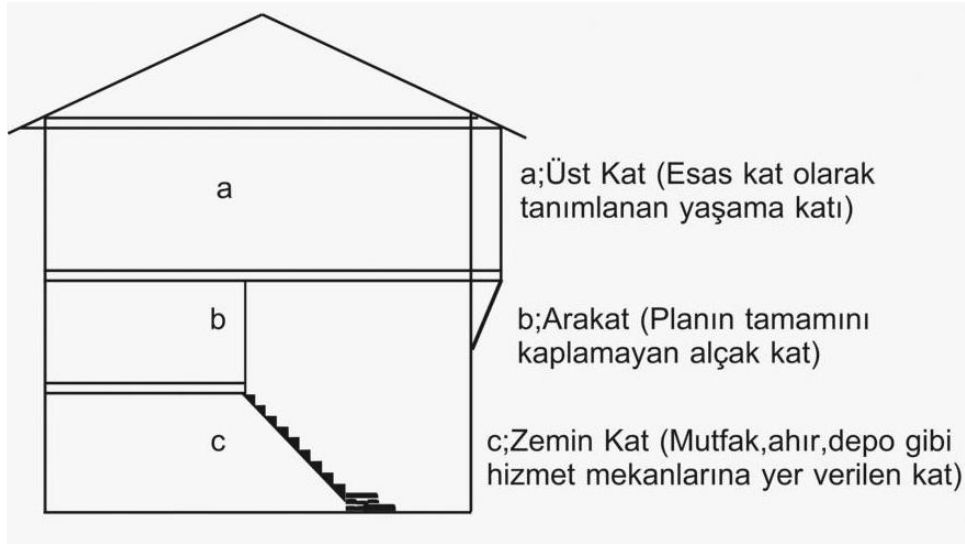
Şekil-3.5.(a) Pahlı Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (Üç eyvan ve bir merdiven sofalı).(b) Oval Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (Karşılıklı iki eyvanlı) (S.H.Eldem,A.G.Y,sf.130)

3.2.TÜRK EVİ'NİN CEPHE ÖZELLİKLERİ

“Türk Evi umumiyetle bir katlıdır.Ancak zaman ile kat adedi fazlalaşmıştır.Öyle olmakla beraber,daima esas kat tektir.Bu esas kat ise birkaç katlı evlerde,mutlaka en yukarıdadır.En basit ve alçak ev tiplerinde yalnız bir kat mevcuttur.Bu kat tercihan zeminden 1.5-2 m kadar,veya daha fazla,yüksekte bulunmaktadır.”¹ Evin bulunduğu arsanın durumuna göre esas kat daha fazla ışık,hava,güneş ve manzara görebilmesi için yükseltilmiştir (bkz.Şekil-3.6). Bu daha çok şehir evlerinde ve çukurda kalan evlerde görülmektedir.Eğer arazi geniş, bahçe içinde ve ferah bir alanda ise zemin kat yükseltilmemiştir. Zemin kat,oturmak için kullanılmaz.Bu kat bahçe duvarları ve binayı taşıyan dikmelerden ibarettir.Evlerin direkler üzerine oturtulması rutubetten korunmak içindir.Zamanla bu zemin kat duvarlarla kapatılarak depo,ahır,samanlık ve taşlık olarak kullanılmıştır Zemin katın duvarları, kargir ve penceresizdir.Daha sonraları zemin kat ile ana kat arasına bir ara kat yapılmıştır.Fakat bu ara kat binanın bütün alanını kapsamamakta bir kısmını kapsamaktadır.Zamanla bu ara katta önem kazanmış binanın bütün alanını kapsamaya başlamıştır.Ancak yüksekliği ana kattan biraz daha alçaktır.Ara katta bulunan odalar günlük kullanım ve kışlık odalar olarak önem kazanmıştır.Bu katın pencereleri daha küçük ve az sayıdadır.Çoğunlukla ahşap çatılıdır.19.yy dan itibaren bu ara katlar iyice önem kazanmış, yükseklikleri ve planlarıyla ana kat kadar işlev kazanmıştır.Fakat yine de en önemli kat ünvanı, üst katın olmuştur.Bu yüzden evin planını ve cephe görünümünü üst kat belirler.Diğer katlar bu katı taşımak için lazım olan katlardır.

Evin cephe görünümünü etkileyen etkenlerden en önemlisi çıkmalardır.Çıkmalar payandalarla alt katlardan desteklenerek üst katın sokağa doğru taşmasını sağlayan mimari elemanlardır.

¹ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.12

Şekil-3.6. Türk Evinde Kat Seviyesini Gösteren Kesit Krokisi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

İslamiyetle birlikte mahremiyet duygusunun hakim olduğu kapalı yaşam şekli 16.ve 17.yy dan itibaren değişmiş ve dışa açılmaya doğru meyletmiştir.Böylece çıkmalar öncelikle , baş odalarda yapılmaya başlanmıştır.Daha sonra sokak tarafına gelen diğer odalara da yapılmaya başlanmıştır.18.yy’da sürme pencerelerin kullanılmasıyla birlikte manzaradan ve ışıktan faydalanmak için bina cepheleri daha çok yırtılmıştır.

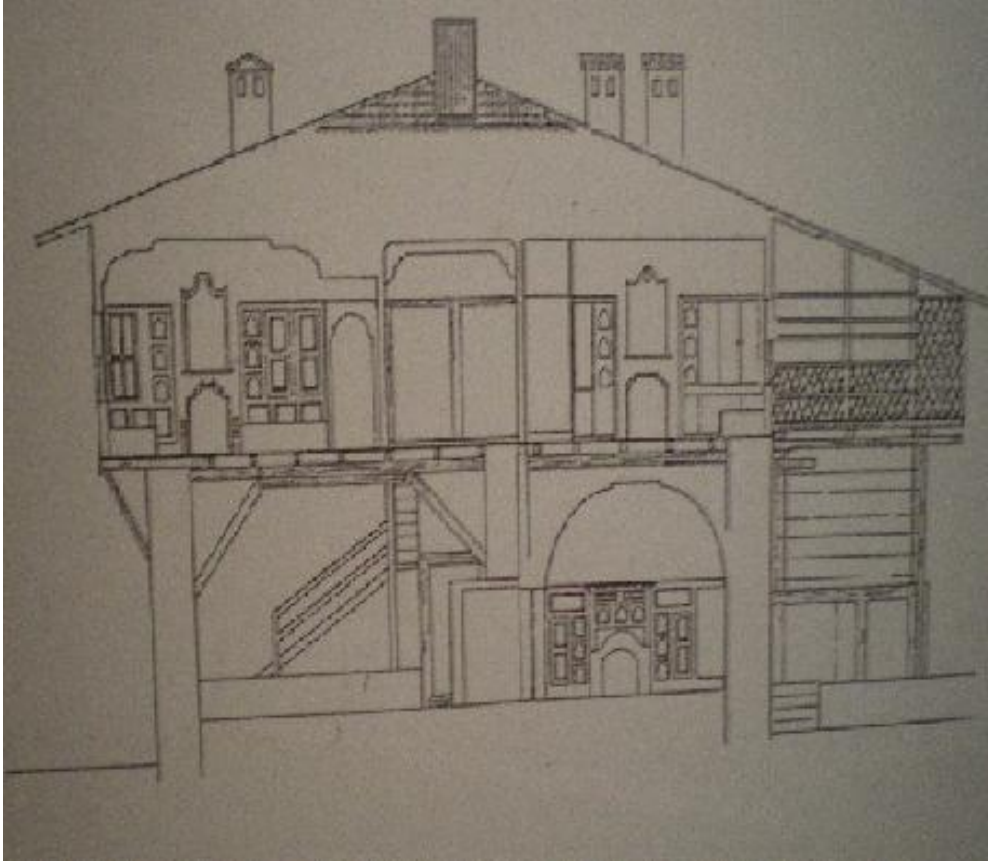
“Türk’ün atak ruhunu,anlatmak istercesine,evlerde yüksek duvarlardan dışarı fırlayan,sokaklara,meşdanlara taşan,karşı komşusuna sarılacak kadar sokulan,yeşillığe, suya,tabiata kucaklıyacakmış gibi uzanan bu unsur,Türk’ün evinde gerek plan ve gerekse cephe olarak tam bir karakter olarak temayüz eder.”¹

18.yy a kadar yapılan evlerde fazla çıkma görülmemekte ve evler daha derli toplu görülmektedir.Fakat 18.yy da Barok akımının etkisiyle evlerin cephelerinde aydınlık ve ferahlık ihtiyacının artması cephelerin de hareketlenmesini ve çıkmaların artmasını sağlamıştır (bkz.Şekil-3.7). Ayrıca bu dönemde “Çıkma altları ve saçaklar eğri yüzeyli,bağdadi sıvalı yapılmaya başlanır ve nakışlarla süslenir.”²

Evlerin cephelerinde görülen testere dişi (gönye) çıkmaların oluşmasının nedeni ise; evin planının arsaya uymamasıdır.Bu nedenle evin planında değişiklik yapılarak arazideki bu çarpıklıklar, çıkmalarla giderilmiştir.Bu çıkmalar ,plan tipiyle alakalı olmayıp, plan tipinin araziye uydurulmasıyla ortaya çıkmış bir plan tipidir.

¹ Mesut Evren, “Türk Evi’nde Çıkma” ,M.S.Ü.Doçentlik çalışması,1959 sf.5-8

² Reha Günay, “Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri” Güzel Sanatlar Matbaası,İstanbul,1998,sf.43

Şekil-3.7.Safranbolu Kavsalar Evi Kesit Görünüm (1840) (M.S.Ü Restorasyon A.B.D.Arşivi,T.Çobancaoğlu'dan,A.G.Y.sf.65)

Çıkma tipleri arazinin şekline ,evin sokağa taşmasına,manzaraya yönelişe,güneş ve rüzgarı almasına göre farklı şekillerde tasarlanmıştır.Sokağı ve arsası çarpık olan yerlerde testere dişi çıkmaları,evin zemin katı dar bir köşe gösteriyorsa köşe çıkmaları veya oda genişliğinde çıkmalar şeklinde görülebilmektedir.

“19.yy da II.Mahmut zamanında Ampir üslubu etkisini gösterir.Bu üslup plan,cephe ve süslemeye sadelik getirir,eğri yüzeyler azalır.”¹ “Cephelerde Toskan üslupta yarım gömme sütunlar (pilastır) , üçgen alınlıklar,daire ve düz kemerler,kabartma kilit taşları bazen sıvayla da yapılmış bezemesiz ama iri silmeler,şemseler,rozetler,çevresi ışınal madalyonlar,tuğralar,giriantlar,akant ve defne yaprakları,silahlar,bayraklar ve meşalelerle yapılan armalar,müzik aletleri,vazolar ve çiçekler Ampir üslubunu belirleyen özelliklerdir.Ahşap çatki,sıvalı veya ahşap kaplıdır.Çıkmalar azalmış,saçaklar daralmış ve ahşap kaplanmıştır.Ahşap yapı adeta kagir bir mimariyi taklit eder.”²

¹ Reha Günay, A.G.Y,sf.43

² Reha Günay, A.G.Y,sf.44

3.3. TÜRK EVİ'NDE KULLANILAN MALZEME VE UYGULANAN TEKNİKLER

Türk Evi'nin yapımında ana taşıyıcı strüktür malzemesi ahşap olup,dolgu malzemesi olarak da kerpiç kullanılmıştır. “Yapı malzemesi olarak kerpicingin kullanılması, ilk insanlara dayanır. Kerpicingin ana malzemesi killi toprak olmakla birlikte içine saz ve kamışın da katıldığı güneşte kurutulmuş kerpiçten duvarlar oluşturulmuştur. Nil ve Mezopotamya vadilerinde kerpiç,binlerce yıl yapı malzemesi olmuştur.”¹ “Yapılarda kerpiç kullanımının en büyük avantajı ucuzluğu ve hammaddesinin kolay bulunup üretilmesidir. Bunun yanında sağlıklı bir malzeme olması, duvarların ısıyı toplayıp saklaması, ses izolasyonu sağlaması, yangına dayanıklı olması; kerpicingin günümüzde bile gündemde kalmasına etkindir. Ancak, kerpiç duvarlar; neme, sıcaklığa ve rüzgara karşı hassastır. Hava sıcaklığındaki ani değişimler, tuz kristallenmesine bağlı olarak malzemenin bozulmasını hızlandırır. Bundan dolayı kerpiç duvarın temelinin aşınmasına sık rastlanır. Kerpiç, suya karşı korunduğu sürece uzun ömürlüdür.”²

Zemin kat kargir yani taş malzemedan olup,aralarında ahşap hatıllar yer alabilir.Taş, yapı malzemesi olarak kullanılmakla birlikte, işçiliği zor bir malzemedir.

“Döşeme ve tavanlar ahşap kaplama olmakla birlikte bazı evlerde eyvan zeminleri “lime” tabir edilen pişmiş toprak karolar ile kaplıdır.”³

Harç ise; taş,kerpiç,tuğla gibi yapı elemanlarını tutarak birleşik bir yapı oluşturmayı sağlar.“Kerpiç ve tuğlanın yapı malzemesi olarak kullanıldığı bölgelerde bağlayıcı olarak kullanılan ‘çamur’, ilk kullanılan harçtır.Kireç, kum ve su karışımından oluşan ‘kireç harcı’nın ilk olarak Mısırlılar tarafından kullanıldığı tahmin edilmekle birlikte Romalılar tarafından kullanıldığı bilinmektedir.”⁴ İç ve dış duvarlar kireç badanalıdır. Pencere önündeki kafesler,parmaklıklar ve el yıkama yerleri ahşaptır.Zemin kat tabanı sıkıştırılmış toprak olup üst katlarda ahşaptır.Çatı kaplaması alaturka kiremit olup, saçak uçlarında yağmur oluğunun bulunmadığı örneklere rastlanmaktadır.

Geleneksel konut mimarisinin yapım sistemleri bölgesel verilerin sonucu iklim, tabiat, malzeme ve sosyo kültürel yapıya göre değişmektedir. “Yöresel mimarinin tanımı; “Tarihsel,coğrafi,ekonomik ve toplumsal etkenlere bağlı olarak,belli bir yörenin yapı gelenekleri çerçevesinde üretilmiş,ancak bilinen anlamıyla herhangi bir tarihsel ya da bilimsel sınıflandırmaya konu edilmemiş yapıların tümü” diye ifade edilebilir.”⁵ Buna göre “yöresel mimari”nin başlıca örneklerini oluşturan Geleneksel Ahşap ev yapı sistemleri üç ana başlıkta ele alınmaktadır.

¹ S.Sibel Özer, “Geleneksel Yığma Yapılarda Strüktürel Elemanların Analizi”,Erciyes Üniv.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,2006,sf.43

² S.Sibel Özer,A.G.Y.,sf.44

³ Hülya Yürekli, Ferhan Yürekli, “Türk Evi gözlemler ve yorumlar” ,Yapı End.Merk.,İst. 2005 sf.16

⁴ S.Sibel Özer,A.G.Y.,sf.45

⁵ Gabriel Alomar , “Western Mediterranean”,O.D.T.Ü.M.E.T.Ü.Sayı 2,cilt4,Güz 1978,s.157 (T.Çobancaoğlu’ndan A.G.Y.sf.17)

*Yöresel;Bir yöreye,bir yere özgü olan mahalli (Doğan Hasol,Mimarlık Sözlüğü)

“1-Ahşap Yığma Sistemi;Ağacın doğal halde veya işlenerek yatay bir düzende birbiri üstüne konması ve köşelerinin geçme tekniği ile birleştirilmesidir.

2-Ahşap Karkas Sistem;Temel veya yığma (taş,kerpiç,ahşap) sistem üzerine ahşapların çatılarak taşıyıcı bir sistem oluşturmasıdır.Bu sistem duvar yüzeyi oluşturulurken kullanılan tekniğe göre aşağıda belirtilen alt gruplara ayrılmıştır.

-Ahşap karkas sistemin arasının kerpiç,tuğla,taş veya ağaç ile dolgu yapılması,

-Ahşap karkas sistemin arasının tuğla,taş veya kerpiç ile düzgün olmayan bir teknikte doldurulması ve bağdadi sıvanması veya tahta kaplanması,

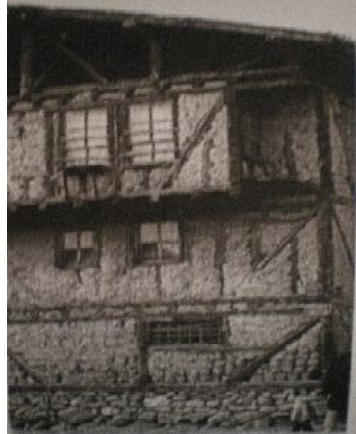
-Ahşap karkas sistemin belirgin modüler (panel) kurgu sistemi ile oluşturulup arasının tahta veya taş ile dolgu yapılması,

-Ahşap karkas sistemin arasının boş bırakılıp dış taraftan tahta kaplanıp,iç taraftan bağdadi tekniğinde sıvanması biçiminde uygulanmıştır.

3-Karma Sistem;Farklı yapı sistemlerinin bir arada kullanılmasıdır.”¹

Yapı malzemesi olarak ahşabın yoğun olarak kullanıldığı sistemlerde köşe çıkmalarında ahşabın çapraz kuşaklar şeklinde kullanılması sağlamlık ilkesinin bir göstergesidir (bkz.Resim-3.1.). Aynı şekilde pencere ve çıkma strüktürlerinde de ahşap dikmeler kullanılarak çatki boşlukları kerpiçle doldurulmuştur. Sıra pencereler arasında da ahşap dikmeler kullanılarak pencere-strüktür ilişkisi sağlanmıştır.Çıkmaların bulunduğu duvarlarda ahşap payandalar bulunmaktadır.

Ocağın bulunduğu duvarlar;zeminden üst kata kadar uzanan kalın duvarların içinde yer alır.Ocak ve dolaplar bu duvarlar oyularak oluşturulur.

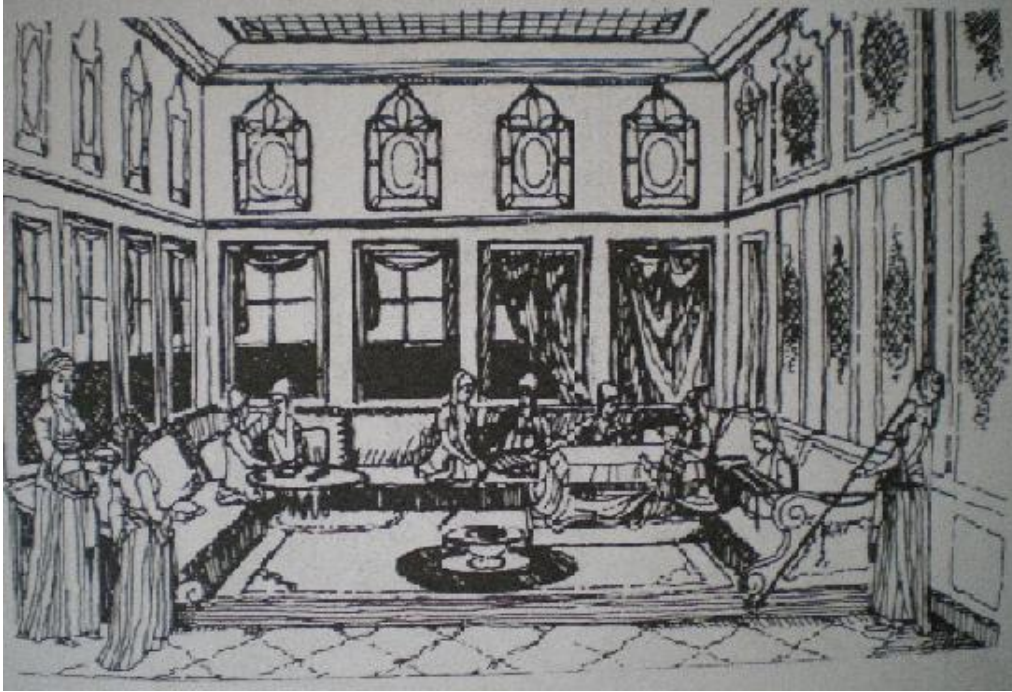
Resim-3.1.Pencere Boşluğu,Cumba ve Çıkmaların Strüktürel İlişisini Gösteren Örnekler,İskilip (H-F.Yürekli,Türk Evi Gözlemler ve Yorumlar sf.37)

¹ T.Çobancaoğlu'ndan A.G.Y.sf.19

3.4. TÜRK EVİ'NDE ODA

“Geleneksel Türk Evi tasarımında başlıca etkenin fonksiyon ile ondan kaynaklanan gereksinimler olduğu ve bu gereksinimlerin büyük bir kısmının odalardan karşılandığı bilinmektedir.”¹ Bu yüzden Türk evini biçimlendiren en önemli öge odadır.Çünkü Türk Evi plan tiplerinde oda, tek başına bir yaşam birimi olabilmekte, fakat odanın olmaması evin varlık nedenini ortadan kaldırmaktadır. “Oda daima kendi başına bir varlık,bir bütündür.”²

Türk evinde oda ,atalarının yaşadığı çadırla özdeşdir.Nasıl ki çadır, yaşama birimi olarak bütün ihtiyaçları gidermeye yönelik bir yaşama birimiyse, oda da aynı özelliklere sahiptir.Odanın planı ve iç düzenlemesi tipik olup , her evde aynı özelliği göstermektedir.Yani oda, yaşamla ilgili olarak oturma,dinlenme,yemek hazırlama,yemek yeme,ısınma ve yatma ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir donatıya sahiptir.“Geleneksel Türk Evinin barındırdığı aile ataerkil bir büyük ailedir.Evde her küçük ailenin gereksinimleri için mekan olarak bir oda ayrılmaktadır.Bu nedenle odaya bir çok yörede hane de denilmektedir.”³ (bkz.Resim-3.2).

Resim-3.2.Geleneksel Türk Ailesinin Yaşam Tarzının Yansıtıldığı Bir Oda Görünümü (T.Ünügüralp,Geleneksel Türk Evinde İnsan Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi,sf.24,)

¹ Mutlu,A. “Geleneksel Türk Evinde Mekan”,Basılmamış,Y.M.B.İç Mekan Düzenlemesi Kürsüsü Konferansları,1977 (T.Ünügüralp'den,Geleneksel Türk Evinde İnsan Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi,sf.18,)

² Sedat H.Eldem, “Türk Evi III.” İstanbul,Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 1987 , sf.15

³ Doğan Kuban, “Sanat Tarihimizin Sorunları” İstanbul,Çağdaş Yayınevi,1977,sf.1979

Odanın şekli prensipte dörtgen olup, dörtgene yakın dikdörtgen de olabilmektedir. Eğer binanın arsaya konumu odada dörtgen oluşumunu engelliyorsa, çıkıntılarla üst katlarda bu dörtgen form yakalanmaya çalışılmıştır. Türk evi odalarında, kareye yakın dikdörtgen formun istenmesinin nedeni tefrişte sabit elemanların kullanılması ve bu elemanların duvara bitişik olmasından kaynaklanmaktadır.

Odalar arasında işlevsellik açısından pek fark yoktur. Odaların kendi aralarında bağlantıları yoktur ve mahremiyet ön plandadır. Bu yüzden her oda bağımsız bir birim olarak düşünülmüş ve tefrişi de buna göre planlanmıştır. Odalar işlevleri aynı olsa da evin planındaki yerine göre farklı isimler almışlardır. Sofanın etrafında dizilirken köşeye gelen odaya köşe oda, boyut olarak büyük olan odaya da baş oda denilmektedir.

Odalar arasında fazla boyut farklılığı görülmemekle birlikte bazı evlerde, ailelerin sosyo ekonomik durumuna göre farklı işlere ayrılmış odalar bulunmaktadır. “Ev sahibinin sosyal veya politik fonksiyonuna göre arz veya divan odasına lüzum olur, bu oda yakın odalarıyla adeta resmi bir daire durumuna girerdi. Bu daireler selamlık bölümünde olur ve burası bir devlet kapusu vazifesini görürdü.”¹ İşte bu odalara baş oda veya selamlık denilmektedir.

Odalara seki altı veya pabuçluk denilen bir ön mekandan girilmektedir. “Seki altı veya pabuçluk yüklük ve giriş kapısının önünde uzunca bir geçit şeklinde yapılırdı”² (bkz. Resim-3.3). Odalara pabuçla girilmemektedir. Dışlık kundurular evin dışında bırakılır sofa ve odada mes veya terlik giyilmektedir. Asıl odayı teşkil eden kısım sekiliktir. Sekilik, seki altından bir basamakla yükseltilmiş iki veya üç tarafı sedirlerle çevrili olan oturma alanıdır (bkz. Şekil-3.8). Ancak “19. yy a gelindiğinde odalarda iç düzen açısından birtakım değişiklikler olmaya başlamıştır. Seki altı seki üstü kot farkı kaybolmaya başlamış duvar yüzeyindeki hücre ve gözenekler ortadan kalkmış, kapılar pahlı köşelerden alınmış ve çift kanatlı kapı uygulamaları artmış, kapı üstündeki kemerler azalmış, tavan örtüleri büyük konak ve zengin evlerinde bağdadi kubbe ve bağdadi hac tonoz şeklinde uygulanmıştır.”³ Metin Sözen ve Cengiz Erüzün’a göre; Odalar işlevleri ve düzenlerindeki ilkeler açısından üç grupta değerlendirilmektedir.

“-Yaşamla ilgili tüm işlevlerin karşılanabildiği esneklik vardır.

-İç düzeni ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının belirlediği belli ilkelere göre biçimlenmiştir.

-Yakın ilişkileri bulunan bir ortak alan etrafında düzenlenmiştir.”⁴

Oda duvarlarının bir veya ikisinde yüklük ve dolaplar bulunmaktadır. Yüklük ve dolapların içinde yataklar, giysiler ve günlük kullanılan eşyalar saklanmakta, ayrıca yüklüğün bir kısmı gusülhane olarak kullanılmaktadır.

¹ S.H.Eldem, A.G.Y., sf.15

² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.15

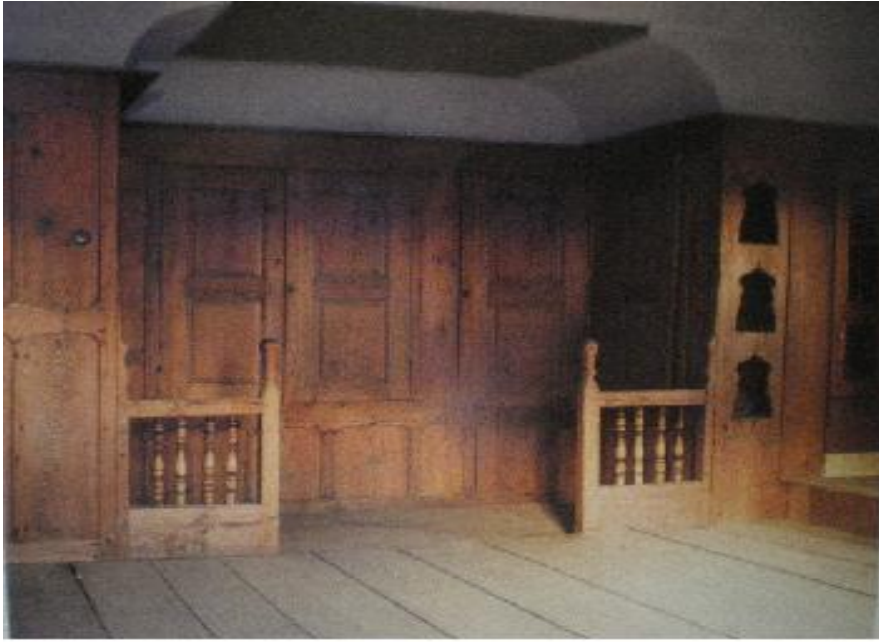
³ B.Kahraman, “Geleneksel Türk Evi Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları” M.S.G.S.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi, 1997, sf.72

⁴ M.Sözen, C.Erüzün, “Anadolu’da Ev ve İnsan” Creative Yayıncılık, İstanbul, 1992, sf.70

Odanın sokağa veya bahçeye bakan kısmında sıra pencereler bulunmaktadır. Pencereler manzaraya hakim olan yöne doğru alçak ve mahremiyeti sağlamak için kepenkli yapılmaktadır. Oda duvarlarını boydan boya dolaşan yerden 1,5 ila 2 m yükseklikte olan “sergen” veya “terek” ise odanın kullanım alanının üst sınırını belirlemektedir. Oturma elemanı olan sedirler dışa dönük duvar ve pencere kenarlarına yapılarak odanın ortası boş bırakılmaktadır. Ocak, odanın ısıtılması ve yemek yapılması için yapılmış olup, odanın bir duvarında yer almaktadır.

Odanın genişliği karşılıklı oturan insanların hal ve hareketlerini seslerini rahat duyabilecekleri bir mesafe olan 3-5 m sınırını aşmamaktadır. Mekanda yer alan kapı, raf ve pencere gibi elemanlar insan boyutlarını geçmemektedir.

Odaların en görkemli kısımları tavan, halı, döşeme ve yüklük kısımlarıdır. Tavan ve yüklük kısmı süslemeleri ahşap işçiliğinin en güzel örnekleridir. Odaların döşemesi ise oldukça renkli ve zengindir. Sedirlere, makad denilen örtüler serilerek etrafına yastıklar konulmaktadır. Yastıklar belli bir ölçüde olup, aynı desenedir. Yerlere, sedirlerin arasını kaplayacak şekilde serape mısır halıları serilmektedir.

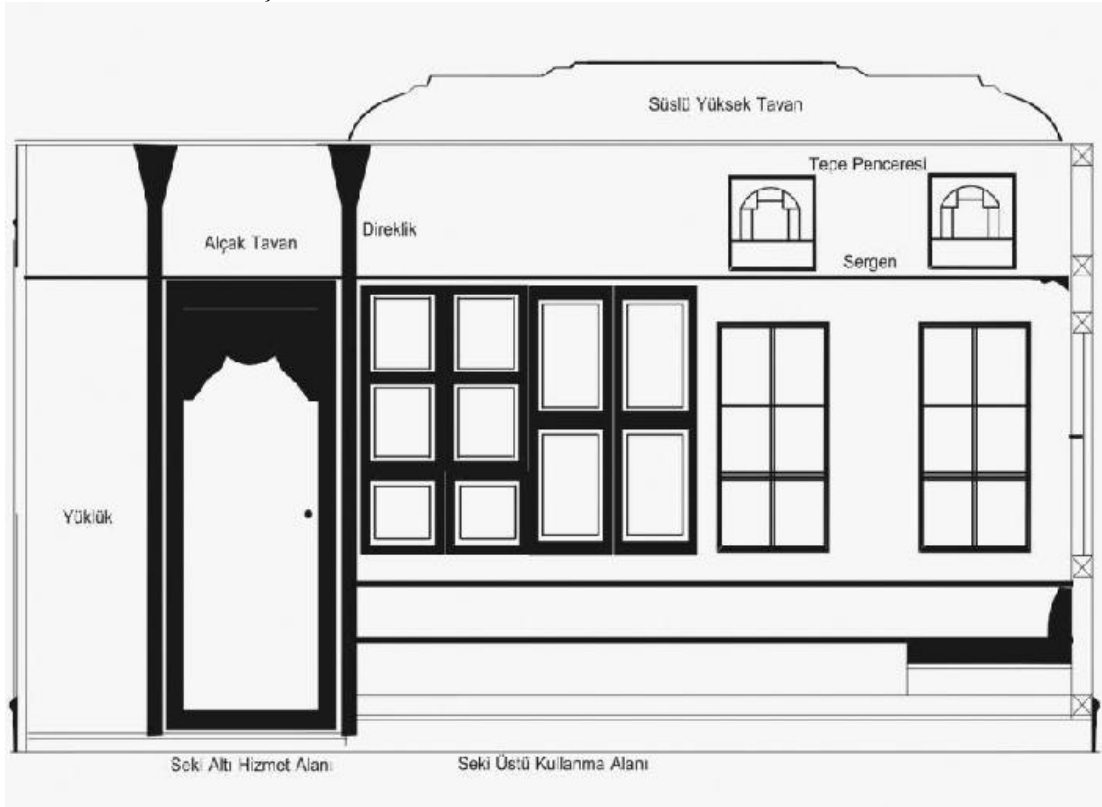
Resim-3.3. Türk Evinde Odanın seki altı ve seki üstü görünümü, Safranbolu (Ö. Küçükerman, Kendi Mekanını n Arayışı İçinde Türk Evi, sf. 140)

Perdeler duvarın orta yüksekliğindeki rafların altına serilerek ,pencere kapandığında tüm duvar yüzeyini örtmektedir.Seçilen perdelerde yine odanın döşemesine uygun seçilmektedir.Ayrıca kış aylarında perdeler kapı önüne de asılarak soğuktan korunmaya çalışılmaktadır.Yastıkların üzerine örtülen rengarenk örtülerle ,yere serilen halının desenleriyle, sehpa,çekmece,sandık,ibrik,ayna gibi diğer döşeme malzemeleriyle odanın iç mekanı zenginleşmektedir.

Fakat 19.yy la birlikte Avrupa'dan gelen mimari akımların da etkisiyle Türk Evi özgün halini yitirmeye başlamıştır. Başta İstanbul olmak üzere odalarda, iç mekan düzeni değişerek, batıdan gelen eşyalar ve mobilya kullanımı yaygınlaşmıştır.Bu değişikliklerin sonucu eski iç mekan düzeni, yavaş yavaş önemini yitirmiş ve değişmeye başlamıştır.

Odayı oluşturan donatı elemanları ve mekan öğeleri altı grupta incelenmektedir.Bunlar;

- Kapı
- Dolap ve Yüklükler,
- Ocaklar,
- Pencereleler,
- Tavanlar,
- Sedir ve Döşeme olarak ele alınmaktadır.

Şekil-3.8.Türk Odası Kesit Görünümü. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

3.4.1.Kapı

Oda kapıları tek kanatlı olup,açılış yönü oda içine doğrudur.Kapı açıldığında duvara dayanır.Oda içi mahremiyetinin sağlanması ve oda ısısının korunması amacıyla girişler çoğunlukla köşeden yapılmaktadır. Kapı dışında ve içinde asma perde uygulaması da yine mahremiyet ve oda içi ısısının korunması amacıyla yapılmış bir uygulamadır.

Oda kapılarının genişliği 80 cm,yüksekliği ise oldukça basık olup 150 cm dir. Sofa tarafından kemer,pervaz ve taç şeklinde bir başlık kullanıldığında, kapının yüksekliği daha da artar.Kapı kanadının oluşumunda Z kuşakla geçme ya da çakma tekniği uygulanır.Bütün tablalar, geçme olarak köşelerden çiviyle tutturulur. “Daha az önemli odalarda çoğunlukla iki geniş ahşap,üç yatay kuşakla birleştirilerek kanat kurulur.Kanadın üst kenarı kapı pervazına göre düz ya da değişik biçimlerde olabilir.Önemli odaların kapı kanatları ,daha küçük boydaki ahşapların bir araya getirilmesiyle kurulur.Bunlara “aynalı kanat”da denir.Ayna sayısının çoğaltılmasıyla çeşitli geometrik süs düzenleri elde edilerek özgün çözümlere ulaşılmıştır.Geçmeli ve kakmalı kanatlar evlerde az görülür.”¹ Kapı kanatları masif ,zengin bağ ve tel doku desenleri taşır.Aynalı kapılar zengin evlerde ince geçmelerle süslenir (bkz.Resim-3.4,Şekil-3.9).

“18.yy dan itibaren kapılar, oda pencereleriyle bir birlik oluşturmak üzere ortak raf altında tutulur ve önemlerini biraz kaybederler.Barok ve ampir dekorlarıyla ,kapıların üzerlerine süpraporta yani üstlükler ilave edilir.Kemerleri ortadan kalkar.”² Böylelikle kapı yükseklikleri 2 m yi bulur.

“Çift kanat ancak gayet önemli binalarda yapılır.Bazen tek kanadın ortasına bir bini konulmak suretiyle iki kanat tesiri verilmek istenir.19.yy dan itibaren iki kanatlı kapılar gittikçe daha fazla,odanın önemi gözetilmeden uygulanır.”³

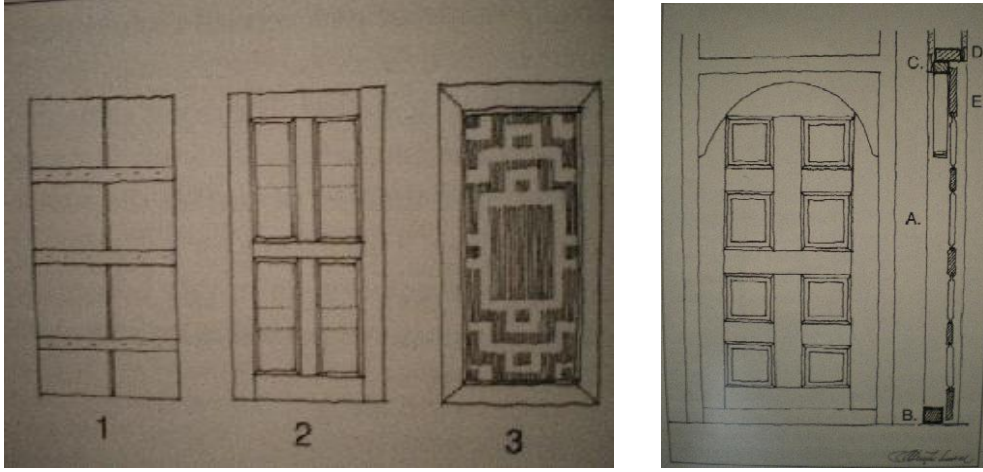

Resim-3.4.Türk Evinde Oda Kapısı Örnekleri (B.Kahraman,Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları,sf.93-95)

¹ Önder Küçükerman., “Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi”, İstanbul:T.T.O.K.Yayınları 1988 sf.95

² S.H.Eldem,A.G.Y., sf.80

³ S.H.Eldem, A.G.Y., sf.80

Şekil-3.9. Türk Evinde Oda Kapısı ve Kapı Kanatlarının Kuruluş Açısından Temel Özellikleri (Ö.Küçükerman,,Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi,sf.144)

3.4.2. Dolap ve Yüklükler

Dolap ve yüklükler, odada bulunan eşyaların depolanması ve korunması amacıyla yapılmıştır (bkz.Resim-3.5). Dolaplar odanın birden fazla duvarında yer alabilir ve yükseklikleri odanın tavan yüksekliğiyle bağlantılıdır. Alçak tavanlı odalarda dolaplar tavan ve döşeme arasında tam boy olarak yer alır. Bu şekildeki dolaplar daha çok önemsiz odalarda uygulanmış olup, fonksiyonellik ön plandadır. Dolap ve yüklükler genellikle , odanın sekiz altı denilen kısmında yapılmaktadır. Kapı kasası dolapla birlikte yapılır ve kapı açıldığında dolap içine yerleşmesi için boş bir alan bırakılır.

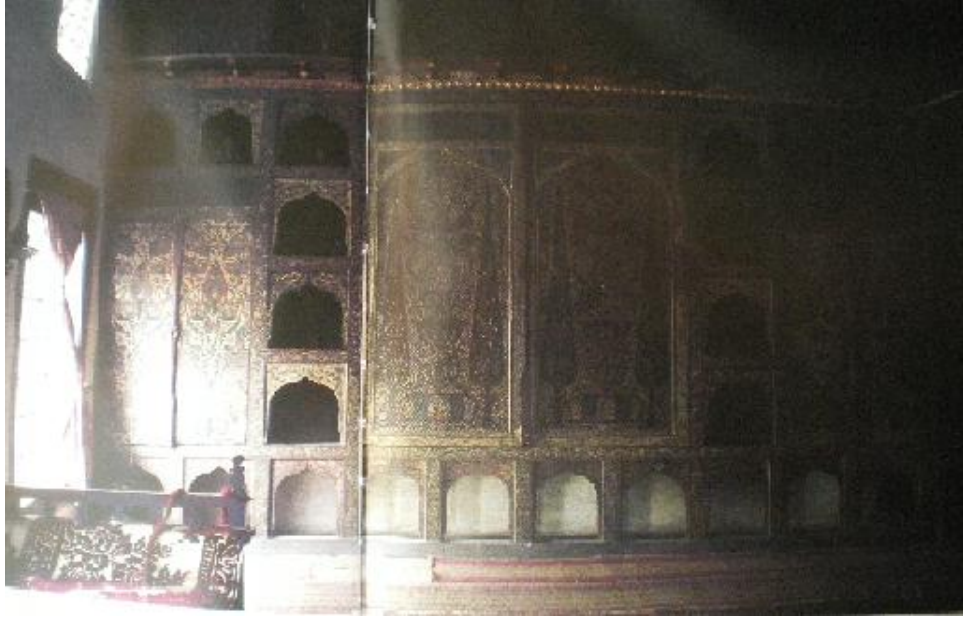
“Dolapların ana görevleri, odada bulunan eşyaların depolanması ve korunmasıdır. Yüklük, kavukluk, tembel deliği, çubukluk, peşkirlik, lambalık, cezvelik, fincanlık ,çiçeklik, feslik, değneklik, ,testilik gibi isimler alan bu elemanların bütün boyutları, en uygun kullanmayı sağlayacak ölçülerdedir. Kuruluşunda, fonksiyonelliği daha önemli olduğu için gereksiz süslemeden kaçınılmış olan dolapların, daha yeni örneklerinde açık alanlar, değerli eşyaları sergileme amacıyla boşluklar şeklinde düzenlenmiştir.”¹

Odanın faydalı kullanım üst sınırını, terek veya sergen dediğimiz raf belirler. Dolap üst sınırı bu raf boyundadır. Bu yüzden dolap yüksekliği, bir insan elinin kolayca ulaşabileceği boyuttadır. Bu özellik her evde ve her odada standarttır, değişmez. Doğal olarak dolapların alt kısımları daha çok kullanılır.

¹ B.Kahraman, A.G.Y.,sf.95-96

Resim-3.5. Türk Evinde Dolap ve Yüklük Örneği, Safranbolu (S. Gülçin Bozkurt, 2009)

Resim-3.6. Türk Evinde Çok Özenli Bir Dolap Örneği, Bursa (Ö. Küçükerman, „Kendi Mekaninin Arayışı İçinde Türk Evi, sf. 174)

Yüksek tavanlı odalarda,dolabın bittiği üst sınır tavana kadar uzatılarak önüne direklikler konularak ya da kapatılarak özel boşluklar elde edilmiştir.Bu kısımlar meyvelik olarak kullanılmış ve daha çok şehir evlerinde uygulanmıştır.Barok akımının etkili olduğu dönemlerde dolap kapakları, aşırı ilgi ve özenle süslenmiştir. Böylece dolapların dekoratif özellikleri daha çok ön plana çıkartılmıştır (bkz.Resim -3.6).

“Dolaplar, birer plan elemanı olarak ele alındığında, oda giriş düzenini ve odaların birbirleriyle olan bağlantılarını etkiledikleri görülür.Birbirine bitişik iki odanın dolapları,arada bir duvar olduğu halde sırt sırta düzenlenebilir ya da arada hiçbir ayırıcı olmadan sırt sırta gelen dolaplar,bir bütün olarak tasarlanabilir.Bazı örneklerde oda girişi,dolap düzeninin tam ortasında yer alır,böylece dolap yan duvarlardan tamamıyla koparılmış olur.Dolaplarda bir bütünlük sağlamak amacıyla diğer yan duvarlar bazen ahşapla kaplanır.Ahşap çerçevelerin arasına yerleştirilen panoların türlü tekniklerle süslenmesiyle yapılan bu kaplamalar,dolap üstlerinde,ocak ve çevresinin dekorunda da kullanılır.”¹

Daha önce odanın ne kadar işlevsel bir yaşama birimi olduğundan bahsedilmektedir.Bu işlevselliği sağlayan en önemli unsurlardan biri, dolap ve yüklüklerdir. Yatma vakti geldiğinde dolaplarda katlı bulunan yatak ve yorganlar serilerek,yemek yenileceği zaman çıkarılan sini ve sofrayla odanın fonksiyonu bir anda değişmektedir.Günlük oturma eylemi dışında oda, yemek odası veya yatak odası olabilmektedir.

Yıkınma işlevi içinse dolapların içinde yapılmış özel gusülhaneler bulunmaktadır.Gusülhane ya ocağın yakınındaki dolaba ya da yan odanın ocağına yakın yapılarak içerisinde sıcak tutulması sağlanmaktadır.Sadece oturulacak ve su kabı koyulacak boyutlardadır (bkz.Resim-3.7). Diğer bir pratik çözüm ise; Türk Evine özgü dolaplarda uygulanan “dönme dolap” tır.Harem ve selamlığın duvarına dik olarak yerleştirilen bu dolap bir eksen üzerinde dönerek haremdeki kadının görülmeden selamlıktaki erkeklere bir şeyler sunmasını sağlar (bkz.Resim-3.7). Ayrıca dolaplarda sadece yatak,giysi saklanmamaktadır.Mutfak için gerekli olan kaplar, silah,leğen havlu, atların koşum takımı da saklanmaktadır.Tembel deliği veya kavukluklara ise değerli eşyalar konulmaktadır.Bu raflar son zamanlarda rokoko tarzında süslenmiştir. “Eski örneklerde dolabın kesinlikle tanımlanmış bir işlevi vardır.Bu nedenle kuruluşunda gereksiz biçimsel davranışlar ve özen yoktur.Temel amaç belirli araç ve gereci içinde bulundurmaktır.Daha sonraki örneklerde,açık alanların,değerli araç ve gereci sergilemek için düzenlenmiş boşluklara dönüştüğü görülüyor.”²

¹ B.Kahraman, A.G.Y,sf.98-99

² Önder Küçükerman, “Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi”Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu,İstanbul,2007,sf.171

Resim-3.7.Türk Evinde Dolap İçi Gusülhane ve dönme dolap Örneği, Safranbolu.(S.Gulçin Bozkurt ,2009)

Dolap kapakları da kapı kanatları gibi aynalı sistemde kare ve dikdörtgen şekillerle süslenmektedir.Tembel delikleri ise oyma ve ajur ahşap işçiliğiyle, bitkisel motifler kullanılarak süslenmektedir.Yüklük dolabının ortasında ya da yan tarafında çiçeklik denilen kısımlar vardır.Çiçekliklerin yan taraflarında üçerli gruplar halinde “takçegözler” yer alır. Buralara kadınlar elişlerini koyar.

19.yy dan itibaren yüklük duvarının ortası çökertilerek bu kısımlara manzara resmi yapılması yaygınlaşmıştır. Yüklüklerin bulunduğu duvarda dolap, yüklük ve hücreler bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmiş olup sadelik ve fonksiyonellik daha çok ön plana çıkmıştır.

3.4.3.Ocaklar

Türk evlerinde ocak,oda düzenine ve işlevine göre şekillenmiştir.Odanın ısıtılması ve gerektiğinde yemeğin pişirilmesi amacıyla duvar içine tuğladan yapılmış, yarım daire şeklinde bir yapıdır. Üzerinde dumanı çekmek için bir külahı vardır.Buna “ocak yaşmağı” veya “davlumbaz”da denir.Davlumbazlar ahşap veya alçıdan yapılırlar.Alçı davlumbazlar üzerine kalıplama tekniğiyle bitkisel ve natürmort süslemeler yapılmıştır (bkz.Resim-3.8). Ahşap davlumbazlar ise ahşap işçiliğinin en güzel örnekleri olan simetrik bitkisel motiflerin kullanıldığı davlumbazlardır. “Ateşliklerin yerden yüksekliği 25-30 cm.kadardır.Ateşliklerin içinde büyük boyutlu ağaç kütükler yakılmadığından ateş yeri maximum 1m genişliğindedir.Anadolu'nun eski evlerinde daha geniş gövdeli ocaklar kullanılırken,bu dar ağızlı ocaklar daha çok XVIII.yy'da kullanılmıştır.Bunun iki tarafında 40-50 cm yüksekliğinde üzerine yastık ve minder koyup oturmak amacıyla yapılan iki seki vardır.Kış odalarında ısı kaybını önlemek,bacanın duman kusmasını azaltmak amacıyla,ocak önü, düşey olarak açılıp kapanan kapaklarla örtülüdür.Bu tip ocaklar daha çok,(kütlesiyle çıkıntı yapmadığı için) küçük odalarda uygulanır.”¹

¹ B.Kahraman, A.G.Y,sf.109

Resim-3.8. Türk Evinde Ocak Örneği, (M.Sözen, C.Eruzun, Anadolu'da Ev ve İnsan sf.72)

Resim-3.9 Türk Evinde 19.yy da Ocağın Kapatılarak Soba Kullanıldığı Örnek.Safranbolu (S.Gulçin Bozkurt,2009)

Zengin evlerde ve baş odalarda ocak, işlevselliğinin yanı sıra estetik bir görevde üstlenmiştir.Ocağın bulunduğu duvara,tembel delikleri,hücreler,nişler ve dolaplar yapılarak duvara hem estetik, hem de işlevsel bir görev verilmiştir. “Ocak yüklüklerle bir arada bulunmadığı zaman,sağında ve solunda ayrı hücreleri olur.”¹

18.yy dan itibaren tütünün çubukla içilmesi geleneğinin yayılması sonucu ocağın iki yanına uzun hücreler yapılmıştır.Bu hücrelere “çubukluk” denir.Ocağın yüklüklerin arasına alınmasında ki amaç,yüklüğün içinde bulunan gusülhanenin sıcak tutulması,havlu veya peşkirin daha çabuk kuruması içindir.

19.yy'dan itibaren Anadolu'da ocağın yerine Peç adı verilen bir soba kullanılmaya başlanmıştır. (bkz.Resim-3.9 19.yy da kullanılan bir soba örneği.) “Peç'in Türk Evine Slav ve Sas evlerinden gelmiş olduğu tahmin edilebilir.Peç,büyük bir yerli sobadır.Dış yüzeyleri özel bir harç ile sıvalı veya çini kaplıdır.Çiniler ekseriya yuvarlak ve konkavdır ve alçı içine gömülmüştür.”²

¹ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.66

² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.66

3.4.4.Pencereler

Türk Evi'nde en önemli yer tutan elemanlardan biri de penceredir.Pencerenin önemi boyutsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır.19.yy'ın ortalarına kadar pencereler iki katlı olarak yapılmıştır.Alt pencerenin boyutları daha büyük ve yalın olup açılıp kapanabilen, ahşap kapaklara sahiptir.Üst pencere ise daha küçük boyutta olup, özenli ve hareketsizdir. "Bu tutum odanın üst çevresinin simgesel bir değere kavuşturulması olarak yorumlanmalıdır.Ya da yine büyük özen gösterilerek oluşturulan tavan kaplamasının zenginleştirilmiş bir ışık olgusu içerisinde algılamak isteğine bağlanabilir." ¹ "Türk evinde pencere boyutları diğer bütün mekan elemanları gibi insana göre ve onun en rahat kullanımını sağlayacak biçimde ayarlanmıştır.Tepe pencereleri dışındaki oda pencereleri,yaklaşık ½ oranında,80 cm genişliğinde ve 120-150 cm yüksekliğindedir.Geç dönemlerde ve daha çok büyük evlerde,bu ölçüler maksimum 100 cm genişlik ve 200 cm yüksekliğe kadar artmıştır."²

Alt pencerelere hangi tarihte cam kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. "16'ncı yüzyılda açılan camlı kapaklar nadirdi.Bunların yerinde som ve aynalı kapaklar vardı."³ "üst pencerelerin daima camlı yapılabilmiş olmalarının sebebi burada kullanılan camların küçük ebatta olmaları ve basit şişirme tekniği ile imal edilebilmelerinden ötürüdür."⁴ "Bununla beraber 17'nci yüzyıl sonlarına kadar pencere kanatlarındaki camlar verilmiş bir ölçüyü aşmamışlardır.Camlı kanatlar uzun müddet daha pahalı yapılara ve büyük şehirlere özgü kalmıştır.Anadolu'nun birçok şehirlerinde hatta 19'ncü yüzyıla kadar alt pencereler camsız bırakılmış ve yalnız kapaklarla kalmıştır."⁵ Bu durum o bölgenin ikliminin ılıman olmasıyla da alakalıdır (bkz.Resim-3.10). En eski camlı çerçeveler iki kanatlı olup kanatlar, genelde içeriye doğru açılmaktadır.17.yy evlerinde tepe pencereleri büyük ebatta olmalarına rağmen alt pencereler daha kısa tutulmuş fakat cam üretiminin boyutlarının artması sonucu, üst pencere boyutları küçülmüş fakat 19.yy a kadar vazgeçilmeyen bir eleman olarak kalmıştır.

Türk Evinde oda oluşumunu etkileyen en önemli etken pencerenin yerden yüksekliğidir.Çünkü Türk evinde mobilya yoktur.Bağdaş kurulup veya diz çökülerek oturuş yerden, manzaranın görülebilmesi için pencere yüksekliği buna göre ayarlanmıştır.Ayrıca pencere önüne gelen korkuluklar ve parmaklıkların boyuda görüş açısını engellemeyecek yüksekliktedir.

Pencerelerde camlı çerçevelerin kullanılmadığı tarihlerde ahşap kapaklar kullanılmaktadır.Bu kapaklar dışa açılmakta ve demir kollarla sabitlenmektedir.Bu kapakların kapanması sonucu ışık sadece üst pencerelerden sağlanmaktadır.Pencerelerde ayrıca parmaklıklar bulunmaktadır.Bunlar demirden veya ahşaptan yapılır camlı çerçevelerin dışında kapakların içinde yer almaktadır.

¹ Önder Küçükerman., "Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi", İstanbul:T.T.O.K.Yayımları 1988 sf.123

² B.Kahraman, A.G.Y.,sf.75

³ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.87

⁴ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.88

⁵ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.88

Demir parmaklıkların dikey olanları daha kalın olup, yatay olan çubuklar dikey çubukların içinden geçmektedir.Ahşap parmaklıklarda ise farklı motifler uygulanmıştır.Evin iç mekanının kadınların dış dünyaya mahrem kalmasını sağlama isteği pencerelerin dış yüzeyinde kafes ve parmaklık gibi elemanların kullanılmasını gerektirmiştir.Kafesler “dikdörtgen bir çerçeve içine iki ya da üç santimetre aralıkla ya dikey ya da çapraz olarak çakılmış çıtalarla yapılır.”¹ (bkz.Resim-3.12).

Sürme pencereler ise 17.yy sonunda görülmeye başlamış 18.yy da yayılmaya başlamıştır.Başlarda sadece köşklere görülen bu pencere tipi zamanla bütün evlerde görülmeye başlamıştır. “Sürme pencerenin menşei bilinmiyor.17.yy ortalarından itibaren Portekiz’de ve İngiltere’de uygulandıkları sabittir.Türkiye’de de sürme pencerenin 19.yy süresince diğer pencere tiplerinin yerini almış olduğu söylenebilir.”² İlk olarak yarıya kadar açılan sürme pencereler daha sonra yeterli görülmeyle kanat, üst duvar içine sürülerek pencerenin bütünü açılması sağlanmıştır.

Üst pencereler 19.yy da en asgari boyuttadır.Bu pencereler içlik ve dışlık olmak üzere iki kısımdan oluşur.Dışlıklara daha sade desenler uygulanırken içliklere daha renkli desenler uygulanmıştır.Uygulanan desenler o dönemin özelliklerini yansıtır.Ahşap bir çerçeve içine alçı kayıtlarla geometrik ve bitkisel desenler uygulanmıştır.Genellikle tepe pencerelerinde renkli cam kullanılmaktadır (bkz.Resim-3.11).

Resim-3.10. Türk Evinde Tepe Penceresinin En Küçük Formu ve Ahşap Kapaklı, Sürme Pencere Örneği, Araklı –Trabzon

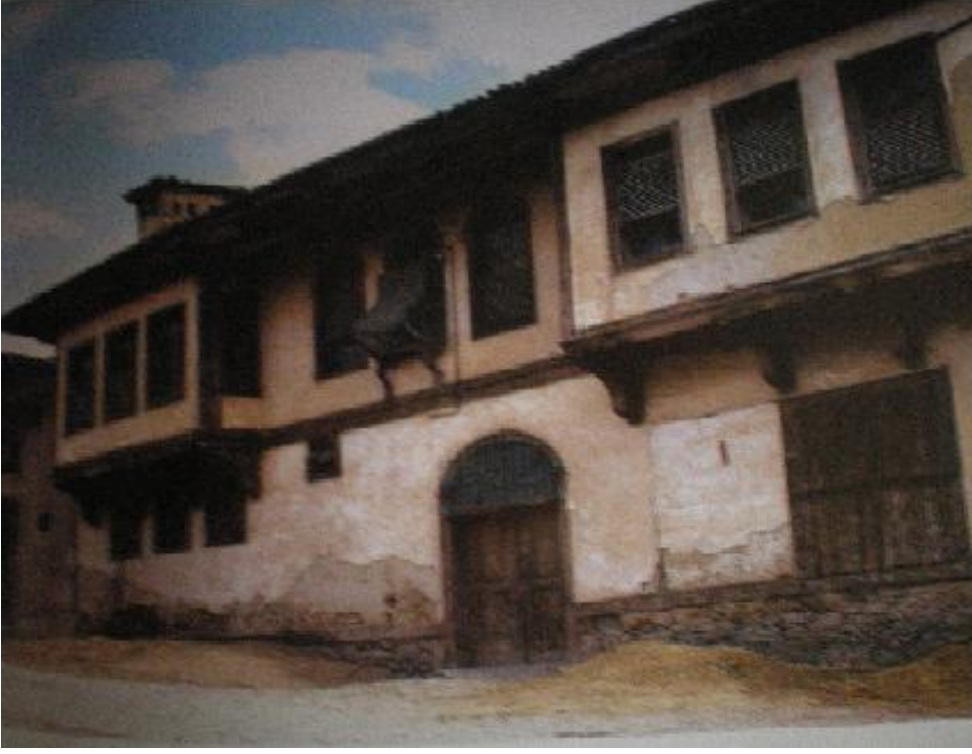
(Ö.Küçükerman, Kendi Mekaninin Arayışı İçinde Türk Evi,sf.133-128)

Resim-3.11. İzmit’ten 200 Yıllık Bir Tepe Penceresi Örneği

¹ Celal Esad Arseven, ”Türk Sanatı III” Cem Yayınevi,Öznur Ofset,İstanbul,1984,sf.111

² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.88

Resim-3.12.Türk Evinde Ahşap Kafesli,Cumbalı Bir Pencere Örneği, Bursa.Tepe Penceresi Yoktur.Yakın Döneme Ait Bir Örnek. (Ö.Küçükerman, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi,sf.119)

3.4.5.Tavanlar

Türk evinde en çok özenilen ve süslenen kısım tavadır.Bunun nedeni yapının dış görünümündeki sadeliğe rağmen, evin içinde süslenmiş estetik yüzeyler görme isteğidir.Tavanlar ahşap kirişleme üzerine ,tahta kaplanarak yapılır.Üzerinde oluşturulmak istenen desene göre ince çubuklarla çeşitli motifler yapılır. Bu çubuklarla kenarda çerçeve veya ortada göbek oluşturabilir (bkz.Resim-3.13). “En adi tavanlar pasalıdır.Daha zarifleri ince çubukların ortogonal veya diyagonal yönlerde kareler oluşturmasıyla yapılır.Bunlara şişli tavan denir.Tavanlar ince bir bordür ve pasalı veya şişli orta kısımdan ibarettir.Klasik Osmanlı tarzında çok rastlanan bir tipte,çubuklar üçgen ve altıgenlerin kombinezonundan teşkil edilen bir desen oluştururlar. Çift çubuklarla yapılan diyagonal desen ise daha ziyade Barok ve Ampir üslubunda uygulanmıştır.Barok tarzında çubukların kıvrımlı ve oymalıları da uygulanmıştır.Ampir üslubunda çeşitli şekilde işlenmiş geniş pasalı tavanlar tercih edilmiştir.”¹ Tavan süslemesi evlere ,ve odalara göre değişmektedir.Aynı zamanda tavan oluşumunu, döşemedeki seki altı ve seki üstü kot farklılığı da etkilemektedir.Tavan düzenlenirken bu kot farklılığına göre düzenlenmektedir.Odaların tavan planının dörtgen veya dörtgene yakın dikdörtgen olmasının nedeni odanın kendi iç bölüntülerinden gelen biçimin tavanı etkilemesidir.

¹ S.H.Eldem,A.G.Y., sf.128

Arazi koşullarının tavan planında dörtgen olmasını engelleyen bir durum varsa o zaman merkezde en uygun kare veya dik açılı form oluşturularak,kenar kısımlar merkezin etkisini destekleyecek şekilde süslenmektedir.

“Teknik ve uygulama açılarından ahşap tavanlarımızı dört ayrı grupta inceleyebiliriz.

1-Geçme sistemi ile küçük tahtaların bir araya getirildiği,araları ince çıtalı,üzerleri nakışlı tavanlar,

2-Düz tahtalardan oluşturulduğu halde,çıtalarla bölünerek desenlendirilen nakışlı ve sade tavanlar,

3-Tahta üzerine oyma tekniği ve yıldızlı motifle süslenen nakışlı ya da sade tavanlar,

4-Tahta üzerine bez gerilerek üzeri motifle süslenen veya sade bırakılan tavanlar.”¹

Geçme sistemi ile küçük tahtaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan tekniğe künde-kari tekniği de denilmektedir. “ahşaptan çıtalarla yapılan sekizgen,baklava,yıldız gibi geometrik formların,çatma tekniği ile birbirine bağlanmasıyla oluşturulur.Ahşap parçalar birbirine bağlanırken, çivi veya tutkal kullanmak yerine oluklu ahşap kirişler iç içe geçirilerek bağlanır.Parçalar birbirine geçme olduğundan,ileride ayrılmamaları için alt yüzeylerinde ahşap bir iskelet bulunur.”²

Oyma tekniği ile yapılan tavanlar ise; “Ahşap yüzeyin üzerine derin oyma tekniği ile motifler yerleştirilir.Böylece alttan bakıldığında tek yüzey etkisi yaratan bir ahşap tavan oluşmuş olur.”³

Ahşap üzeri boyama tekniğinde aşı boyası kullanılarak çeşitli renklerde rozetler,nar çiçekleri gibi çeşitli motifler işlenmektedir.Bu teknik tavan dışında pencere,dolap kapakları ve kirişlerde de uygulanmaktadır.Renkler genelde sarı,kırmızı,lacivert,beyaz ve altın yıldızdır.

Kalem işi tekniği ise “Ahşabın üzerine önce kaynamış bezir yağı (Osmanlı beziri),İngiliz beziri,üstübeç (istidaç) ile hazırlanan macun sürülerek ahşabın yüzeyi düzgün hale getirilir.Düzgün hale getirilen yüzeyin üzerindeki motifler,aşı boylarıyla renklendirilir.Boyların uzun süre dayanabilmesi için içlerine yumurta sarısı katılır,yapıştırıcı olarak da tutkal veya kitle zamkı kullanılır.”⁴ (bkz.Resim-3.14).

Tavan süslemeleri iki şekilde yapılmaktadır.Birincisi tavanın merkezi çokgen veya dairesel formda bir göbekte doldurulur ve etrafı bordür veya pervazla kaplanır.İkinci olarak bütün tavan yüzeyi aynı motifle kaplanır.En basit tavan örneği döşeme kirişlerine dik çakılan kaplama tahtalarının üzeri sıvanarak oluşturulan düz ahşap tavanlardır.

¹ B.Kahraman, A.G.Y,sf.122

² B.Kahraman, A.G.Y,sf.123

³ B.Kahraman, A.G.Y,sf.125

⁴ Candan Nemlioğlu “Hakiki Künde-kari Tekniğiyle Yapılmış Ahşap Mahfil Tavanlarımız”İlgi Dergisi,Kış 1995,Sayı 83,sf.31-35(B.Kahraman’dan, A.G.Y,sf.127)

Diğer tavan şekli ise duvar ve mekan üst örtüsü arasındaki geçişi yumuşatan eğrisel formlu,iki veya üç kotlu “tekne” veya “çökertme” tavanlardır. Tekne tavanların ortasında “Şemse denilen bir göbek kısmı onun etrafında madalyonlar,rozetler,gönye başları,değişik sular yer almaktadır.”¹ Göbeğin dört köşesinde köşebentler yer alır.Kenar pervazlarında klasik ve barok tarzında ahşap oymalar,S ve C kıvrımları, rozetler,kıvrık dallar,ve baklava dilimleri yer alır.

Resim-3.13.Özenli Bir Yapıda Karelerle ve Göbekte Gerçekleştirilen Tavan Kaplaması ve Oda Tavan İlişkisi, (Ö.Küçükerman, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi,sf.164-166)

Tavanlar oldukça renkli ve özenli süslenmişlerdir. “18.yy’a kadar kuvvetli ve kontrastlı renkler tatbik edilmiş,kubbe ve göbek kısımlarına çoğu zaman altın tezhib yapılmıştır.Baroklaşma ile renkler de pastelleşmiş,satırlar ince çiçek tasvirleriyle bezenmiştir.Bundan sonra degrade renkler moda olmuş ve bir süre bu şekil devam ettirilmiştir.Ampir tarzında daha sade ve az farklı renk kombinezonları tercih edilmiştir.”²

Resim-3.14.Özenli Bir Yapıda Kalem İşi Tekniğiyle Yapılmış Bir Tavan Örneği (S.Gülçin Bozkurt)

¹ Haşim Karpuz , “Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri”,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,Başbakanlık Basımevi,Ankara,1984, sf.30

² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.128

“18.ve 19.yy da lake tarzı işler Anadolu’da çok tutulmuştur.18.yy da ise Avrupa akımlarının etkisiyle bir kurdeleyle bağlanıp buket yapılan ve vazoya içine konulan S ve C kıvrımlı çiçek dalları ve değişik kaplara yerleştirilen meyva resimleri yapılmıştır.19.yy a gelindiğinde tüm bu desen kompozisyonları yerini etraflarında tüm yüzeyi kaplayan çiçek motifleri olan madalyon içindeki resim ve armalar almıştır.”¹

3.4.6.Sedir ve Döşeme

Türk Evinde oturma birimi olan sedir genellikle pencere önlerine yapılmıştır.Sedirler Türk’ün oturma şekline göre tasarlanmıştır.Türkler bağdaş kurarak oturur (bkz.Resim-3.16). Oturanlar manzaraya arkaları dönük olup,oda içine bakarlar.Bu Türklerin doğaya ve manzaraya olan bağlılıklarına ters düşse de, diğer yönlerde pencerelerin olması bu açıdan bir mahsur teşkil etmemiştir. Sedir, odanın yanlarına çekilerek orta alan amaca uygun olarak boş bırakılmıştır.Bu anlayış yapı türleri ve oda boyutları değişse bile sedirin konumunu değiştirmemiştir.Yapı ahşap,taş,kerpiç,veya taş karışımı olabilir ama odanın kuruluşunda sedirin yeri asla değişmez.Sadece köy ve kent evlerinde, sedir oluşumunda bir özen farklılığı vardır.Sedir odanın büyüklüğüne göre iki tarafında olabileceği gibi üç tarafında da olabilir. “Sedirlerin ortaları değil köşeleri makbuldür.Baş köşeden itibaren kapıya doğru protokol silsilesine göre yerler kıymetten düşerdi.”²

Sedirler genellikle yapıya bağlı olarak ve taşıyıcı döşemeyle birlikte çözümlenmiştir.Malzeme olarak genellikle ahşap seçilmiştir.Sedirler 75 cm eninde 35 cm yüksekliğinde yapılmaktadır.Oturabilmeyi sağlamak için döşemenin üstü yumuşak örtü ile kaplanmaktadır.Sedir,yaşlanma yerlerinde aynı boyutlarda olan arkalık yastıklar ve işlemeli örtülerle,oturma yerlerinde, yumuşak minderler ve makad örtüleriyle bir bütün oluşturmaktadır (bkz.Resim-3.15) . Ancak 19.yy la birlikte değişen sanat akımları ve yaşam kültürü başta İstanbul ve büyük şehirler olmak üzere mobilya kullanımının yaygınlaşmasına ve sedirlerin işlevini yitirmesine neden olmuştur.

Türk Evi’nde döşeme kaplaması olarak ilk başta doğrudan sıkıştırılmış toprağın üzerine halı, kilim gibi örtüler serilmektedir.Daha sonra toprağın üzerine bir kaplama yapılması gereği duyularak zemindeki engebelikler önlenmeye çalışılmıştır.Odalarda döşemenin doğrudan toprak olması daha çok Orta ve Güney Anadolu’da yaygındır.Çünkü bu bölgede yapı malzemesi olarak ahşap malzemedan ziyade,taş ve toprak malzeme daha yaygındır.Ancak toprak malzeme çabuk bozulduğu için boşluklara toprak doldurularak sıkıştırılması gerekmektedir.Bu toprak kaplamanın üzeri kireçle beyaza boyanarak cilalı bir üst tabaka oluşturulmaktadır.Kullanım alanı oldukça yaygındır. Bazı evlerde sıkıştırılmış toprak üzerine taş ve pişmiş toprak kaplama da yapılmaktadır.Ama en yaygın döşeme şekli ahşaptır (bkz.Resim-3.17). Döşemeyi taşıyan alt kirişleme ne kadar farklı olursa olsun üst yüzeyi aynıdır ve değişmez.Her evde döşemenin üzerine halı,kilim serilmektedir.

¹ B.Kahraman,A.G.Y.sf.128

² S.H. Eldem, A.G.Y., sf.15

Resim-3.15.Türk Evi Sedir Örneği, Safranbolu.
(S.Gülçin Bozkurt 2009)

Resim-3.16.Türk Evinde Sedire Oturma Şekli (T.Ünügüralp,A.G.Y.sf.22)

Resim-3.17.Türk Evinde Oda Döşemesinin Kuruluşu ve Alt Örtünün Oluşturulmasında Kullanılan Minderler ve Ahşap Döşeme Örneği (Ö.Küçükerman, Kendi Mekanın Arayışı İçinde Türk Evi sf.146)

3.5.TÜRK EVİ'NDE SOFA

Sofa odalar arası ilişkinin sağlandığı ortak bir alandır.Odaların birbiriyle bağlantıları olmayıp direk sofaya açılırlar.Bu durum Türk Evi'ni Avrupa evlerinden ayıran en önemli özelliktir.Sofanın önemi evin planını ve biçimini etkilemesinden kaynaklanır. Sofa üç değişik kompozisyonda yer almaktadır.Dış,iç ve merkezi sofa (bkz.Resim-3.18-3.21).

“Onsekizinci yüzyılda konutlar kırsal yaşamın gerekliliklerinden uzaklaşıp daha küçük sahalarda daha kentsel zevklerle yapılmaya başlanınca,daha çok sayıda oda yapılmaya başlanılmıştır. Odalar ya daha uzun bir hayat boyunca sıralanmış,ya da küçülmüş bir hayat çevresinde sıralanmışlardır.”¹ “Odaların farklı sofaların etrafında toplanma şekliyle,farklı ev tipleri vücuda gelmiştir.”² “Onsekizinci ve Ondokuzuncu yüzyıl evlerinin büyük bölümü birinci katında üç oda bulunan Hayatlı Evlerdir.Hayat'lar daha sonra kapatılmış ve sofa olmuşlardır.”³ Sofa, bölgelere göre “Sergah,sergi,sayvan,çardak,divanhane,hayat vb.isimler almıştır.”⁴ Ayrıca sofa geçit ve odalar arası bağlantıyı sağlamasının yanı sıra bir toplantı yeri ve ev halkının her türlü merasimine tanık olduğu bir yerdir.Sofanın bir diğer önemi de katlar arasındaki bağlantıyı sağlamasıdır.

“Geçitler iki odayı birbirine bağlayan yüklük bölmeleri içinde gizli kapılı bağlantılardır.Bu geçitler zamanla koridorlara dönüşmüş,19.yy'da ise bazı odaların bu koridorlara açıldığı görülmüştür.Bu koridorlar oldukça dar ve evin ışık almayan kısımlarındandır.”⁵

Merdivenler,sofanın yerine göre dışarıda veya kat içinde uygun bir yerde yer alır.18.yy'a kadar genellikle tek kollu yapılmıştır (bkz.Resim-3.20). 18.yy'dan önce döner ve gizli merdivenler kullanılmamaktadır.Merdiven sahanlıkları oldukça dardır. Ancak 18.yy dan sonra merdiven sahanlıkları genişlemiş ve planda daha büyük yer tutmuştur.Merdiven kenarları direkler ve camekanlarla kaplanmıştır.İki , üç kollu ve döner merdivenler nadir görülür.Ancak 19.yy da bazı köşk ve konaklarda görülmektedir (bkz.Resim-3.23). Bu dönemde taşradaki evlerde üç kollu merdivenler görülmesi de merdiven sahanları genişletilerek merdivenin önemi daha çok ortaya çıkartılmıştır.

“19.yy'ın ortalarına doğru konak ve saray merdivenleri binanın ortasına alınmış,etrafları galerilerle çevrilmiştir.Bu arada orta sahanlığı üç kol arasında askıda olanları da yapmıştır ki,bunlar “marifetli merdiven”olarak tanınmıştır.”⁶

¹ Doğan Kuban, “Türk Hayat'lı Evi”Eren Yayıncılık,İstanbul,1995, sf.59

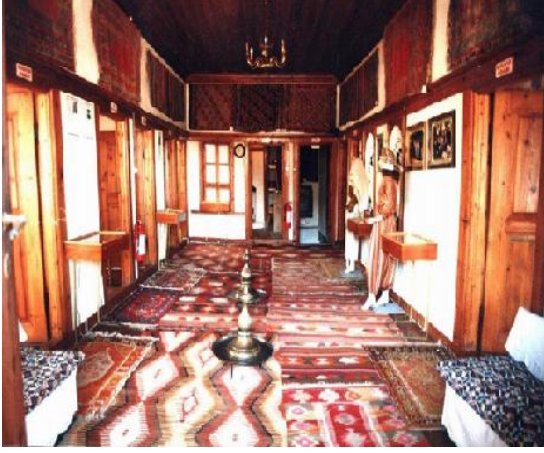
² S.H.Eldem, A.G.Y., sf.18

³ Doğan Kuban, A.G.Y., sf.66

⁴ Önder Küçükerman,“Anadoludaki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar” , İstanbul,Apa Ofset Basımevi, 1973 sf.34

⁵ S.Filibe, A.G.Y., sf.33

⁶ S.H.Eldem, A.G.Y., sf.13

Resim-3.18. Ankara-Beypazarı'ndan Bir İç Sofa Örneği (www.beypazarı-bld.gov.tr)

Resim-3.19. Safranbolu'dan Yükseltilmiş Eyvan Örneği (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

Sofada geçit ve dolaşım dışında oturmaya ayrılmış yerler de vardır. Bu oturma yerleri zamanla özelleşerek, sofadan belli bir şekilde yükseltilerek, ayrılmıştır. Bu özel oturma yerleri eyvan, köşk, sekilik ve tahtır (bkz. Resim-3.19-3.22). Geç dönem Türk evlerinde sofa uzantısı olan eyvanların bir kısmı kapatılarak odalara dönüştürülmüştür (bkz. Resim-3.24). “Yeni kent evlerinde eyvanlar genellikle odaya dönüşmüştür. Kalan eyvanlar ise direklik ya da camekanla orta sofadan ayrılmıştır. Bu eski eyvan, yeni odaların cepheleri o günün moda Barok ve Rokoko desenleri ile süslenmiş ondüle duvarlarla dışarıya doğru çıkımlar oluşturmuşlardır.”¹

Resim-3.20. Türk Evinde Ara Kata İnen Bir Merdiven Örneği, Bursa (Ö. Küçükerman, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi. Sf.104-113)

Resim-3.21. Türk Evinde Dış Sofa Örneği Kütahya .

¹ Doğan Kuban, A.G.Y, sf.69

Resim-3.22. Türk Evinde Odalar Arası Ortak Alan Olan Eyvan Örneği, Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

Resim-3.23. Türk Evinde Döner Merdiven Örneği, Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

Resim-3.24. Türk Evi'nde Odalar Arası Eyvanın Kapatılarak Odaya Dönüştürüldüğü Bir Örnek, Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

3.5.BÖLÜM SONU ÖZETİ

Bu bölümde Türk Evi plan özellikleri, cephe özellikleri, iç mekan kurgusu, kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler açısından irdelenmektedir.

Plan özellikleri açısından sınıflandırma Sedat Hakkı Eldem'e göre yapılmıştır. Buna göre Türk Evi plan tipleri dört grupta incelenmiştir. Sofasız Plan Tipi, Dış Sofalı Plan Tipi, İç Sofalı Plan Tipi ve Orta Sofalı Plan Tipi.

Bu plan tiplerinden en yaygın olanı iç sofalı plan tipidir.18.yy da belirginleşmiş ve 19.yy da yaygınlaşmıştır.Orta sofalı plan tipi ise 18.yy da Barok akımının etkisiyle, büyük şehirlerde, yönetici evlerinde yaygınlaşmış,Anadolu'da medrese ,cami,köşk gibi yapı türlerinde uygulanmıştır.Sofanın korunaklı olması ,iyi ısınması ve odalar arası mesafenin azalması dolayısıyla tercih edilen bir plan tipi olmuştur.Fakat 19.yy da Barok akımı etkisini Ampir akımına bıraktığı için yapılarda bir sadeleşme ,eğri yüzeylerde azalma ve daha ekonomik bir plan tipi olan iç sofalı plan tipinin tercih edilmesine neden olmuştur.

Cephe özellikleri açısından değerlendirildiğinde önceleri tek kat olan Türk Evi'nin zamanla kat adedi artmıştır.Zemin kat kagir olup oturmak için kullanılmaz.Bu kat genellikle depo,ahır,samanlık ve taşlık olarak kullanılmıştır.Zamanla zemin kat ile ana katı birbirine bağlayan bir ara kat yapılmıştır.Başta bu ara kat günlük kullanım ve kışlık odalar olarak düşünüldüğünden daha alçak yapılmıştır.Bu yüzden bu katın pencereleri daha küçük ve daha az sayıdadır.19.yy da bu ara katlarda önem kazanmış yükseklikleri ve planlarıyla üst kat kadar önem kazanmıştır.Fakat yine de evin planını ve cephe görünümünü belirlediği için en önemli kat üst kat olmuştur.

Kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler açısından bakıldığında ana taşıyıcı strüktürün ahşap, dolgu malzemesinin ise kerpiç olduğunu görmekteyiz.Zemin kat kagir olup aralarında üst katlarla bağlantıyı sağlayan ahşap hatıllar olabilmektedir.Duvarlar kireç sıvalı olup pencere kafes ve parmaklıklar ahşaptır.

Bölümün sonunda iç mekan kurgusu açısından oda , sofa ve bunları oluşturan yapısal elemanlar ele alınmaktadır.Oda mekan kurgusu açısından vazgeçilmez bir yaşama birimidir.Çünkü oda; yaşamla ilgili olarak bir ailenin oturma,yemek yeme,dinlenme,yatma, ısınma gibi ihtiyaçların karşılanabileceği donatılarla tasarlanmıştır. Odayı oluşturan yapı elemanları ve donatılar ise;kapı,pencere,ocak,ocak,tavan,sedir ve döşeme şeklinde sınıflandırılmıştır.

Sofa odaları birbirine bağlayan ortak bir alandır.Sofanın önemi evin planını belirlemesinden kaynaklanmaktadır.Sofa odalar arasındaki konumuna göre; Dış,iç ve merkezi sofa olarak sınıflandırılmaktadır.Sofada eyvan ,seki,köşk, abdestlik-hela,kiler,aşevi ve katları birbirine bağlayan merdiven bulunmaktadır.

4-19.YY SAFRANBOLU EVLERİNDE İÇ MEKAN KURGUSU

4.1.SAFRANBOLU EVLERİNİN PLAN ÖZELLİKLERİ

Safranbolu evlerinin yapısını etkileyen unsurlar; iklim,kültür, aile yapısı ve sosyo-ekonomik yapıdır.Evlerin tipolojisini belirleyen en önemli unsur ise; kalabalık aile yapısıdır.Bir evde amca,hala,yenge, gelin,evlat,turun hep bir arada yaşamaktadır.Doğal olarak evlerde; oda sayısı artmış ve plan tipleri buna göre şekillenmiştir.Böylece bir sofa etrafında dizilmiş olan odalar yerine, karşılıklı odaların yer aldığı ve odalar arası simetrisinin görüldüğü plan tipleri gelişmiştir.

Safranbolu evlerinde de üst kat ortak yaşam katı olarak en önemli kattır.Plan özellikleri, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluşmuştur.Odaların özellikleri aynı olup, pek az değişkendir.Sofa evin şeklini belirleyen değişken özelliklere sahip bir yapıdadır.Sofanın odalar arasındaki konumuna göre değişik plan tipleri oluşmuştur.

“1979 yılında Perihan Bulduk’un yaptığı yüksek lisans çalışmasında Safranbolu’da rastlanan sofa şekillerini şöyle sınıflandırmıştır;

- Dış sofalı, bir ucu odalı
- Dış sofası L şeklinde
- Dış sofalı, bir eyvanlı
- Dış sofalı, iki eyvanlı
- Dış sofalı, üç eyvanlı
- İç sofalı, üç yüzü eyvanlı
- İç sofalı, iki yüzlü
- Orta sofalı, pahlı köşeli ve dört eyvanlı”¹

Esas alınan bu sınıflandırmaya göre Safranbolu’da görülen evlerin plan tipleri;Dış sofalı,iç sofalı ve orta sofalı plan tipi olarak sınıflandırılmaktadır. Reha Günay ise; sofa şekillerini; “Dış sofalar, Köşe sofalar ve Orta sofalar.”² olmak üzere üç grupta ele almaktadır.Buna göre sofa şekillerini esas alarak plan tipleri 3 grupta incelenmektedir:Dış sofalı,iç sofalı ve orta sofalı plan tipi.

4.1.1-Dış sofalı plan tipi: Odaların, sofanın bir tarafında dizilmesiyle oluşmuştur (bkz.Şekil-4.1). Sofanın çevresi açık olup,üstü çatı ile kaplıdır. “Dış yüzlerin pencere yüksekliğine kadar olan bölümü “daraba”,onun üstü “muşabak” ile kaplıdır.”³ Muşabak,hayat veya sofanın ışığını ve havasını aldığı ahşap kafesten yapılmış bir kepenktir.Bu açıklıklarda cam yer almaz.Sofanın bir ucunda birkaç basamak yükseltilmiş bir oturma alanı vardır.Bu mekana “sekilik” denir. “Çevresi korkuluklu bu sekilerde dolap ve kahve ocağı yer alabilir.Tavan genellikle kaplamasızdır.Çatının kuruluşu görülür.”⁴ (bkz.Resim-4.1.).

¹ Çağrı Yurdakul, “ Safranbolu Evlerinde İnsan-Mekan- Donatı İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Deneme” İ.T.Ü.Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,İstanbul,2007,sf.19

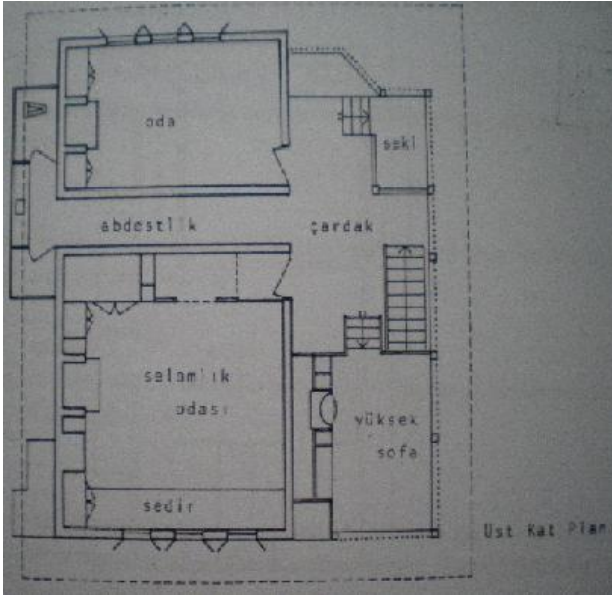
² Reha Günay, “Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri”Güzel Sanatlar Matbaası, İst.1998, sf.142

³ Reha Günay, A.G.Y sf.142

⁴ Reha Günay, A.G.Y sf.142

Resim-4.1.Safranbolu’da Dış Sofalı Evlerin Son Örneği,Kabakçılar Bağ Evi (R.Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf.179)

Şekil-4.1.Safranbolu Kabakçılar Bağ Evi Üst Kat Planı (R.Günay, Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu sf.71)

Dış sofalı plan tipine odaların,sekilerin ve köşklerin eklenmesiyle farklı plan tipleri elde edilmiştir.Bunlardan en yaygın olanı köşe sofalı plan tipidir.Dış sofalı, bir eyvanlı plan tipinin ucuna bir oda eklenmesiyle oluşmuştur.

Köşe Sofalar ;Safranbolu evlerinde sık görülen bir plan tipidir. “Yörük Köyü’nde yer alan 119 adet geleneksel nitelikli evden 83 adedi dış sofalı plan düzenine uygun olarak köşe sofalı tipte inşa edilmiş olduğu görülmektedir.”¹ Sofaya üç oda kapısı,merdiven ve abdestlik koridoru açılmaktadır (bkz.Şekil-4.2). İç sofalı ve orta sofalı plan tipine geçiş özelliği gösteren bir sofa tipidir.

¹ Ülgen Bekişoğlu, “Safranbolu Yörük köyü Tarihi çevresinin Peyzaj Planlaması” Ankara Üniv..Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,Ankara 2001,sf.92

Köşe sofalı plan tipinde,sofa evin bir köşesinde yer alır.Odalar sofanın iki yanındadır.Sofa pencerelerinin önünde sedirler yer alır.Sofada eyvan ve sekilik gibi uzantılar olabilir. “Köşe sofalara genellikle, üç oda kapısı,merdiven ve abdestlik koridoru açılır.Oda girişleri çoğunlukla köşelerden yapılır”¹ (bkz.Resim-4.2.).

Resim-4.2.Safranbolu’da Köşe Sofalı Plan Tipi Örneği, Raşit Bey Bağ Evi (S.Gülçin Bozkurt,2009)

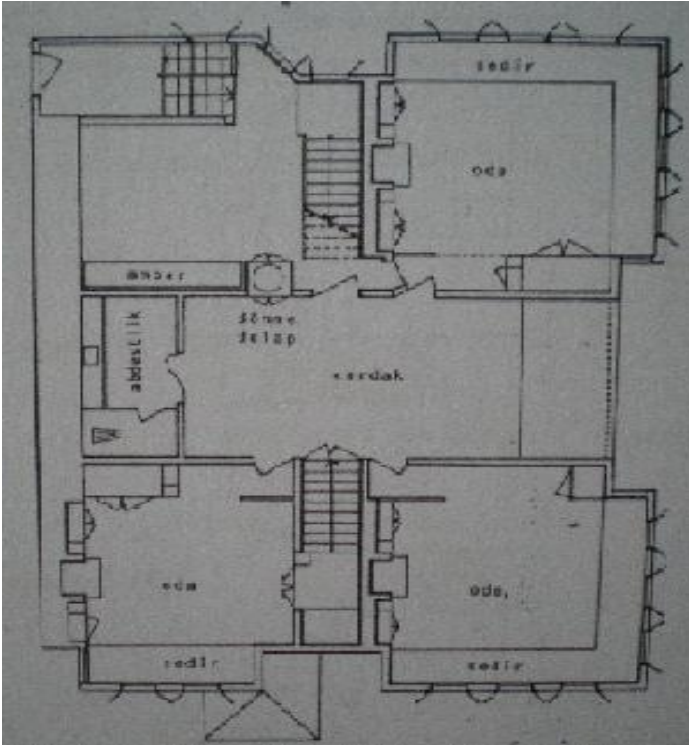
Şekil-4.2.Raşit Bey Bağ Evi Üst kat Planı . (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

¹ Reha Günay, A.G.Y sf.142

4.1.2-İç Sofalı Plan Tipi: Sofa evin merkezinde olup,dört köşesinde odalar yer almaktadır. “Karnıyarık” plan tipi olarak da bilinen bu plan tipinin iki yüzü eyvanlı veya üç yüzü eyvanlı olan plan tiplerine de rastlanmaktadır.Katları birbirine bağlayan merdiven odalar arasında yer alır (bkz.Resim-4.3,Şekil-4.3).

Resim-4.3.Safranbolu’da İç Sofalı Plan Tipi Örneği,Kaymakamlar Konağı Orta Kat Sofası. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Şekil-4.3.Kaymakamlar Konağı Orta Kat Planı. (Reha Günay,Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri,sf.213)

4.1.3-Orta sofalı plan tipi: Safranbolu konaklarında en sık görülen plan tipidir.Sofa evin merkezinde olup dört köşesinde odalar yer alır. “Orta sofalı planda ev en toplu ve korunaklı bir tarzdadır.”¹ Oda aralarında sofanın uzantısı olan eyvanlar yer alabilir. “Eyvan dediğimiz bu uzantıların sayısı dörde kadar çıkabilir.”² Eyvanlarda merdiven,abdestlik veya kiler yer alabilir.Odalara pahlı köşelerden girildiği gibi sofa uzantısı olan eyvanlardan da girilmektedir (bkz.Şekil-4.4,Resim-4.4, Resim-4.5). Bu plan tipinde simetri görülmektedir. Zemin kat ve orta katlarda eyvan ve odalarda çıkma görülmemektedir.Ancak üst kat eyvan ve odalarında çıkmalar yer alır. “Orta sofalı evlerde çıkmalar dış yüze paraleldir.”³ Safranbolu’da sofa tavanı eyvan tavanından daha yüksek ve daha özenle yapılmıştır.Bu nedenle orta mekan daha merkezi görünür. “Genellikle orta sofalı plan tipi,zengin ve büyük evlerde uygulanmıştır.”⁴

Resim-4.4.Safranbolu’da ,Asmazlar Konağından Sofa ve Çardak Görünümü (S.Gülçin Bozkurt,2009)

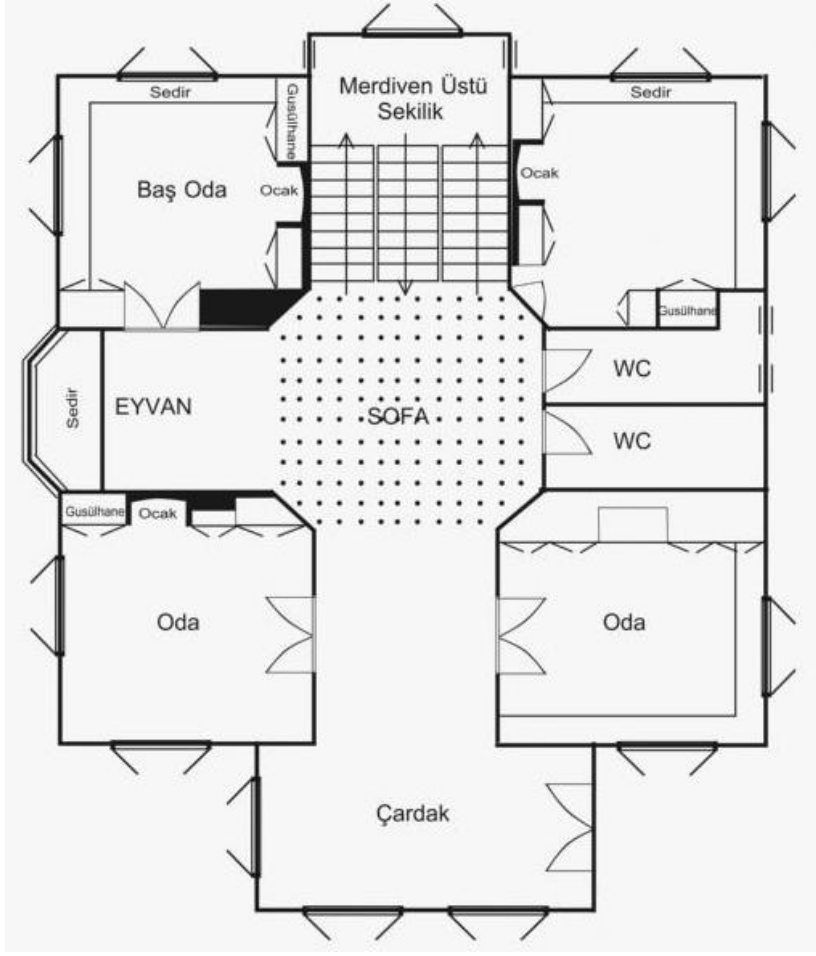
Resim-4.5.Safranbolu’da,Asmazlar Konağının Eyvanından Bir Görünüm, (S.Gülçin Bozkurt,2009)

¹ İ.Y Hacısalıhoğlu.,A.G.Y.,sf.168

² Reha Günay, A.G.Y sf.142

³ Reha Günay, A.G.Y sf.142

⁴ İ.Y Hacısalıhoğlu.,A.G.Y.,sf.168

Şekil-4.4.Asmazlar Konağının Üst kat Planı,Sofanın Nasıl Merkezileştiğine Örnek Bir Orta Sofa,(Eyvannlarda WC ve Kiler Bulunabilir.)Safranbolu (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

4.2.SAFRANBOLU EVLERİNİN CEPHE ÖZELLİKLERİ

Safranbolu Evlerinin sokak yanındaki duvarı, sokağın doğal çizgisini izlemektedir.Bu duvar aynı zamanda bahçe duvarının devamı niteliğinde olup, evi sokaktan ayırır.Ev içi mahremiyeti ön planda olduğu için zemin kat taş duvarlı olup, penceresizdir.Bu kat evin temelini oluşturur.Orta kat bir geçiş katı olup,üst katı hazırlayan bir kat özelliği taşır.Orta kat planı ya alt katın planına ,ya da üst katın planına göre uyarlanmıştır.Bazı evlerde de orta kat yapılmamıştır.Yükseklik olarak orta kat, üst kata göre daha alçaktır.Pencereleri de daha küçük ve az sayıdadır.Zemin kattan farklı olarak duvarlar ahşap çatkılıdır.Üst kat ise asıl varılmak istenen sonuçtur.Ana plan üst katta uygulanmıştır.Bu katta istenen plan tipine ulaşabilmek,doğayla ve manzarayla ilişki kurabilmek için sokağa veya bahçeye doğru çıkmalar yapılmıştır.Payandalarla desteklenmiş çıkmalarla cepheye hareketlilik kazandırılmıştır.Üst kat, diğer katlara göre daha yüksek tavanlıdır.Bu katta cephe; zemin katın zıttı olarak, ahşap çatkılı ve bol pencerelidir (bkz.Resim-4.6).

“Safranbolu’nun Çukurdaki yerleşme alanlarında,vadinin yamaçlarına doğru yayılan meskenler,eğimin etkisiyle ön ve arka cephelerinde bir yükseklik farkı bulunmaktadır.”¹ (bkz.Şekil-4.5) “Örneğin Çukur’da görülen küçük ve düzgün kenarlı olmayan eğimli arsalar üzerinde yer alan meskenlerin tasarımında bir takım farklılıkların ortaya çıktığı görülür.Bu tipte meskenlerde zemin kat bütünüyle arsanın biçiminde yapılmıştır.Orta kat ise,üst katın düzgün kenarlı yapılabilmesini,çeşitli çıkıntılarla sağlar.Böylece küçük arsalar üzerinde yer alan evlerin bile yeterli büyüklükte odaları olabilmektedir.Ayrıca bu tarz küçük ve fazla eğimli arsalar üzerinde yer alan meskenlerin özellikle eğime bağlı olarak değişik seviyelerde girişleri bulunmaktadır.Bu girişler ön ve arka cephede yer alarak farklı amaçlarla da kullanılma imkanı tanımaktadır.”² Çıkıntılarla hareketlenen üst katı geniş saçaklı, yalın bir çatı örter.Çatı az eğimli ve oluklu kiremittir.Evin dış yüzü; kararmış ahşap pervaz ve pencere kapaklarının dışında beyaz sıvalıdır.Bu zıtlık, yapının algılanmasını kolaylaştırmakla birlikte, estetik bir görünüm de sağlamaktadır.

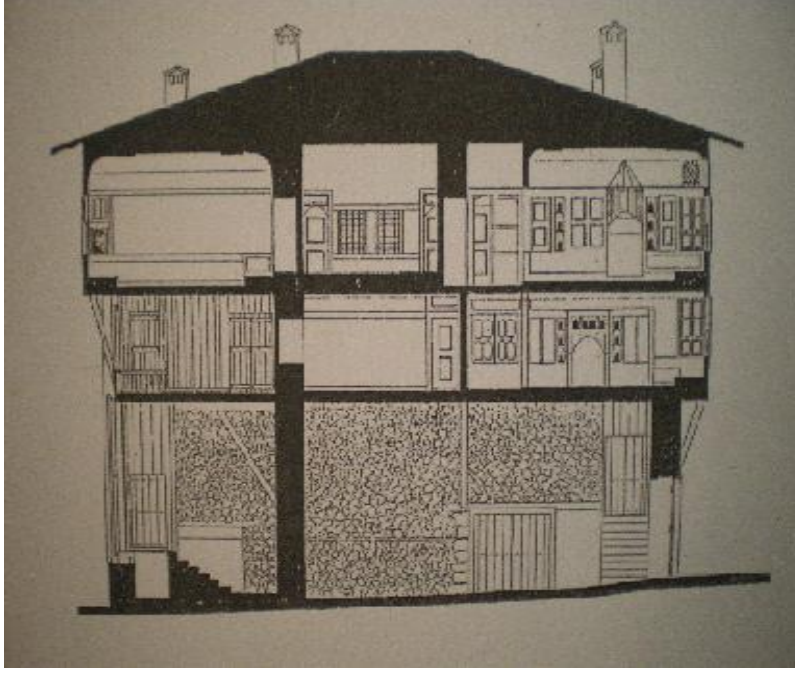
Payandalı çıkıntıları ile cephe kuruluşları, sokağın doğal çizgisini izlemekle beraber, Türk Evi özelliğinin sonucu olarak ritmik bir sokak dokusu da oluşturmaktadır. Bu çıkıntıların özelliği bitişik evin manzarasını, doğayla kucaklaşmasını engelleyecek boyutta değildir. Bu nedenle; Safranbolu evleri doğaya ve insana saygılı olma özelliğini taşıyan Türk Evi’nin karakteristik örneklerini taşımaktadır.

Resim-4.6.Asmazlar Bağ Evi Cephe Görünümü Bağlar.Safranbolu. (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

¹ İ.Y Hacısalihoğlu.,A.G.Y.,sf.165

² İ.Y Hacısalihoğlu.,A.G.Y.,sf.165

Şekil-4.5.Arazinin Eğimine Göre Konumlandırılmış Asmazlar Bağ Evinin Kesit Görünümü,Safranbolu (M.S.Ü Restorasyon A.B.D Arşivi, T.Çobancaoğlu'dan,A.G.Y. sf.72)

4.3.SAFRANBOLU EVLERİNDE KULLANILAN MALZEME VE UYGULANAN TEKNİKLER

Safranbolu Evlerinin ana yapım malzemesi ahşaptır. Bölgede ağacın bol bulunması en önemli etkidir. Yapım yöntemi olarak da ahşap çatkı sistemi yaygın olarak uygulanmıştır.Bu yapım yöntemi çadırdan sonra uygulamada en çok tercih edilen yapım yöntemidir. Bölgenin deprem bölgesi olması , insan isteklerine çabuk cevap vermesi ve bir yangın sonucu bir anda yok olan evlerin ve mahallelerin de yeniden, kısa sürede inşa edilmesini kolaylaştırdığı için çok fazla tercih edilen bir yöntem olmuştur. Temelden başlayarak,zemin ve üst kata kadar izlenen yapım aşamalarında görülen malzeme ve uygulama teknikleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

Temel; “Sağlam zemin bulununcaya kadar kazılır. Genellikle bu derinlik 100-150cm kadardır. En altta iri temel taşlar atılır. Üstüne çamur harç konulur. Duvarcı ipini çeker ve örmeye başlar. Temel genişliği 80-100cm kadardır. Temel duvarı su basman seviyesi olarak 100cm ye kadar yerden yükselir ya da bütün zemin kat boyunca devam eder”¹

Zemin Kat;Taş ve çamur harç ile örülür (Resim-4.8). Taş duvarlar arasında ahşap hatıllar yer alabilir.Ahşap hatıllar, 60-70 cm arayla dikine dikmelerle bağlanır.Hatıllar duvarda 1 m arayla yapılır. “Zemin katta hayat ile ahır ayıran ve aşağı yukarı evin ortasından geçen duvara bel duvarı denir. Bu duvara önem verilir çatı yükü bu duvara kadar iletilir.”²

¹ Aylin Gürfidan, “Safranbolu Evlerinde Kullanılan Kerpiç Malzemenin Yüksek Fırın Cürufu İle İyileştirilmesi”,Sakarya Üniversitesi,Fen Bil.Ens.Y.Lisans Tezi,Sakarya,2007sf.10

² Aylin Gürfidan, A.G.Y.sf.10

Üst Katlar;Ahşap çatkı sistemi üst katlarda uygulanır (bkz.Resim-4.7). “Evlerin zemin kat üstü ahşap çatkı ile kurulur ve Safranbolu’da ahşap çatkı düzeni örnek olabilecek kalitededir. Bu düzene yeğdane denir. Yeğdane ağaçları için köknar tercih edilir. Bu ağaçların kalınlığı 10-12cm dir. Deprem yüklerini önlemek amacıyla köşelerde yanlamalar vardır. Dikmeler ise tabana çivi ile bağlanır. Dikme aralıkları 20-40 cm arasındadır. Daha eski evlerde ise 45-70cm arasındadır.”¹

“Pencere yanlarına her zaman “omuz”denilen dikmeler konur.İki pencere arasına da bir dikme rastlar.Çıkmalar alttan “ayı bacakları” ile desteklenir.Büyük açıklıklı hayat tavanı kirişleri de iki yandan ayı bacağı ile pekiştirilir.Yanlamaların tabana oturan ucunda kertmeler vardır.Ayı bacakları,artırma tabanına ve taş duvar içindeki hatıla ya da taşa kertmelerle oturur.Çatkı araları eski örneklerde kerpicing kılıcına örülmesiyle doldurulmuştur.Daha yeni örneklerde küfünk taşı ile ya da yeğdane taşı denilen 10 cm çapında küçük taşlar çatkının dış yüzüne tahta kalıp çakılarak içeriden harçla örülür.”² (bkz.Şekil-4.6).

“Dolgu yapıldıktan, pencereler takıldıktan, pervazlar çakıldıktan sonra çamur harçla iç ve dış cephe kaba sıvası yapılır. Bu sıva 2-3cm kalınlığındadır. Daha sonra ince sıva yapmak için söndürülmüş kireç 15-20 gün bekletildikten sonra kütük üzerinde satırla kıyılan kıtık (kendir) ile karıştırılır. Kum katılmaz. Yüzeyde bulunan çamur harcının (kaba sıva) kurumması beklenir. Kuruduktan sonra kıtıklı kireç harcı (ince sıva) demir mala yardımıyla iç ve dış cephe yüzeyine 3-5mm kalınlığında uygulanır. Badanası ise yalnızca kireçle yapılmaktadır. İçine hiçbir katkı konulmaz.”³ Duvar yüzeyi bitiş sıvası olarak Safranbolu’da özel bir karışım kullanılmaktadır. Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı sahiplerinden Ali Rıza Tunca’nın sözlü ifadesine göre; “Duvarlarda yumurta akı,keçi kılı,kil,kireç ve zeytinyağı kullanılmıştır. Ve bu yüzden iç mekan duvar yüzeyinin günümüz saten boyasına benzer nitelikte olduğunu”⁴ söylemektedir.

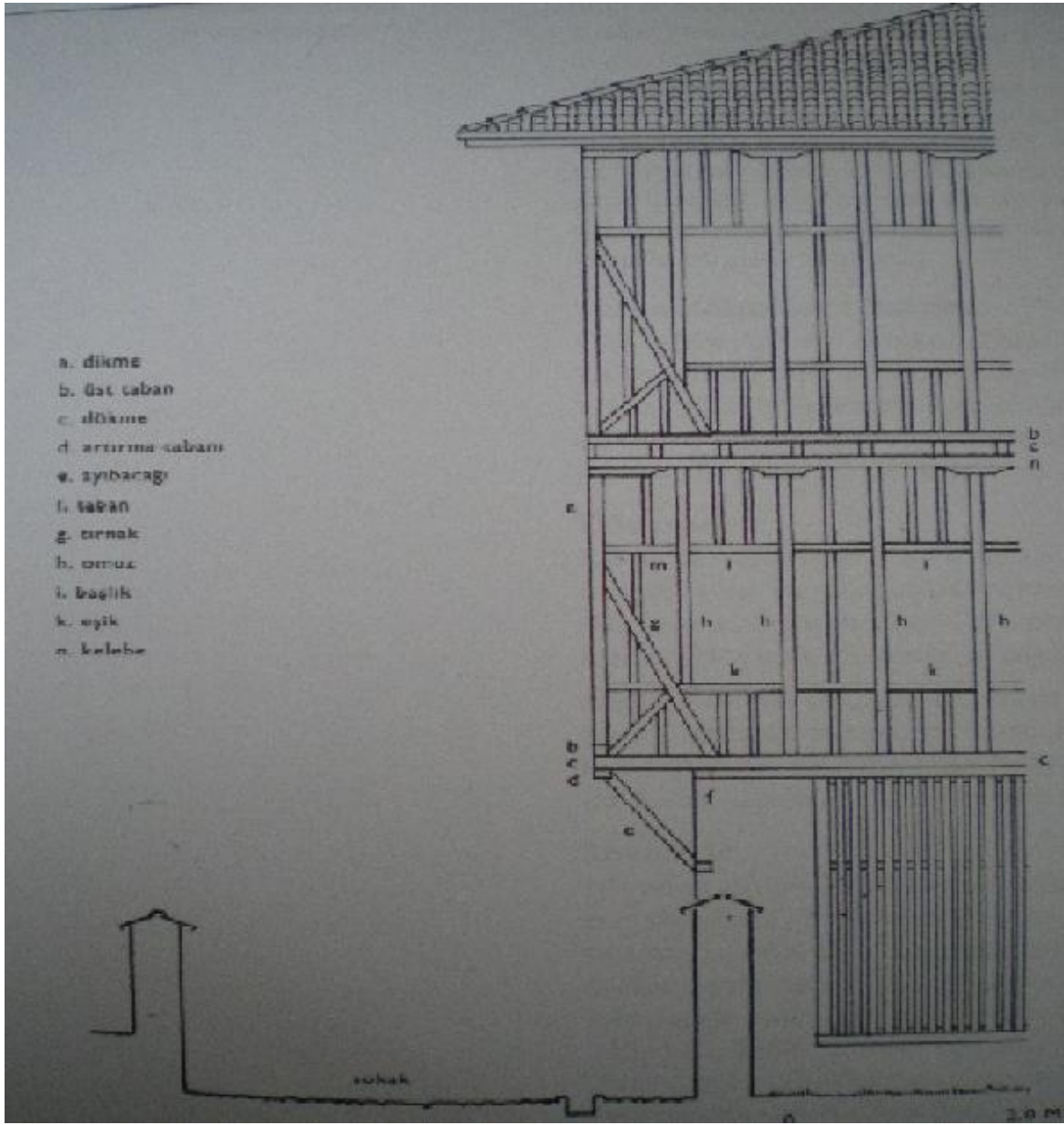
Dolgu malzemesi olarak kullanılan kerpiç; doğada çok kolay bulunan toprak ve saman karışımının sıkıştırılmasından elde edilmektedir.Taş;zemin katı, kapı kemerleri,konsollar,ocak taşları,kapı önü binek taşı olarak kullanılmaktadır. Ahşap ; yapı strüktürü ve iç mekan donatı elemanlarının oluşturulmasında en fazla kullanılan yapı malzemesidir. Özellikle çıkmaların,pencere boşluklarının ve çatı saçaklarının oluşturulmasında ahşabın önemli bir yeri vardır. Ayrıca iç ortamda nem kontrolünü iyileştiren ahşap;çatkı sisteminin uygulanmasına da elverişli bir malzeme olmasından dolayı yapıya esneklik kazandırmaktadır. Böylece büyüyen ailenin mekan ihtiyaçlarının karşılanmasında da yapım malzemesi olarak tercih sebebi olmuştur. “Meskenlerin ana çatkısını oluşturan ahşap malzeme, dikme, döşeme, tavan,dolap,kapı,pencere ve çatı iskeleti gibi bir çok yerde kullanılır.Göknar ağacı yük taşıyıcısı olarak çatkıda kullanılır.Dikme taban ve kirişlerin yapımında da sağlamlığından dolayı göknar tercih edilir.

¹ Aylin Gürfidan,A.G.Y.sf.11

² R.Günay,A.G.Y.sf.301

³ Aylin Gürfidan,A.G.Y.sf.14

⁴ Ali Rıza Tunca,Kişisel Görüşme,2009

Şekil-4.6.Safranbolu'da Yeni Döneme Ait Bir Çatki Yöntemi. (R.Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf.302)

a-Dikme,b-Üst Taban,c-Dökme,d-Artırma Tabanı,e-Ayı Bacağı,f-Taban,g-Tırnak,h-Omuz,i-Başlık,k-Eşik,n-Kelebe

Gök nar olmazsa çatıkda sarıçam da kullanılır.Döşeme, tavan,iç ve dış kapılar,kara kapaklar (pencere dışı),daraba (bahçe duvarı çiti),dolap kapıları gibi yerlerde de sarıçam kullanılır.”¹

Ahşap malzemenin kolay işlenebilen bir malzeme olması sanat akımlarının uygulanabilmesine de imkan vermiştir.İstanbul ve çevresinde uygulanan Barok ve Ampir gibi sanat akımlarının yansıması olarak,eğrisel hatların ahşaba uygulanması sonucu ,üçgen alınlıklar, S ve C kıvrımları ,daire ve düz kemerler,iri silmeler gibi yapısal ve estetik farklılıklar Safranbolu evlerinde de görülmektedir.

Resim-4.7.Yapı Strüktürünün Tamamen Gösterildiği Bir Cephe Görünümü.Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.8.Giriş Katının Kagir ve Üst Katların Kireçle Sivandığı Cephe Örneği. Selvili Köşk, Safranbolu, (S.Gülçin Bozkurt,2009)

¹ Ünal Özdemir, “Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma:Safranbolu Platosu” Atatürk Üniv.Sosyal Bil.Ens.Doktora Tezi,1998,sf.199

4.4.SAFRANBOLU EVLERİNDE ODA

Safranbolu evlerinde de evin en önemli ögesi odadır. “Safranbolu’da odaya “içeri” de denilmektedir.”¹ Her oda bir aileyi barındıracak niteliklere sahiptir.Her oda da yemek yenilebilir, uyunabilir,yıkanılabılır.Bu özelliklerinden dolayı odaların nitelikleri aynı olup pek az değişkendir.Sadece ölçüler değişmektedir.Örneğin; tasarımı ve nitelikleri aynı olsa da aşevi, kullanım bakımından farklı olduğu için ayrıcalıklı bir bölümdür.

Orta kat odaları daha çok gündüz oturmaya ve günlük işleri yapmaya ayrılmış odalardır.Üst kat odaları,misafirlere,yeni evlenmiş gelin ve oğula ayrılmış odalardır.Bir çok evde büyüklük,yön ve düzenleme açısından bazı odalar kışlık oda olarak kullanılmaktadır.Buna benzer ayrıcalıklı bir oda olarak erkeğin misafirlerini ağırladığı selamlık bölümünde veya merdivene yakın olan bir yerde “selamlık odası” bulunur.Kalabalık zamanlarda aşevi yani mutfak bile yatak odası olarak kullanılmaktadır.

Safranbolu’da erken dönem evlerde odalar ikiye ayrılmıştır: Hizmet alanı olan seki altı ve bu kısımdan bir basamak yükseltilmiş kemerli bir aralıkla ayrılmış seki üstü kısmı. Bu odalara kapıdan girildiğinde; giriş iki bölüm olup iki kere yön değiştirmektedir. Mahremiyet duygusu ön planda olduğu için, sofadan odalara doğrudan girilmemektedir.Kapıdan girince birinci kısımda bulunan yüklük ve dolapların paravanıyla karşılaşılır.Bu kısmın tavanı biraz daha alçaktır.Daha sonra doksan derecelik bir dönüş yapıldığında kemerli bir aralıkla ayrılmış olan ikinci kısma girilir.Bu kısmın tavanı daha yüksektir.Bu karmaşık giriş oda içi görüşünü engeller. Odanın ikinci kısmının kapıya bakan yüzünde dolap ve raflar yer alır.Odaya bakan yüzünde ise çiçeklik ve oymalar bulunur.Fakat geç dönem evlerinde seki altı ve seki üstü kot farklılığı ortadan kalkmakta, odalara girişler daha çok pahlı köşelerden veya sofanın uzantısı olan eyvanlardan yapılmaktadır. “Bu giriş eğer odanın pahlı köşesinden ise tam anlamıyla bir köşe girişidir.Bu pahlı köşelere “farsa” denir.”² Odalara pahlı köşelerden veya eyvanlardan girilmesi oda içi mahremiyetinin sağlanması içindir (bkz.Şekil-4.7) .

Safranbolu evlerinde odalarda ilk göze çarpan özellik, oda iç mekan donatılarının insanların rahat kullanabileceği boyutlarda olmasıdır.Bu boyutun üst sınırını raf veya sergen belirler.Kapı, pencereler,dolap ve yüklükler bu sınırın altında yer alır.Bazı az kullanılan eşyalar bu sınırın üstünde yer alan dolaplarda saklanır.Üst kısımda ise tepe pencereleri ve dolapların az kullanılan kısmı yer alır.Özetle bu yatay sınırın alt kısmı günlük işler için kullanılmakta, üst kısmı ise daha çok görsel amaçlı kullanılmaktadır.Yatay sınıra ara dikmeler,pencere pervazları,kapı kasası gibi düşey bağlantılar kurulmuştur.Ancak 19.yy la birlikte tepe pencerelerinin asgari boyutlara inmesi veya tamamen kalkması sonucu üst kısmın simgesel değeri azalmıştır (bkz.Resim-4.9 ,Resim-4.10).

Safranbolu evlerinde oda planı kare veya kareye yakın dikdörtgendir.Oda yükseklikleri üst katta 3’ m yi geçer,orta katta 2,3-3,0 m arasındadır.Bayazıt’ın Safranbolu evlerinde oda boyutları üzerine yaptığı araştırmaya göre; “Safranbolu yöresindeki 25 konuttan seçilen 128 adet oda üzerinde uyguladığı “morfolojik analiz sistemiyle” elde edilen verilere

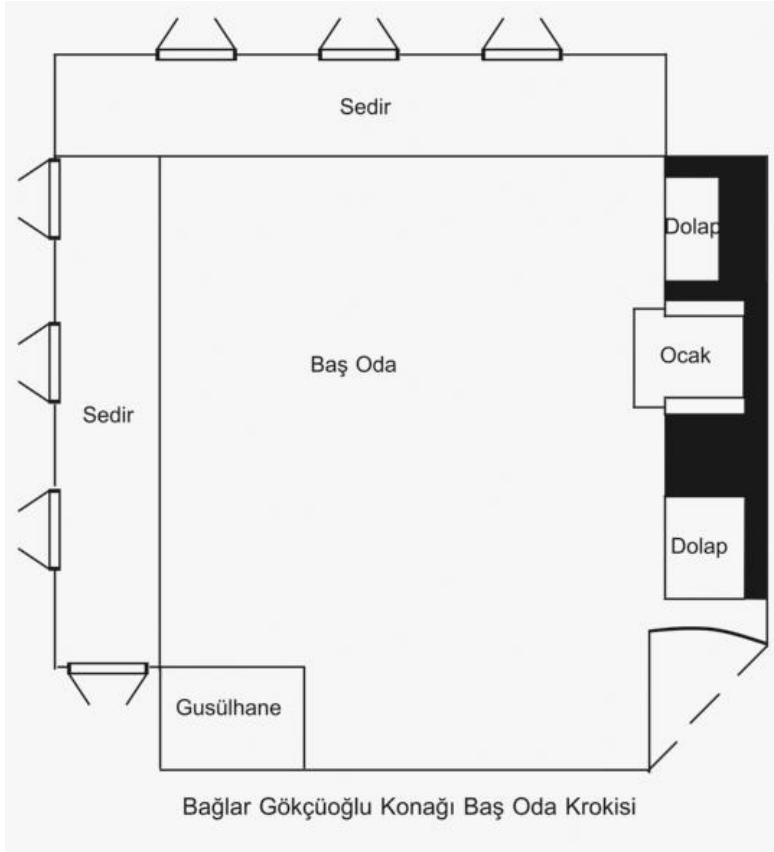
¹ R.Günay,A.G.Y.,sf.139

² R.Günay,A.G.Y.,sf.139

göre oda boyutunun en çok 4-4.5m. ve eninin 3.5-4 m dolaylarında yoğunlaştığı, oda boyunun ortalaması 4.38 bulunurken, oda alanının ortalama 19.9 m² olduğu¹ görülmüştür (Bayazıt, N., 1999.)

Odayı oluşturan donatı elemanları ve mekan öğeleri altı grupta incelenmektedir. Bunlar;

- Kapı
- Dolap ve Yüklükler,
- Ocaklar,
- Pencereler,
- Tavanlar,
- Sedir ve Döşeme olarak ele alınmaktadır.

Şekil-4.7.Gökçüoğlu Konağının Baş Odası Plan Görünümü.19.yy (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

¹ Çağıl Yurdakul, A.G.Y.,sf.18

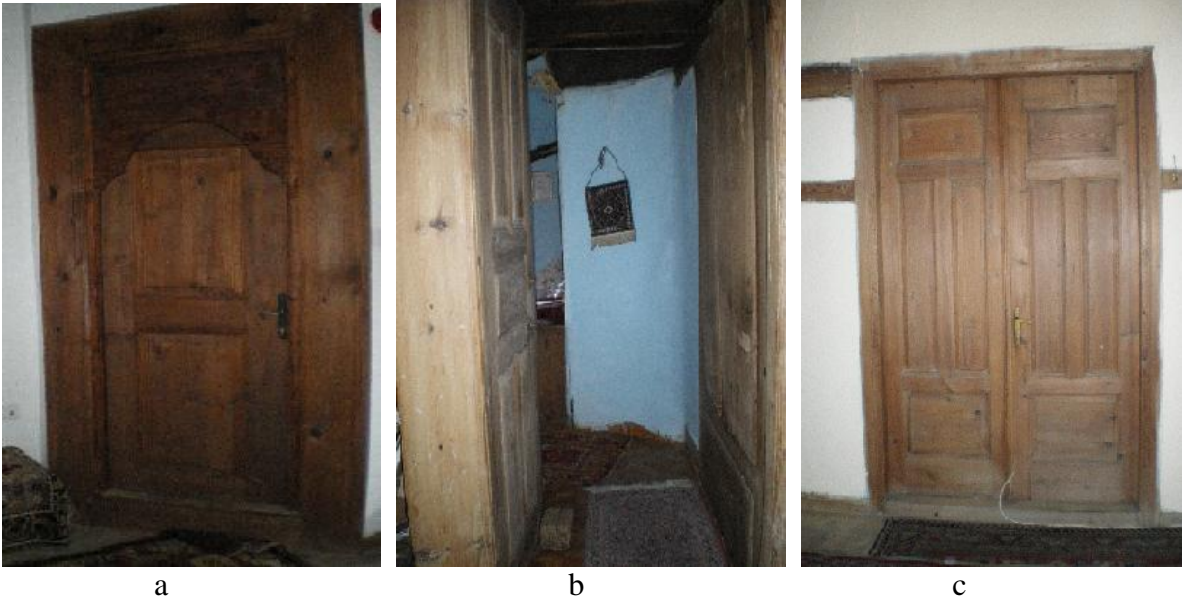
Resim-4.9. Sipahioğlu Konağı Baş Odası, Safranbolu.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.10.Safranbolu Evlerinde Oda Düzeni Kaymakamlar Konağı Baş Odası Safranbolu.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

4.4.1.Kapı

Oda kapıları insan boyunda olup,içeriye doğru açılmaktadır.Kapı ve çevresindeki elemanlar, odanın bütün öğeleriyle birlikte çözümlenmiştir.Kapı kanadı eski örneklerde oldukça sade olup,düz tahtaların üç yatay kuşakla bağlanmasıyla oluşmuştur. En çok görülen kapı modelleri “aynalı” ve “tablalı” olanlardır.Kapının, odanın içine bakan yüzü dikdörtgen olup sofa yüzündeki üst pervaz bir süs kemeri biçimini almıştır.Bu kemer ahşaptan olup,simgesel bir özellik göstermektedir (bkz.Resim-4.11-a).Sofa yüzünde kapı üç yönden pervaz ve altta da eşikle sınırlandırılmıştır. “Üst pervazın altında “kitabe” dediğimiz bir yüzey onun altında da kapıya kemer biçimini veren bir parça bulunur.”¹ 19.yy la birlikte kapı üstlerinde süs kemeri şeklinde yapılan pervazların kullanımı azalmış ,daha basit işçiliğin kullanıldığı tek kapılı kanatlar yapılmıştır (bkz.Resim-4.11-b). Konak ve köşklere ise; çift kanatlı kapı modellerine rastlanmaktadır (bkz.Resim-4.11-c).

Resim-4.11.Safranbolu Evlerinden kapı örnekleri .Asmazlar Bağ Evi ve Asmazlar Konağı,19.yy (S.Gülçin Bozkurt,2009)

4.4.2.Dolap ve Yüklükler

Dolaplar;yatak,yorgan harici eşyaların konulduğu yerlerdir. Çift veya tek kanatlı olabilir (bkz.Resim-4.12). Derinliği yüklüklere göre daha azdır.Yerden 60-80 cm yüksekten başlar ve sergene kadar devam eder.Alt kısımlar da dolap olarak kullanılır.Bunların bazılarında odun konur.Bu dolaplar çoğunlukla oda girişlerine ve ocak yanlarına yapılır ve bu dolaplara “buharı” denir (bkz.Resim-4.14). Mutfak veya kilerdeki dolaplara ise mutfak kapları ve yiyecekler konur.

¹ R.Günay,A.G.Y., sf.140

Safranbolu Gökçüoğlu Konağı Sahibi İsmail Urgancıoğlu'nun sözlü ifadesine göre “ Gökçüoğlu Konağın'da mutfak ve kilerdeki dolaplarda yiyeceklerin korunması için kedi tüneli yapılmıştır. Kedi kokusunu alan farelerin yiyecekleri tüketmesi bu şekilde engellenmiştir.”¹ “19.yy da çubuk içilmesi yaygın olduğu için bazı dolaplara, dar uzun çubuk dolapları da yapılmıştır.”²

Yüklükler ise odada, uyumak için gerekli olan yatak ve yorganın saklandığı geniş dolaplardır (bkz.Resim-4.13). Derinliği yaklaşık olarak 75-90 cm dir. Genişlik ise 130-150 cm kadardır.Yatak ve yorganlar bu dolaplar içine üçe katlanarak üst üste konur.Yüklüklerin yerden yüksekliği de 60-80 cm dir.Genellikle çift kapılıdır.Yüklüklerin içinde gusülhane bulunur.Yüklükler genellikle girişte ve ocak duvarına yakın yapılırlar.Dolap ve yüklüklere bağlı özelleşmiş bazı bölmeler vardır.Bunlar;Musandıra,Oymalar,Çiçeklik ve Sergen'dir.

Resim-4.12.Safranbolu Evlerinde Dolap Örneği
Safranbolu Gökçüoğlu Konağı,19.yy
(S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.13. .Safranbolu Evlerinde Yüklük Örneği
Safranbolu Sipahioğlu Konağı,19.yy
(S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.14.Safranbolu Evlerinde Buharı Örneği
Safranbolu,Gökçüoğlu Konağı ,19.yy
(S.Gülçin Bozkurt, 2009)

Resim-4.15.Safranbolu Evlerinde Musandıra
Örneği,Safranbolu,Değirmencioğlu Konağı19.yy
(S.Gülçin Bozkurt, 2009)

¹ İsmail Urgancıoğlu ,Kişisel Görüşme ,07-06-2009

² R.Günay,A.G.Y., sf.239

Musandıra:Dolap ve Yüklüklerin üst kısmında dolapların sergen düzeyinden sonrası açık veya kapalı dolap şeklinde yapılır.Bu boşluğa musandıra denir.Bu kısımlarda az kullanılan eşyalar veya meyvalar saklanır (bkz.Resim-4.15).

Resim-4.16.Safranbolu Evlerinden Çiçeklik örneği,Muratoğlu Konağı,19.yy (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Resim-4.17. Safranbolu Evlerinden ocak yanı oyma örneği,Sipahioğlu Konağı (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Oymalar:Çoğunlukla ocağın yanında veya dolap yanlarında düşey eksen üzerinde üçerli gruplar halinde yapılmış üstleri kemerli özel bölmelerdir.Bunlara Safranbolu’da “Oyma” denir.Genellikle süs niteliği taşır (bkz.Resim-4.17).

Çiçeklik:Duvar içindeki girintiler olup, planı içbükeydir.Altında dışa doğru taşan ahşap bir raf bulunur.Genellikle çiçekliğin yanında oymalar yer alır.Çiçeklikler genellikle 18.yy sonlarında Barok akımının etkisiyle yaygınlaşmaya başlamıştır.Süs niteliği taşır ve üzerine ayna, lamba veya saat konur (bkz.Resim-4.16).

Sergen:Pencere ve kapı yüksekliğinde odayı çepeçevre dolanan, genişliği 12-15 cm olan ahşap bir raftır.Sergen , bir süs niteliği taşımasının yanı sıra oda içinde kullanılabilir alanın üst sınırını da oluşturur.Sergen mutfakta daha geniş olabilir.Çünkü buralara tencereler,sahanlar mutfak eşyası rahatlıkla konulabilir.Sergen kullanımını 19.yy da tepe pencerelerinin asgari boyutlara inmesi veya hiç kullanılmaması sonucu kullanılabilir üst kısmın sınırı olan sergenin önemini yitirmesine neden olmuştur.

4.4.3.Ocaklar

Odanın bir yaşama birimi olmasından dolayı,ısınma ve yemek pişirme işlevini gerçekleştirmek için her oda da bir ocak yer alır.Ocağın bulunduğu duvar diğer duvarlara göre daha kalındır.Bunun nedeni ocağın ateşlik kısmının geniş tutulması ve ısı yalıtımının sağlanması içindir.Duvar kalınlığı 80-100 cm olup,taş veya kerpiçten olabilir.Ocağın bulunduğu kısım odaya doğru dikdörtgen veya kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen olarak çıkıntı yapmaktadır.Ocağın girinti kısmı ateşlik kısmıdır.Ocağın iki yanında koltuk taşı adı verilen ve ocakla sediri birbirinden ayıran bir kısım bulunur ki bu da ocaktan sıçrayan kıvılcımlara engel olmak için yapılmıştır.Sedir eğer ocak duvarında devam ediyorsa ocak yüksekliği sedirle aynı kotta yer alır.Ocak yanında dolaplar,yüklükler,üst üste üçerli oymalar yer alır.

Safranbolu’da ocaklar biçimlerine göre çeşitlendirilir.

Külahlı ocaklar:Bu ocaklar, en eski ocak örneklerindedir.Ocağın davlumbaz kısmında ahşap yaşmak üzerinde, yarım koni biçiminde ahşap bir külah bulunur.Külah ve yaşmak yedi dilimden oluşur.Yaşmak sergen yüksekliğinde olup,külah bunun üzerinde yer alır.Külahın sivri ucu tavana kadar yükselebilir.Yaşmak ucu süslü ve oymalıdır (bkz.Resim-4.18).

Oymalı Ocaklar:Ahşap olan davlumbaz ocak duvarından 15-20 cm çıkma yapar.Davlumbaz üstü sergen’le aynı yüksekliktedir.Altı dairesel şekilde kemerlidir.Kemerin alt kenarı oymalı ve süslüdür.Davlumbazın yüzeyinde tek ya da iki sıra oyma yer alır (bkz.Resim-4.19).

Resim-4.18. Emirhocazade Bağ Evi Külahlı Ocak Örneği, (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.19.Raşit Bey Bağ Eviden Tek Sıra Oymalı Ocak Örneği (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Çiçeklikli Ocaklar:Bu ocaklar kireç sıvalı ve taş ocaklardır.Bu ocaklarda külâh yerinde sıvalı bir alan vardır.Bu alanın çevresi kitabeli ve ortası süslüdür.Bu tür ocaklar Barok etkisi taşır.Geç dönem ocaklarındandır (bkz.Resim-4.20-a,b).

19.yy ikinci yarısında başta büyük şehirlerde olmak üzere Safranbolu'da da soba kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.Böylece ocağın işlevi azalmış ve davlumbaz üstüne soba bacası açılmıştır (bkz.Resim-4.20-a,b). “Sobanın 19.yy sonunda 20.yy başında Safranbolu'ya geldiğini söyleyebiliriz.Evlerde soba için baca olmaması,soba borusunun ocak bacasına bağlanması da bunu kanıtlar ve evlerin sobaya göre yapılmadığını gösterir.”¹

Resim-4.20. (a) Gökçüoğlu Konağı ve (b) Sipahioğlu Konağı Çiçekli Ocak Örneği (S.Gülçin Bozkurt,2009)
(c) Ocağın İşlevini Yitirmesine ve Soba Kullanımına Bir Örnek, Asmazlar Konağı

4.4.4.Pencereler

Safranbolu evlerinin pencereleri ışıktan,güneşten faydalanmak, tozdan, rüzgardan korunmak ve doğaya açılmak için çok kullanışlı bir tasarım örneğidir.Bu nedenle Safranbolu evlerinde pencere çokluğu dikkat çeker. Safranbolu'da Sipahioğlu Konağı sahibi Ali Rıza Tunca'nın sözlü ifadesine göre “Önemli evlerde ve konaklarda pencere sayısı ve pencere boyutları artmaktadır.Pencere sayısının fazlalığı bir zenginlik göstergesidir.”² Çok sayıdaki çeşitli yönlere bakan pencerelerden dolayı evin bütün odaları günün değişik saatlerinde güneş alır.Kışın faydalı olan çok sayıdaki pencereler yazın zararlı olabilmektedir.Fazla güneşlenmeden dolayı ev içindeki eşyaların rengi solar ve ev içi gereğinden fazla sıcak olur. Bunu engellemek için ise; pencerelere yapılan kara kapaklar kapatılarak, cam çerçeve ile kara kapak arasında ısı yalıtımı sağlanarak içerinin sıcaklığı kontrol altına alınmış olur.

Erken dönem Safranbolu evlerinde de pencereler; tepe pencereleri ve alt sıra pencereler olmak üzere iki kademeli yapılmıştır.Alt sıra pencerelerin yüksekliği sergen altından başlar ve sedir yastığının üst kısmında biter.Bu pencereler duvarda eşit aralıklarla yer alır.Ölçüleri genellikle 65-70 ve 120-140 cm'dir.

¹ R.Günay,A.G.Y., sf.248

²Ali Rıza Tunca ,Kişisel Görüşme ,06-06-2009

Camlı çerçeveler iki yana açılan kanatlara sahiptir.Alt katta açılan kısım pencerenin üçte birlik kısmı olup,üstte açılan kısım ise pencerenin üçte ikilik kısmını oluşturur.Alt kısımda açılan kanatlar sedirde oturan kişinin kolayca açıp dış dünyayla bağlantı kurmasını sağlar.Üst kanatlar açıldığında ise odanın havalandırılması sağlanır.Bu pencere düzeneği temizliği de kolay olduğu için tercih edilen bir düzenek olmuştur.Açılan kanatlar çerçeveye bağlı mandallarla kapatılır (bkz.Resim-4.21.). Güvenliği sağlamak için pencere önlerine parmaklıklar yapılmıştır.Bunlar klasik demirden olabileceği gibi, yatay bir tahta ile pencere denizliği arasına geçme oymalı üç düşey ahşaptan da oluşabilmektedir.

Şekil-4.21.Safranbolu Evlerinde Tepe Penceresi ve Kanatlı Pencere Örneği Asmazlar Bağ Evi (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Tepe pencereleri ise alt pencerelerden küçük olup,açılmazlar.İki kısımdan oluşurlar.Odanın içinde bulunan kısma “içlik” dışta bulunan kısma “dışlık” adı verilir.Bu pencereler alçıdan yapılmıştır (bkz.Resim-4.21.). Tepe pencereleri alt sıra pencerelerde camlı çerçevenin olmadığı zamanlarda uygulanmıştır.Çünkü iklimin müsait olmadığı zamanlarda alt pencereler kapatıldığında aydınlanma bu pencereler tarafından sağlanmaktadır.Genellikle yüksekliğin fazla olduğu üst kat odalarında ve önem verilen diğer odalarda uygulanmıştır.Her oda da tepe pencereleri görülmemektedir .Tepe pencereleri renkli camlardan ve çok süslü yapıldıkları için bu camlardan sızan ışık huzmesi ev içinde ışık oyunları oluşturmaktadır.Bu nedenle çok sevilmiş olmalı ki alt sıra pencerelere camlı çerçeveler yapılmasına rağmen bir müddet tepe pencerelerinden vazgeçilememiştir.Ancak 19.yy la birlikte gelişen teknoloji büyük boyutlarda cam üretilmesini sağlamıştır.Bu nedenle alt sıra pencerelere camlı çerçevelerin kullanılmasıyla birlikte tepe pencereleri önemini yitirmiş veya asgari boyutlarda kullanılmıştır.Ayrıca bu dönemde eyvan ve sofa pencereleri de dönemin mimari akımlarından etkilenmiştir.Ampir akımının etkisiyle eyvan ve sofalarda yarım daire silme kemerli pencerelerin yere kadar indiği görülmektedir (bkz.Resim-4.22.).

Resim-4.22.19.yy da Safranbolu Evlerinde Sofa ve Eyvanlarda görülen Pencere Örneği (Gökçüoğlu Konağı ve Muratoğlu Konağı) (S.Gülçin Bozkurt,2009)

4.4.5.Tavanlar

Safranbolu evlerinde de tavan en önemli öğelerden biridir.Erken dönem evlerinde tavan iki kısımdan oluşur.Bunun nedeni alt örtü dediğimiz döşemenin de iki kademeli oluşudur.Oda girişlerinin, yani seki altı diye tabir edilen yerin tavanı, daha alçaktır.Seki üstü denilen ve asıl kullanılan mekanın tavanı ise daha yüksektir.Genellikle odalarda tekne tavan görülür.Odaların tavan planları kare veya kareye yakın dikdörtgendir.Bunun nedeni tavan süslemelerinde varılmak istenen en iyi sonuçtur.Tavan süslemesine önem verilmesinin yanı sıra, akılcı çözümlerin de uygulandığı görülmektedir.Bazı evlerde odaların kare veya dikdörtgen olmadığı durumlarda ise tavan planında en uygun kare plan uygulanmıştır.Yanlarda kalan alanlar ise merkezi destekleyecek nitelikte tasarlanmıştır.Merkezi kısım geometrik desenlerle,daire veya çokgen formlarla süslenmiştir.Tavan süslemeleri evlere ve odalara göre değişmektedir.Baş oda tavanları her zaman daha özenli yapılmıştır.

Safranbolu’da “En yalın tavan biçimi tahta aralarının pasalarla örtülmesiyle elde edilir.”¹ Tavan tahtaları duvara paralel veya çapraz çakılabilir.Bu uygulama da bile çeşitlilik sağlanmıştır.Farklı yönlerde çıtalara çakılmasıyla farklı geometrik desenler elde edilmiştir.“Tekne tavanlar bağdadi üzerine sıva yapılmasıyla oluşur.Çift katlı ve geçme küçük parçacıklardan yapılan tavanlarda ceviz ağacı çok kullanılmıştır.Birinci kat tavan üzerine çıtalara tutturulan bu ceviz parçaları geometrik bir bezek yaratırlar.”² (bkz.Resim4.23, Resim4.24). Ayrıca,ahşap yüzeye oyma tekniğinin uygulanması veya künde kari tekniği de tavanlara uygulanmıştır.

¹ R.Günay,A.G.Y. ,sf.304

² R.Günay,A.G.Y. ,sf.304

19.yy birlikte odalarda, seki altı ve seki üstü kot farklılığının kaybolmasıyla birlikte tavanlarda da iki kademeli tavan oluşumu terkedilmiştir. Geç dönemde yapılan evlerin bir kısmında sofa tavanları tekne tavan olup, eyvan tavanlarına göre daha yüksek yapılmıştır. Bu uygulama sofanın daha merkezi ve egemen olduğunu göstermek içindir (bkz.Resim- 4- 25).

Resim-4.23.Safranbolu'da Mümtezlar Konağı Tavanı.
(S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Resim-4.24.Safranbolu'da Sipahioğlu Konagi Tavan Örneği
(S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Resim-4.25.Asmazlar Konağı Tekne Tavanlı Üst Kat Sofasının Görünümü. Safranbolu.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

4.4.6.Sedir ve Döşeme

Sedir, oda ve sofada genellikle pencere kenarlarına yapılmıştır.Oturma,boş vakti değerlendirme, ısınma ve çalışma amacıyla yapılmış bir oturma elemanıdır.Sedirin yüksekliği yerden biraz yüksektir.Türk'ün oturma biçimine uygun bir düzenek olup genişliği 75-105 cm'dir. Yanlıkla birlikte yüksekliği ise 35-45 cm kadardır.Sedirin yüksekliği pencere yüksekliğine göre ayarlanmıştır.Sedirde oturan kişi kollarını yastığa dayadığında rahatlıkla pencereden dışarıyı izleyebilmektedir.

Safranbolu’da kışlık-yazlık ev uygulaması olduğu için evlerde fazla eşya kalabalığı yoktur.Bu yüzden oturma eylemini gerçekleştirecek olan sedir de eve bağlı ahşap bir düzenek şeklinde yapılmıştır.Sedirin yapıya bağlı olması günümüzde yapılan restorasyon çalışmalarında sedirin ne denli önemli bir yapı elemanı olduğunu ortaya koymaktadır. Gökçüoğlu Konağının sahibi İsmail Urgancıoğlu’nun sözlü ifadesine göre “Son yapılan restorasyon çalışmasında butik otel olarak kullanılacak olan konağın sedirlerinden biri kaldırılmak istenmiş ama yapının strüktürüne zarar verdiği için vazgeçilmiştir.”¹

Sedirin üzerine konan katı yastık, minder ve örtüler değişkendir. Safranbolu’da sedirin üzerine kalınlığı 10 cm olan içi çeltik otuyla dolu olan minderler konur.Bunlara “yanlık” denir.Bu sabit bir eleman olup üzerine örtü ve daha yumuşak oturulması için pamuk minderler konur.Katı yastıklar ise yine çeltik otuyla doldurulmuş, duvara yaslanmak için yapılmış yastıklardır.Bunların eni yanlıklara göre daha dardır.Yaklaşık olarak 100x35x10 cm boyutlarındadır.Katı yastıkların ön yüzleri kadife , halı, basma veya damıska ile kaplanmaktadır.Bu katı yastıkların , yanlığın ve sedirin görünen yüzünü örtmek için aynı kumaştan örtü yapılır.Sedirin örtüsüne “makat” denir (bkz.Şekil-4.26.). Önemli odalarda katı yastık ve yanlıklara aynı desenli dantel ve işlemeli beyaz patiskadan örtüler serilir.İki sedirin birleştiği yere kıymetli misafirleri ağırlamak için köşe minderleri konur.Ayrıca yere oturmak için de bolca minder kullanılır.

19.yy la birlikte odalarda ,tepe pencerelerinin boyutlarının küçülmesi, veya hiç kullanılmaması alt sıra pencerelerinin parapet seviyesinin yükselmesine neden olmuştur.Bu durumun sonucu olarak sedir seviyesi de yerden yükselmiştir.

Resim-4.26. Mümtazlar Konağı Baş Odasından Sedir Görünümü. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

¹ İsmail Urgancıoğlu ,Kişisel Görüşme ,07-06-2009

Resim-4.27.Asmazlar Konağından Ahşap Yer Döşemesi Örneği. (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Safranbolu evlerinde yer döşemesi oldukça yalındır.Bunun nedeni göçebelik hayatının alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır. Döşeme kaplaması olarak toprak,pişmiş toprak, taş ve ahşap kullanılmıştır.İlk olarak döşeme yalın toprak şeklinde bırakılmıştır.Yalın toprağın çabuk bozulmasından dolayı taş ve pişmiş topraktan üzerine kaplama yapılmıştır.Son dönem evlerinde ise ahşap kaplama yapılmıştır.En yaygın kullanılan uygulama ahşap kaplamadır (bkz.Resim-4.27). Safranbolu Sipahioğlu Konağı sahibi Ali Rıza Tunca'nın sözlü ifadesine göre; “Döşemede kullanılan ahşabın genişliği ev sahibinin zenginlik göstergesidir.O yüzden önemli konak ve evlere girildiğinde döşeme tahtalarının genişliği göze çarpan en önemli öğedir.”¹ Ahşap kaplamanın üzerine halı,kilim serilerek alt örtü denilen döşeme tamamlanmış olmaktadır.

4.5. SAFRANBOLU EVLERİNDE SOFA

Safranbolu'da da evin tasarımını etkileyen ve odaları birleştiren en önemli kısım evin sofasıdır.Odalar sofaya açılır (bkz.Resim-4.28, Resim-4.30). Ayrıca sofanın bir ucunda merdiven,abdestlik-hela ve kiler yer alır.Sofanın önemi büyük kalabalıkları,toplantıları eğlence ve düğün gibi merasimleri karşılayabilecek bir mekan olmasından kaynaklanır.Ayrıca bayram ve düğün önceleri yufka ekmek,börek,baklava gibi sofralara yayılmayı gerektirecek yiyecekler de sofada yapılır.Evlerin orta kat ve üst kat sofasları birbirinden farklı olabilir.Üst kat sofası orta sofalıyken, orta kat sofası köşe sofalı veya iç sofalı olabilir.

¹ Ali Rıza Tunca ,Kişisel Görüşme ,06-06-2009

Sofada yer alan eyvan odayı bir yaşama birimi gibi ayırır.Ayrıca ev halkının birlikte oturabileceği,sohbet edip çalışabileceği bir alandır.Bazen sofadan direkliklerle ayrılmış ve yerden bir basamak yükseltilmiştir (bkz.Resim-4.29).

“Safranbolu’da sofaya “çardak” denir.”¹ Bu iç sofanın dışında bazı yazlık evlerin güney yüzünde 1-1,5 m genişliğinde balkon şeklinde uzantılar yapılmaktadır.İç sofadan kapıyla geçilir.Döşemesi ahşap olup, orta ve üst katlarda bulunabilir.Bu dış çardağın ana görevi yiyecek kurutmak içindir.Ayrıca yazın sıcak havalarda serinlemek için minder serilip oturulur.Çamaşır kurutmak ve yatak ,yorgan gibi eşyaları havalandırmak için de kullanılır. (bkz.Resim-4.35.)

Safranbolu’da sofada yer alan merdivenler çok yalındır.Genellikle düz kollu, köşe sahanlıklı ve L şeklinde olur (bkz.Resim-4.34).Döner veya üç kollu merdivenler büyük konaklarda görülür (bkz.Resim-4.32, Resim-4.33). “Merdivenler bir yanda, duvar diğer yanda çoğunlukla bir tahta perde (daraba) ile sınırlandırılmıştır.”² Daraba bir nevi korkuluk gibidir. (bkz.Resim-4.36) Merdivenler ahşap basamaklardan oluşur. “ Hayattan orta kata çıkan merdivenler bir taş sahanlık ya da birkaç taş basamaktan sonra ahşap olarak devam eder.Ayakkabılar bu sahanlıkta çıkarılır.Buraya pabuçluk denir.”³ Merdivenin hayattan çıkılan kısmında veya sofa kısmında bir kapı yer alır.Bu hem güvenlik hem de ısı yalıtımı için yapılmış bir uygulamadır.Merdiven üstünde kalan boşluk sofa kısmında birkaç basamak yükseltilerek yüksek sofa elde edilmiştir (bkz.Resim-4.31).

Resim-4.28.Kaymakamlar Konağı Üst Kat Sofası ve Eyvanından Bir Görünüm(S.Gülçin Bozkurt,2009)

¹ R.Günay,A.G.Y. ,sf.142

² R.Günay,A.G.Y. ,sf.145

³ R.Günay,A.G.Y. ,sf.145

Resim-4.29.Gökçüoğlu Konağı Üst Kat Eyvanından Bir Görünüm.,Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt,2009)

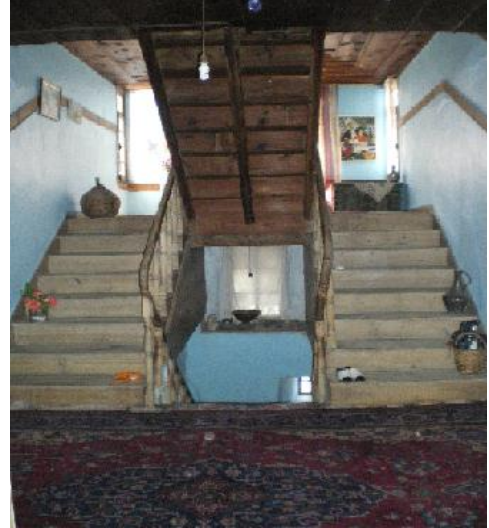
Resim-4.30.Mümtazlar Konağı Üst Kat Sofası (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

Resim-4.31. Asmazlar Bağ Evi Merdiven Üstü Yükselti miş Sofa Örneği (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.32. Selvili Köşk'ten Döner Merdiven, Örneği (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Resim-4.33. Asmazlar Konağından Üç Kollu Merdiven Örneği (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Resim-4.34.Asmazlar Bağ Evinden Tek Kollu Merdiven Örneği, Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.35.Raşit Bey Bağ Evi Dış
Çardak Örneği
(S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-4.36.Mümtazlar Konağı Daraba İle
Kapatılmış Tek Kollu Merdiven Örneği
(S.Gülçin Bozkurt,2009)

Safranbolu'da yemek hazırlama işlevi aşevi adı verilen bir oda da yapılmaktadır.Bu odanın düzeneği de aynı diğer odalarda olduğu gibidir.Yani aşevlerinde de yemek yenilir,oturulur ve hatta yatılır. Aşevlerindeki farklar; dolaplarının daha fazla,sergenlerinin daha geniş olması,dolap ve sergende yemek hazırlamak için gerekli araç ve gerecin bulunması ve aşevi ocağının biraz daha büyük olmasıdır.Aşevi genellikle orta katta bulunur.Kış aylarında genellikle mutfakta oturulur, yemek yenilir.Gelişmiş bir mutfak düzeneği yoktur.Yemek hazırlama işlevi ocağın yanında ve sedirde yaygı serilerek yapılır.Sebze ve meyveler, leğen içinde yıkanır (bkz.Resim-4.37).

Mutfakta az miktarda yiyecek saklanır.Yiyeceklerin saklandığı diğer bir oda ise kilerdir.Kiler genellikle aşevi yanında bulunur.Kilerliğin güneş ve nem almayan kuytu bir yerde olmasına dikkat edilir.

Resim-4.37. Mümtazlar Konağı Aşevi ve Yanında Yer Alan Kilerden Görünümler. Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Safranbolu evlerinde sofanın bir ucunda da abdestlik ve hela yer alır. Abdestlik tahtadan yapılmış bir çalışma tezgahı yüksekliğinde olup 40-50 cm genişliğindedir. Bu tahtanın ortasında ahşap oval ve kenarları süslü bir şekilde oyulmuş bir delik vardır. Bunun altında eğimli bir tahta, pis suların akmasını sağlamak için yapılmıştır (bkz. Şekil-4.38). Tezgah üzerinde duran ibrikten su dökülerek el yıkanır. Pis sular hela çukurunda birikmez. Bahçe toprağına akar ve burada buharlaşır. Abdestlik ve hela evden çıkma yapar ve her iki katta da vardır. Fakat üst üste gelmezler şaşırıılarak yapılmıştır. Dış yüzleri daraba ile çevrilmiştir. Hela ise abdestlikten bir kapı ile ayrılmıştır. Döşemesi ahşap olup, çoğunlukla üçgen şeklindedir. Delik kenarları ahşapla yükseltilmiştir. Delik ahşap kesitli düşey bir yolla hela çukuruna bağlanır.

Resim-4.38. Sipahioğlu Konağından Abdestlik, Hela ve Abdestlik Gideri Görünümü. Safranbolu (S. Gülçin Bozkurt, 2009)

4.5.BÖLÜM SONU ÖZETİ

Bu bölümde Safranbolu evlerinin plan tipleri ve bu plan tipleriyle ilgili özellikler anlatılmaktadır.Plan Tipleri Perihan Bulduk'un sınıflandırmasına göre yapılmıştır.Buna göre; plan tipleri dış sofalı,iç sofalı ve orta sofalı plan tipi olarak üç grupta ele alınmaktadır.

Dış Sofalı plan tipi; odaların sofanın bir tarafında dizilmesiyle oluşmuş bir plan tipidir.Odalar arasında eyvan ,sofa ucunda seki veya köşk gibi uzantıların yer almasıyla değişik plan tipleri meydana gelmektedir. Bu plan tipi en eski plan tipi özelliğini taşımaktadır.Dış sofalı plan tiplerinden olan köşe sofalı plan tipi Safranbolu'da en sık rastlanan plan tipidir.Bu plan tipinde sofa evin köşesinde yer almakta olup,iki yanında odalar bulunmaktadır.Odalara pahlı köşelerden girilmektedir.Sofada eyvan ve sekilik gibi uzantılar yer alabilir. Köşe sofalara genellikle üç oda kapısı,merdiven ve abdestlik koridoru açılmaktadır.

İç sofalı plan tipi;Sofa evin merkezinde olup,dört köşesinde odalar yer alır.Eyvan sayısına göre iki yüzlü veya üç yüzlü iç sofalı plan tiplerine rastlanmaktadır.

Orta Sofalı plan tipi ise; 19.yy da özellikle konaklarda en sık görülen plan tipidir.Sofa evin merkezinde olup dört köşesinde odalar yer alır.Odalara pahlı köşelerden girilmektedir.Sofa uzantılarında eyvanlar,abdestlik,kiler ve merdiven yer alır.Bu plan tipinde simetri görülür.

Cephe özellikleri açısından bakıldığında;Zemin kat kagir ve penceresizdir.Orta kat bir geçiş katı olup üst katı hazırlayan ara kat görevi görür.Yükseklik olarak ara kat tavanı daha alçak olup pencereleri daha küçük ve az sayıdadır.Son dönem evlerinde orta kata da önem verilmiş ve üst kat kadar önemi artmıştır.Fakat yine de üst kat varılmak istenen sonuçtur.Bu katta istenen plan tipine ulaşabilmek,doğayla ve manzarayla kucaklaşabilmek için sokağa ve bahçeye doğru çıkımlar yapılmıştır.Üst kat diğer katlara göre daha yüksek olup bol pencerelidir.Zemin kat kagirden olup, orta kat ve üst kat ahşap çatkılı olarak yapılmıştır.Safranbolu evlerinin en önemli özelliği sokağın doğal çizgisini izlemesi ve çıkımları bitişik evin manzarasını engellememesidir.Bu nedenle Safranbolu evleri doğaya ve insana saygılıdır.

Safranbolu Evlerinin ana yapı malzemesi ahşaptır.Ahşap çatki sistemi uygulandığı için dolgu malzemesi olarak kerpiç ve taş kullanılmıştır.Taş ve kerpiç aralarına çamur harç kullanılmıştır.İç mekan donatılarında da ahşap en sık kullanılan yapı malzemesidir.Sedir tavan ve yer döşemesinde de ahşap en çok tercih edilen malzeme olmuştur.Yer döşemesinde ahşabın yanı sıra taş ve pişmiş toprak da kullanılmıştır.

İç mekan kurgusu açısından değerlendirilecek olursa oda, en önemli yaşamsal öğelerden biridir.Her oda bir aileyi barındıracak donatılara sahip olup, yemek yemek,ısınmak,yatmak,dinlenmek,yıkanmak gibi işlevlerin hepsi odada gerçekleştirilmektedir.Orta kat odaları tavanı alçak olduğundan ve daha iyi ısındığından kışlık oda olarak kullanılmakla birlikte, günlük işlerin yapıldığı oturma odası olarak da kullanılmaktadır. Üst kat odaları gelin odası, baş oda gibi özelleşmiş odalar olarak yapılmıştır.

19.yy dan önce iki kademededen oluşan odalarda kot farklılığı kalkmış oda şekli kare ve kareye yakın dikdörtgen şeklini almıştır.Tavan yükseklikleri azalmış pencere seviyesinin yerden yükselmesi sonucu sedir seviyesi de yükselmiştir.19.yy ikinci yarısından itibaren ocak kullanımı yerini sobaya bırakmıştır.Oda girişleri ise; genellikle pahlı köşelerden veya sofanın uzantısı olan eyvanlardan yapılmıştır.

Safranbolu Evlerinde de evin planını belirleyen ana öge sofadır.Sofanın önemi büyük kalabalıkları,toplantıları,eğlence ve düğün gibi merasimleri karşılayabilecek bir mekan olmasından kaynaklanır.Üst kat ve orta kat sofaları birbirinden farklı plan tiplerinde olabilir.Alt kat sofası köşe sofalyken, üst kat sofası orta sofalı olabilmektedir.Sofalarda odaları bir yaşam birimi olarak ayıran ve ortak mekan olarak kullanılan eyvan gibi uzantılar yer almaktadır.Sofanın bir ucunda merdiven ,diğer ucunda da abdestlik,kiler gibi kısımlar yer almaktadır.

5-DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5-1-BULGULARIN TABLO VE SINIFLANDIRMALARLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Safranbolu evleri mekan kurgusunu oluşturan donanımın biçimlenişi açısından Geleneksel Türk mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak başkent özelliği taşımasından dolayı İstanbul ve Marmara bölgesinde evler daha özenliyen doğuya doğru gidildikçe daha sade ve basit işçilik kullanımına rastlanmaktadır. 1730-40 Barok akımının etkileri cephe biçimlenişi ve plan düzeni dışında iç mekan süslemelerinde de görülmektedir. Bu durumla birlikte 18. ve 19.yy da Türk mimari anlayışı da değişmiştir. Bu örnekteki gibi Türk evinde görülen tüm bu yansımaları Safranbolu evlerinde de rastlanmaktadır.

Bu amaçla “19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi” konulu çalışma plan tipleri ve mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanları açısından irdelenmiştir:

- Plan tipi açısından Türk Evi ve Safranbolu evlerinin plan tipleri karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırma sonucu bir sınıflandırma ve sınıflandırmanın gösterildiği bir tablo hazırlanmıştır.
- Mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanları;
 - a-Oda Döşemesi
 - b-Pencereler
 - c-Kapılar
 - d-Ocaklar
 - e-Merdivenler
 - f-Dolaplar
 - g-Sedir ve Tavan olmak üzere sınıflandırılarak incelenmiş, başlıklar altında şematik çizim ve bulgular ile düzenlenmiştir.

5.1.1-Plan Tiplerinin Değerlendirilmesi;Türk Evi plan tipleri S.H.Eldem’in sınıflandırmasına göre yapılmış olup, 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar; Sofasız, Dış Sofalı, İç Sofalı ve Orta Sofalı plan tipidir. Safranbolu evlerinin plan tipleri ise, Perihan Bulduk’a göre yapılmış olup, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipi şeklinde sınıflandırılmıştır.

Sofasız Plan Tipi:Türk Evi’nin en ilkel plan tipi olup, odaları birbirine bağlayan sofa bulunmamaktadır. Odalar yan yana dizilmiş olup, dışardan girilmektedir. Bahçeli ve iç avlulu evlerde görülmektedir.

Dış sofalı plan tipi;bu plan tipinde odalar arasında simetri fazla görülmez. Plan serbest olup, sofaya bağlı köşk, seki, eyvan gibi uzantılar eklenerek plan tipinde farklılıklar elde edilmiştir. Sıra odalı, köşe sofalı, üç tarafı odalı plan tipleri de dış sofalı plan tipinin alt grupları içinde yer almıştır.

İç sofalı plan tipi;bu plan tipinde sofanın iki yanına odalar dizilerek sofa iç de kalmıştır. Bu nedenle bu plan tipi Anadolu’da “karnıyarık” plan tipi olarak da nitelendirilmektedir. İç sofalı plan tipi oda sayısının artması, duvarların azalması, ekonomik ve sağlıklı bir plan tipi olduğu için tercih edilen bir plan tipi olmuştur.

19.yy da başta büyük şehirler olmak üzere Anadolu'da ,dış sofalı plan tipinin yerini almıştır.Geç dönemde yapılan evlerde iç sofalı plan tipi, eyvanların karşılıklı olarak yer alması,odalara pahlı köşelerden girilmesi sonucu haçvari bir görünüm almıştır.Bu nedenle orta sofalı plan tipine benzer özellikler göstermiştir.İki yüzlü iç sofalı,iki yüzlü iç sofalı eyvanlı,bir yüzlü iç sofalı ve iki yüzlü ideal plan şeklinde alt grupları bulunmaktadır.

	Sofasız Plan Tipi	Dış Sofalı Plan Tipi	İç Sofalı Plan Tipi	Orta Sofalı Plan Tipi	
TÜRK EVİ		Sıra Odalı ve Eyvanlı 			
		Köşe Sofalı 	İki Yüzlü İç Sofalı İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı	3 Eyvan 1 Merdiven sofalı	
		Üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi 	Bir Yüzlü İç Sofalı 	Oval veya beyzi sofa 	
			İki Yüzlü İdeal Plan 		
SAFRANBOLU EVLERİ		Dış Sofalı Bir Ucu Odalı Dış Sofalı Bir Eyvanlı 			
		Dış Sofası L Şeklinde 	İç Sofalı Üç Yüzlü Eyvanlı 		3-4 Eyvanlı
		Dış Sofalı İki Eyvanlı Dış Sofalı Üç Eyvanlı (Köşe Sofalar) 			

Tablo-5.1.1 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinin Plan Tiplerinin Sınıflandırmasına Dair Kroki (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

Orta Sofalı plan tipi; 18.yy sonlarında Barok akımının etkisiyle oluşmuş bir plan tipi olup, genellikle büyük şehirlerde görülen bir plan tipidir. 19.yy başlarına kadar başta büyük şehirlerde, nüfusun kalabalık ve arsanın değerli olduğu yerlerde uygulanmıştır. Odalar arası mesafenin az olması,evin iyi ısınması ve sosyo-kültürel nedenlerle tercih edilen bir plan tipi olmuştur. Sofa önceleri dört köşeli olup,daha sonra köşeler pahlandırılarak sekizgen,çokgen ve oval bir hal almıştır.Oval veya beyzi sofa olarak da bilinen orta sofalı plan tipi, bu plan tipinin en gelişmiş şeklidir.

19.yy da Barok akımı etkisini Ampir akımına bırakmıştır.Bu dönemde İstanbul ve çevresindeki yapılarda bir sadeleşme, çıkmalarda ve eğri yüzeylerde bir azalma görülmüştür.Plan tipi olarak merkezi plan tipi (oval plan) ekonomik nedenlerle terk edilerek,iç sofalı plan tipine tekrar dönülmüştür.

Safranbolu Evlerinin plan tipleri esas alınan sınıflandırmaya göre dış sofalı,iç sofalı ve orta sofalı plan tipi olarak 3 grupta incelenmiştir.

Dış sofalı plan tipi;odalar sofanın bir ucunda sıralanmaktadır. Plan serbest olup, sofanın uçlarında oturmak için yerden birkaç basamak yükseltilmiş sekilik veya köşk gibi uzantılar yer almaktadır. En sık görülen dış sofalı plan tipi köşe sofalı plan tipidir. Sofa evin köşesinde olup,iki yanında odalar yer alır.

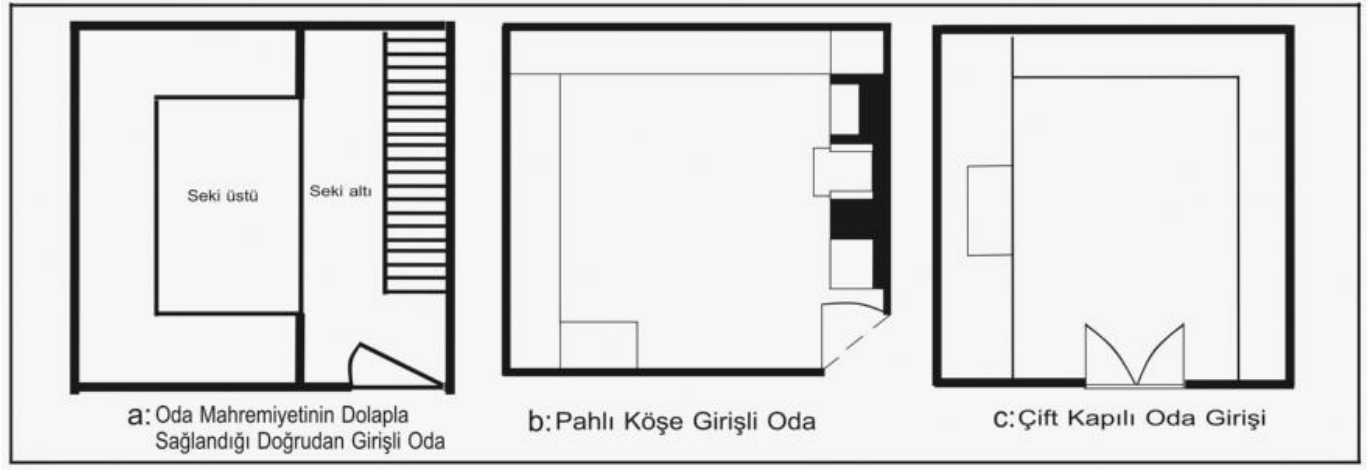
İç sofalı plan tipi ; Sofa evin merkezinde olup,dört köşesinde odalar yer almaktadır. Eyvan sayısına göre iç sofalı iki yüzlü veya iç sofalı üç yüzlü olan tiplerine rastlanmaktadır.

Orta sofalı plan tipi ise; sofa evin merkezinde olup dört köşesinde odalar yer alır.Orta sofalı plan tipi en korunaklı plan tiplerindedir.Oda aralarında sofanın uzantısı olan eyvanlar yer alabilir. Safranbolu'da bu plan tipinin belirleyici özelliği sofalarda eyvan sayısının 4'e kadar çıkmasıdır.Odalara pahlı köşelerden girildiği gibi sofanın uzantısı olan eyvanlardan da girilebilmektedir.Bu plan tipinde simetri hakimdir.19.yy da Safranbolu konaklarında en sık görülen plan tipidir. Orta sofalı plan tipinin en gelişmiş şekli olan oval veya beyzi sofa Safranbolu'da yapım aşaması zor ve ekonomik olmadığı için uygulanmamıştır.

Tablo-5.1.1 de görüldüğü üzere Safranbolu evlerinin plan tipleri, Türk evi plan tipi özelliklerini yansıtmaktadır.Esas alınan sınıflandırmaya göre Türk Evi ve Safranbolu evlerinin plan tiplerinde dış sofalı ve iç sofalı plan tipinin farklı alt grupları yer almaktadır.Bunlar birbirine benzer özellikler taşımaktadır.Ancak Perihan Bulduk'un sınıflandırmasına göre sofasız ve oval sofalı plan tipine Safranbolu'da rastlanmadığı için sınıflandırmada yer almamaktadır.

5.1.2- Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi;

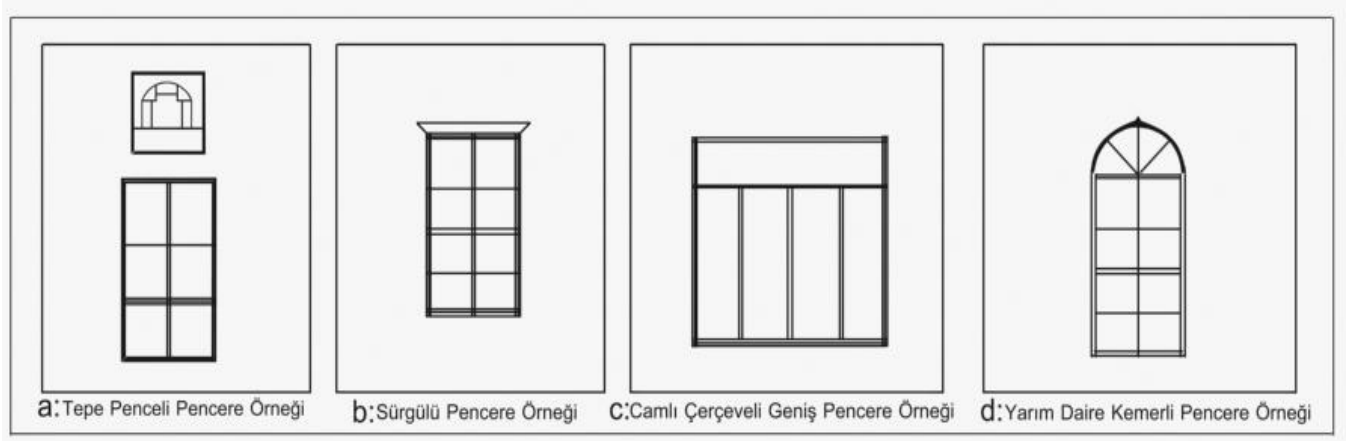
a-Oda Döşemesi;19.yy Türk Evi ve Safranbolu Evlerinin odalarında görülen en önemli değişikliğin; odayı fonksiyon açısından ikiye bölen seki altı (hizmet alanı) ve seki üstü (kullanım alanı) kot farklılığının kaybolmasıdır (bkz.Tablo-5.1.2-a). Bu dönemde odalara girişler mahremiyet ön planda olduğu için,daha çok pahlı köşelerden ve sofa eyvanlarından yapılmaktadır (bkz.Tablo-5.1.2-b,c).

Tablo-5.1.2 19.yy da Türk Evi ve Safranbolu Evlerinin Odalarında, Oda Girişlerinin ve Döşemeyi Oluşturan Seki Altı ve Seki Üstü Kot Farklılığının Değişimi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

b-Pencereler:

Türk evi ve Safranbolu evlerinde oda oluşumunu en çok etkileyen yapı elemanlarından biri de, penceredir.Pencerenin önemi parapet yüksekliğinden kaynaklanır. 19 yy a kadar tepe pencerelerine rastlanırken (bkz.Tablo-5.1.3-a), daha sonra alt sıra pencerelere hareketli ve camlı kanatların girmesiyle tepe pencereleri fonksiyonunu yitirmiştir.Böylelikle tepe pencereleri küçülmüş veya tamamen kaldırılmıştır. Işıklı üst çevreye ihtiyacın kalmaması tepe pencerelerinin işlevini yitirmesine ve alt sıra pencerelerin yerden yükselmesine ve boyutlarının uzamasına neden olmuştur.Tablo-5.1.3 de görüldüğü gibi 19.yy la birlikte pencereler, sürgülü pencere,camlı çerçevesi geniş pencere ve sofalarda, yarım daire kemerli,yere kadar uzanan uzun pencereler şeklinde yapılmaya başlamıştır.

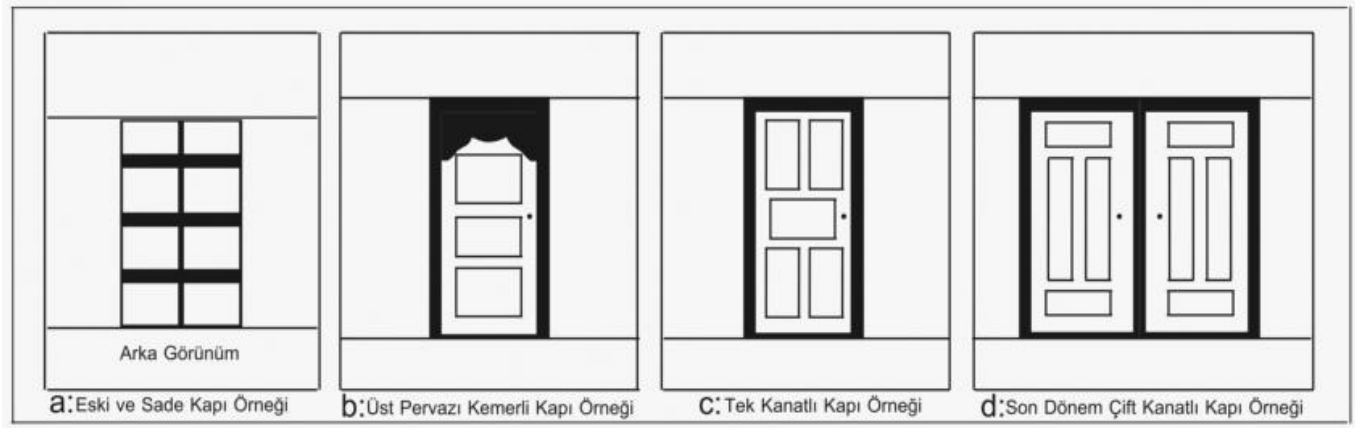

Tablo-5.1.3 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Pencere Tiplerinin Değişimi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

b-Kapılar

Türk Evinde ve Safranbolu evlerinde kapılar yapıya gösterilen özene göre değişmektedir.19.yy öncesi az özenli evlerde iki geniş ahşap tabla, yatay ve çapraz kuşaklarla birleştirilerek kapı kanadı oluşturulmaktadır (bkz.Tablo-5.1.4-a).Daha sonraları yapıya verilen önem doğrultusunda küçük boyutlarda tablaların kullanıldığı çok bölmeli aynalı ahşaplarla kapı kanatları oluşturulmaya başlanmıştır.

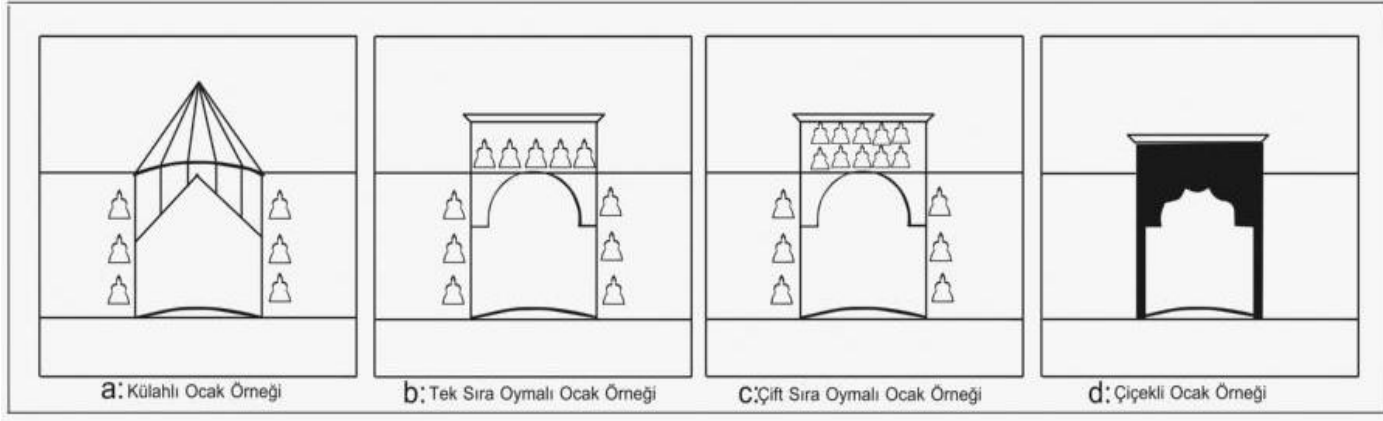
18.yy la başlayan Barok akımının etkisi kapı kanatlarında da görülmektedir.Özellikle kapı üstü pervazlarında süs kemerlerine rastlanmaktadır (bkz.Tablo-5.1.4-b).Fakat 19.yy la birlikte yapı ve donatılarda görülen sadelik, kapı üstü pervazlarında da etkili olmuş ve süslü kemerler yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır (bkz.Tablo-5.1.4-c).Bu dönemde çok önemli köşk ve evlerde , çift kanatlı kapılar görülmektedir (bkz.Tablo-5.1.4-d).

Tablo-5.1.4 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Kapı Modellerinin Değişimi.(Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

c-Ocaklar:

Türk Evi ve Safranbolu evlerinde ocak oluşumuna bakıldığında; 18.yy Barok akımının etkisiyle ocakların çok özenle biçimlendirildiği görülmektedir. Bu dönemde özellikle duvardan çıkıntı yapan külahlı ocaklar, tek sıra oymalı ve çift sıra oymalı ocaklar ahşap işleciliğine en güzel örnekleri vermektedir (bkz.Tablo-5.1.5-a.b.c). Fakat 19.yy'ın ortalarına gelindiğinde ocaklarda neredeyse hiç ahşap kullanılmamış çiçekli, işlemeli ve taş ocaklar görülmeye başlamıştır (bkz.Tablo-5.1.5-d). Hatta dönemin sonlarında bu ocaklarda işlevini yitirerek yerini dönemin peç adı verilen sobalarına bırakmıştır (bkz. Resim-5.1).

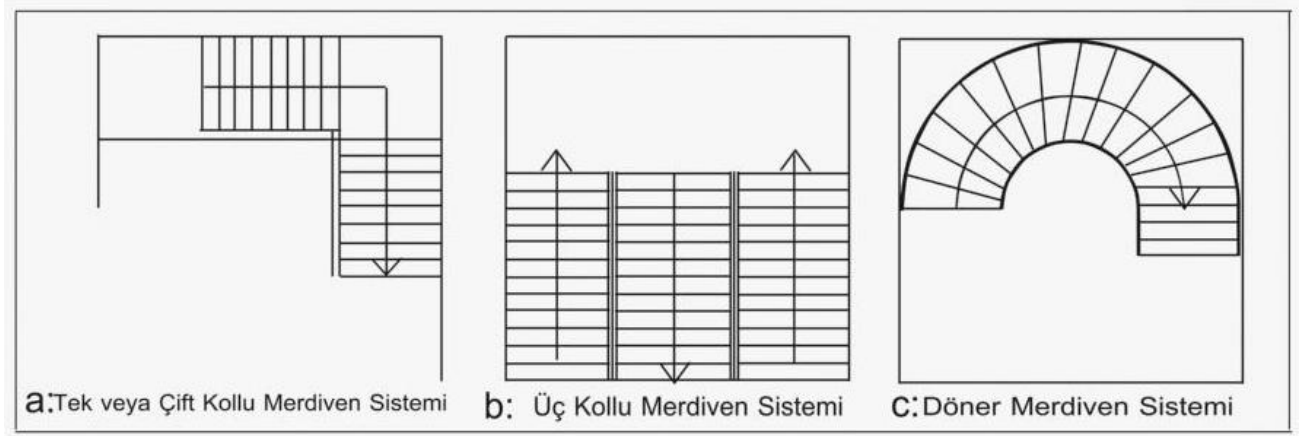
Tablo-5.1.5 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Ocak Tiplerinin Değişimi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

Resim-5.1.1 Türk Evinde 19.yy ın Sonlarında Ocağın İşlevini Yitirmesiyle, Soba Kullanılmaya Başlandı Ocağın Örnekleri. Safranbolu (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

d-Merdivenler:

Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde 19.yy'a kadar merdivenler tek kollu yapılmıştır (bkz.Tablo-5.1.6-a). Bu merdivenlerin sahanlığı daha dar olup korkuluk olarak daraba yapılmıştır.19.yy öncesi çok önemli köşk ve saraylarda üç kollu veya döner merdiven görülmektedir.Fakat 19.yy'dan sonra artık Anadolu'da yaygınlaşmaya başlayan üç kollu ve döner merdivenler Safranbolu konaklarında da kendini göstermektedir (bkz.Tablo-5.1.6-a).

Tablo-5.1.6 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Merdiven Tiplerinin Değişimi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

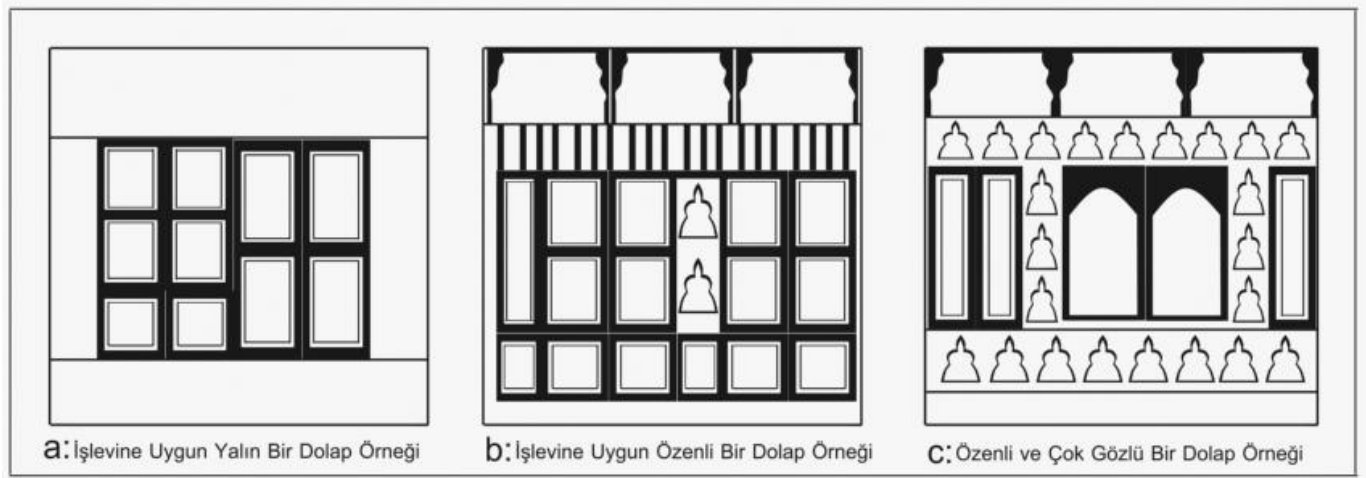
f-Dolaplar:

Türk Evi'nde ve Safranbolu evlerinde odanın önemine göre farklı dolap şekilleri görülmektedir.Baş odanın dolabı daha süslü ve görkemli iken günlük oturma odası dolapları daha sadedir.Erken dönemde yapılan dolaplarda işlevsellik ön planda olup, basit bir işçilik uygulanmıştır (bkz.Tablo-5.1.7-a).

18.yy Barok akımının etkisiyle işlevsel olmasının yanı sıra süslenmiş,işlemeli ve oymalı dolaplar yapılmaya başlanmıştır (bkz.Tablo-5.1.7-b). 19.yy da dolaplarda bir sadeleşme görülmekle beraber süsleme önemini yitirmemiştir.Ancak işlevsellik yine ön plandadır. O dönemde çubuk içilmesi yaygın olduğu için dolaplarda çubuk için özel bir bölme yapılmaktadır.Görüldüğü üzere günlük kullanılan eşyalara yönelik dolaplarda ayrı ayrı gözler yapılmıştır (bkz.Tablo-5.1.7-c).Ve yine dönemin teknoloji harikaları olarak kabul gören gemi,tren gibi figürler taşıyan resimler yüklük duvarının ortası çökertilerek sergilenmektedir (bkz.Resim-5.1.2). Ayrıca süs niteliği taşıyan üzerine ayna,lamba ve saatin konulduğu çiçekliklere de bu dönem dolaplarında rastlanılmaktadır.

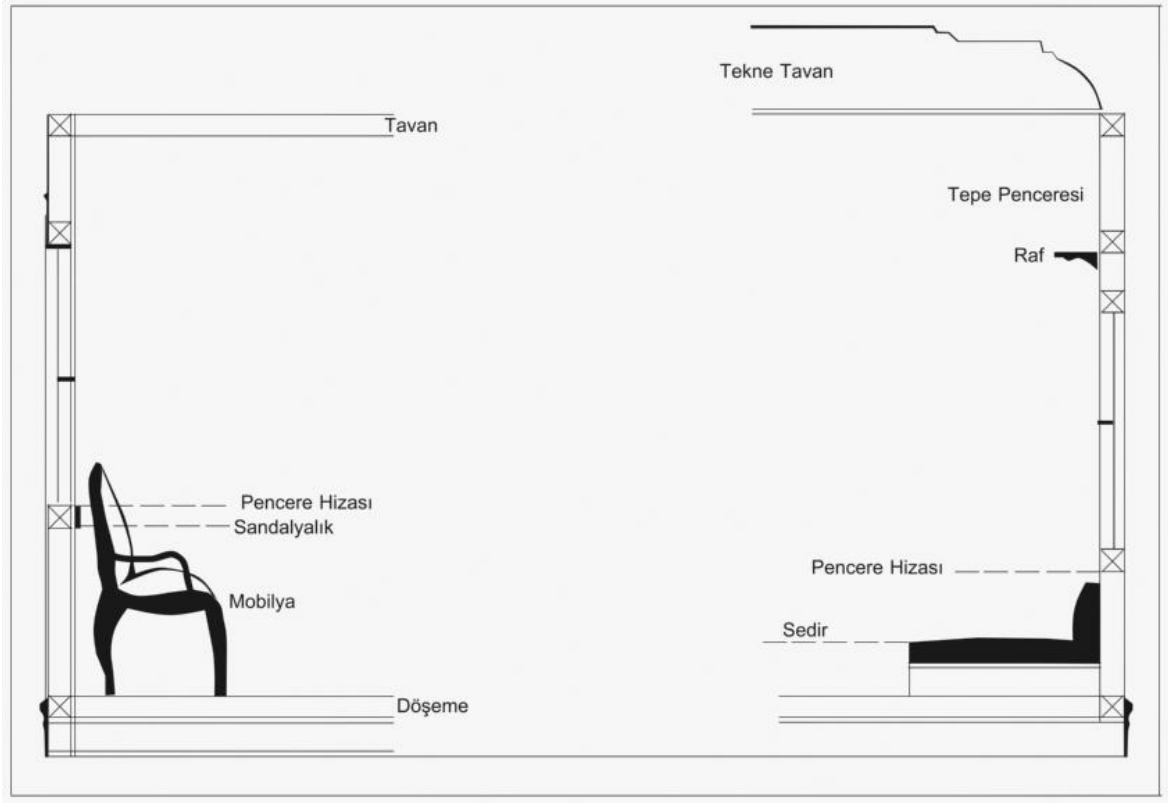
Resim-5.1.2 Sipahioğlu Konağı'ndan Gemi Resmi Olan Oda Görünümü. (S.Gülçin Bozkurt ,2009)

Tablo-5.1.7 Türk Evi ve Safranbolu Evlerinde Görülen Dolap Tiplerinin Değişimi. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

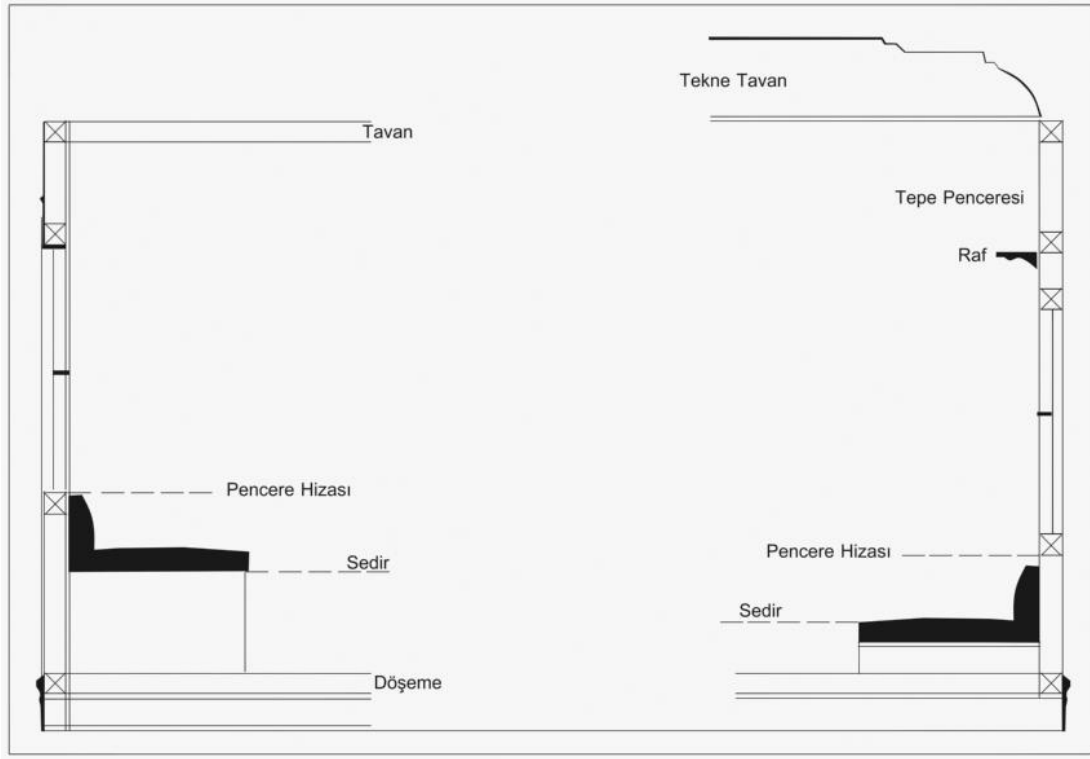
e-Sedir ve Tavan:

Batılılaşma hareketlerinin teknik ve sanatta meydana getirdiği en önemli değişimler 19.yy da yaşanmıştır.Daha önce de değinildiği üzere pencere parapet seviyelerinin yerden yükselmesi ve boyutlarının değişmesi oda boyutlarını değiştirmiş,ışıklı üst çevreye ihtiyacın olmaması tavanın alçalmasına neden olmuştur.Seki altı ve seki üstü kot farklılığının kaybolması sonucu tavanda da iki kademeli tavan oluşumu terkedilmiştir. Sofa tavanları eyvan tavanlarına göre daha yüksek yapılmaktadır.Tekne tavan kullanımının oda tavanlarında yavaş yavaş terk edilmeye başladığı görülmektedir.Bu dönemde batı etkisi ile mobilya kullanımı yaygınlaşmış ,özellikle büyük şehirlerde sedir kullanımı azalmıştır.Mobilya kullanımı sonucunda odayı tüm duvarlar boyunca devam eden ve “sandalyalık” adı verilen bir silme yapılmıştır (bkz.Tablo-5.1.8).

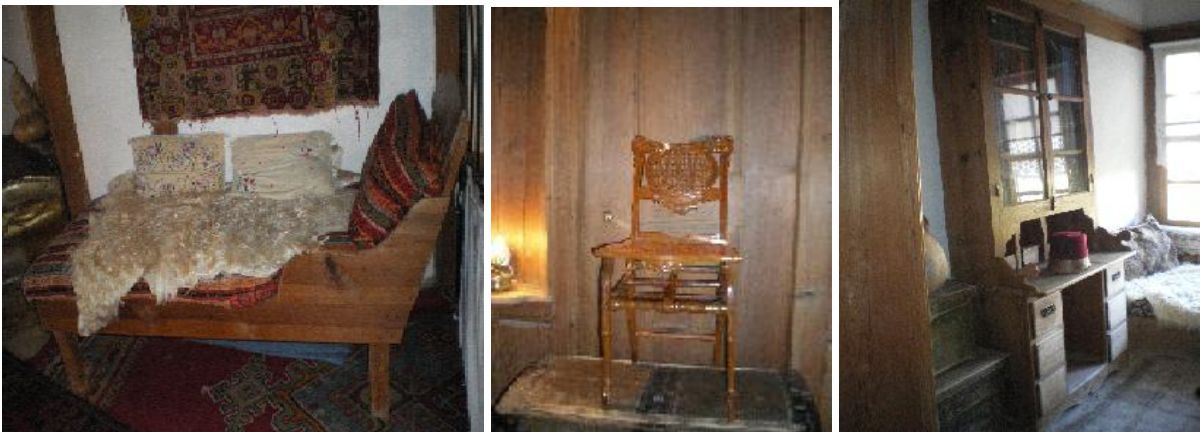

Tablo-5.1.8 19.yy da Avrupa Etkileriyle Değişmeye Başlayan Türk Evi'nin Sedir ve Tavan Oluşumunu Gösteren Kesit Şemalarının Karşılaştırılması. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

Batılılaşma etkileri Safranbolu evlerinin iç mekan kurgusunda da kendini göstermektedir. İki kademeli tavan oluşumu terk edilmiştir.Sofa tavanı daha yüksek olup tekne tavan yavaş yavaş terk edilmeye başlamıştır.Pencere parapet seviyesinin yükselmesi sonucu sedir seviyesi de yükselmiştir (bkz.Tablo-5.1.9).Safranbolu'ya mobilyanın girmesi daha geç bir döneme rastlamaktadır.19.yy da Safranbolu'da oturma elemanı olarak sedirden tam anlamıyla vazgeçilmemiş sadece yerden yüksekliği artmıştır. Ancak geç dönemde yapılan bazı konaklarda sandalye,sehpa,kütüphane ve dinlenme koltuğu gibi mobilyaların kullanıldığını da görmekteyiz (bkz.Resim-5.1.2).

Tablo-5.1.9 19.yy da Avrupa Etkileriyle Değişmeye Başlayan Safranbolu Evlerinde Tepe Pencere ve Tepe Penceresiz Örneklerde Tavan ve Sedir Oluşumunu Gösteren Kesit Şemalarının Karşılaştırılması. (Çizim:S.Gülçin Bozkurt)

Resim-5.1.3 Sipahioğlu Konağı'ndan 19.yy a Ait Mobilya Kullanımına Dair Örnekler. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

5.2.BULGULARIN DEĞERLENDİRİLDİĞİ TABLO VE SINIFLANDIRMALARIN ÖRNEKLER ÜZERİNDE UYGULANMASI

Çalışmaya konu olan 19.yy Safranbolu Evleri plan tipleri ve yapı elemanları açısından ele alınmaktadır.18. ve 19.yy a ait 12 ev örneği irdelenerek, bunlardan 19.yy a ait olan 5 ev örneği ele alınmaktadır.Bu evlerle ilgili olarak;

- Plan Tiplerinin Değerlendirilmesi
- Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi
 - a-Oda Girişi ve Döşeme
 - b-Pencereler
 - c-Kapılar
 - d-Ocaklar
 - e-Merdivenler
 - f-Dolaplar
 - g-Sedir ve Tavan oluşumlarıyla ilgili resim ve bulgular düzenlenmiştir.

EV ADI	PLAN TİPİ	MEKAN KURGUSUNU OLUŞTURAN YAPI ELEMANLARI						
		O.Döşemesi	Pencereler	Kapılar	Ocaklar	Merdivenler	Dolaplar	Sedi.ve Tav.
ASMAZLAR KONAĞI	Orta Sofalı	X	X	X	X	X	X	X
ASMAZLAR BAĞ EVİ	Dış Sofalı	X	X	X	X	X	X	X
EMİRHOC AZADE BAĞ EVİ		X	X	X	X	X	X	X
DEĞİRMENCİOĞLU KONAĞI	Köşe Sofalı	X	X	X	X	X	X	X
HAVUZLU KÖŞK		X	X	X		X	X	X
RAŞİTB EY BAĞ EVİ	Köşe Sofalı	X	X	X	X	X	X	X
KAYMAKAMLAR KONAĞI	Orta Sofalı	X	X	X	X		X	X
GÖKÇÜOĞLU KONAĞI	Orta Sofalı	X	X	X	X	X	X	X
MURATOĞLU KONAĞI		X	X	X	X	X	X	X
MÜMTAZLAR KONAĞI		X	X	X	X	X	X	X
SELVİLİ KÖŞK		X	X	X	X	X	X	X
SİPAHİOĞLU KONAĞI		X	X	X	X	X	X	X

Tablo-5.2.1 Safranbolu’da Araştırılan Evlerle İlgili Resim ve Bulguların Değerlendirilmesi.

Resim-5.2.1 Sipahioğlu Konağı Ön Cephe Görünümü.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

ÖRNEK 1

SİPAHİOĞLU KONAĞI

Adres:Sipahioğlu Konağı, Yörük Köyü,Safranbolu

Tarihçesi:Baş odasındaki kalem işi eski yazılardan yapılaş tarihinin 1877 olduğu sanılmaktadır.7-8 nesildir aynı aile yaşamaktadır.Ailenin geçmişi Kayı boyundan Karakeçili aşiretine dayanmaktadır.Osmanlı zamanında Sipahi fırıncılar olarak kazandıkları parayla bu evi yaptırmışlardır.

Mimari Özellikleri:Bu konağın en önemli özelliği haremlik ve selamlık kısmının ayrılmış olmasıdır.O yüzden plan tipi olarak odalar sofanın bir tarafında yer almaktadır.Günlük kullanılan kısım haremlik kısmı olup ayrı bir girişi vardır.Haremlik ve selamlık kısmında toplam 12 oda,2 ambar,1 kiler bulunmaktadır.Haremlik kısmının zemin katında bir taş oda vardır ve bu oda kalın taş duvarlarından dolayı oldukça soğuk bir odadır.Konağın mutfağı bahçede ayrı bir yapı olarak düşünülmüştür.Bu sayede konak temiz tutulmaktadır.Odalara girişler pahlı köşelerden yapılmaktadır. Baş odasında konağın ağası ve gelen misafirler ağırlanmaktadır.Baş odasında tavan ve ocak süslemelerinde en önemli ögenin beктаşi kültürü olduğu görülmektedir.Çünkü ocağın üzerindeki kalem işi işlemelerdeki karanfil sayısı 12 adet olup, oniki imamları temsil etmektedir.Ocağın yanındaki koltuk taşlarındaki sarık, Hacı Bektaşî Veli'yi temsil etmektedir.Tavan süslemelerinde ve arapça yazılan yazılarda da Bektaşî kültürünün hakim olduğu görülmektedir.

Kullanımı: Şu an halen bu aileden gelen Ali Rıza Tunca 8.kuşak kız çocuklarından olup, orta katta ailesiyle birlikte yaşamlarını sürdürmektedirler.Üst katlar gezi evi olarak düzenlenmiştir.

Plan Tipinin Değerlendirilmesi:Haremlik ve Selamlık kısmı ayrılmış olduğundan belirgin bir plan tipi yoktur.Odalar sofanın bir yanında sıralanmıştır.

Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi:

a-Oda Girişi ve Döşeme:

Resim-5.2.2 Sipahioğlu Konağı Oda girişleri ve Döşeme. Oda girişleri pahlı köşelerden olup,döşeme olarak ahşap kullanılmıştır.Seki altı ve seki üstü kot farklılığı görülmemektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

b-Pencere:

Resim-5.2.3 Sipahioğlu Konağı Pencere. İki hareketli kapaktan oluşmakta ve perdeleri asmak için kullanılan makara sistemi tamamen orjinal haliyle kullanılmaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

c-Kapılar:

Resim-5.2.4 Sipahioğlu Konağı Kapıları. Tek kanatlı olup, sade bir işçilikle yapılmışlardır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

d-Ocaklar:

Resim-5.2.5 Sipahioğlu Konağı Ocak Örnekleri. Baş odada bulunan ocak oldukça özenli olup,çiçekli taş ocak şeklinde yapılmıştır.Ancak gelin odaları ve günlük odalarda ocaklar, tek sıra oymalı , çift sıra oymalı veya kireç sıvalı taş ocak şeklinde yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

e:Merdivenler:

Resim-5.2.6 Sipahioğlu Konağı Merdivenleri. Tek kollu olup,korkuluk olarak ahşap çıtalar çapraz bir şekilde çakılmıştır.Merdiven girişlerinde süslü kemerler görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

f-Dolaplar:

Resim-5.2.7 Sipahioğlu Konağı Dolapları.Dolaplarda sade bir işçilik göze çarpmaktadır.Ancak süslemenin ihmal edilmediği de görülmektedir. Dolap yüzlerinde üç sıra oyma bulunmaktadır.Dolap arası çiçeklikler kalem işi süslemelidir.Yüklük kısmına yatak,yorgan gibi eşyalar konulmakla birlikte gusülhane olarak da kullanılmaktadır.Dolaplara İse; giysiler ve günlük kullanılan eşyalar konulmaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

g-Sedir ve Tavan:

Resim-5.2.8 Sipahioğlu Konağı Sedir ve Tavan İlişkisi. Tekne tavan oluşumuna rastlanmayan Sipahioğlu Konağında, selamlık kısmında yer alan baş oda tavanı oldukça özenli olup kalem işi tekniği uygulanmıştır. Tavanın ortasında bir göbek ve kenarlarında geometrik desenlerin uygulandığı görülmektedir. Baş odanın yanındaki günlük oda tavanı ise daha sade olup kenar süslemelerinde kalem işi tekniğinin uygulandığı gözlenmektedir. Sedirlerin yüksekliği ise; pencere parapet seviyesine göre ayarlanmıştır. Sedirler ahşaptan olup, yaslanmak için içi sıkıştırılmış ot dolu olan yanlıklar kullanılmıştır. Oturma yerlerinde daha yumuşak minderler seçilmekte olup, bunların üzerini makat örtüleri örtmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.9 Sipahioğlu Konağı Daha Az Özenli Odalarda Sedir ve Tavan İlişkisi. Tavan düz tahtalar ve çıtaların yan yana gelmesiyle oluşmuştur. Günlük oda olarak kullanıldığı için sedir döşemesi daha az özenlidir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.10 Asmazlar Konağı Ön Cephe Görünümü. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

ÖRNEK 2

ASMAZLAR KONAĞI

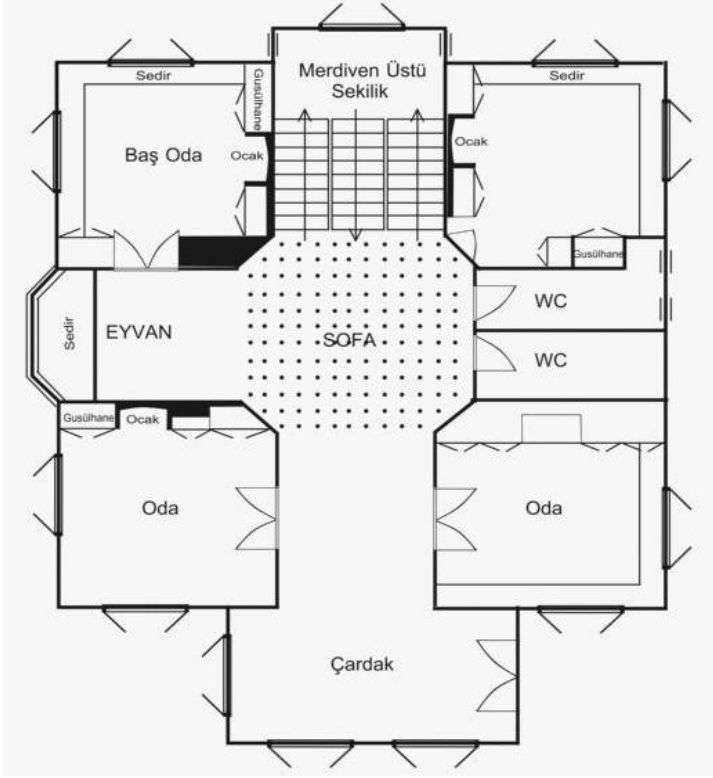
Adres:Beybağı, Çelik Gülersoy cad.No:18 Safranbolu/Karabük

Tarihçesi:1821 de Asmazzade Hacı Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Mimari Özellikleri:3 katlı olup, Plan tipi olarak orta sofalı plan tipindedir.Toplam 11 oda ve 2 sofadan oluşmaktadır.En önemli özelliği orta katında bulunan havuzlu odasıdır.Bu havuzun yaklaşık 4x4 m olduğu bilinmektedir.

Kullanım Şekli:Yaşayan bir ev olarak kullanılmaktadır.

Plan Tipinin Değerlendirilmesi: Asmazlar Konağı orta sofalı plan tipindedir.

Şekil-5.2.1 Asmazlar Konağı Üst Kat Planı.(Çizim:S.Gülçin Bozkurt,2009)

Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi:

a-Oda Döşemesi:

Resim-5.2.11 Asmazlar Konağı Oda Girişleri ve Döşeme.Orta kat odalarına girişler genellikle pahlı köşelerden olup,üst kat odalarına girişler sofanın uzantısı olan eyvanlardan çift kanatlı kapılarla yapılmaktadır.Bu katta bulunan pahlı köşelerdeki kapılar ise süs niteliği taşımaktadır.Orta kat oda girişlerinde mahremiyet dairesel bir dönüşle sağlanmaktadır. Zemin ahşap olup,seki altı ve seki üstü kot farklılığı görülmemektedir.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

b-Pencereler:

Resim-5.2.12 Asmazlar Konağı Pencere Görünümü. Evin çıkma yapan kısımlarında ve üst katta pencereler daha geniş tutulmuş olup, alt katta daha dar yapılmışlardır.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

c-Kapılar:

Resim-5.2.13 Asmazlar Konağı Kapı Görünümü. Üst kat odalarına girişler çift kanatlı kapılarla,alt kat odalarına girişler tek kanatlı kapılarla yapılmaktadır.Kapı kanatlarının görünümü dönemin özelliklerini yansıtmakta olup,basit bir işçiliğin kullanıldığı görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

d-Ocaklar:

Resim-5.2.14 Asmazlar Konağı Ocak Görünümü.Ocaklar çiçekli taş ocak şeklinde yapılmıştır.Ancak 19.yy ın ikinci yarısında ocaklar işlevini yitirmeye başladığı için ocak davlumbazının yerine soba bacası deliği açılarak soba kullanılmaya başlanmıştır.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

e-Merdivenler:

Resim-5.2.15 Asmazlar Konağı Merdiven Görünümü.Üç kollu merdiven sistemi görülmektedir. Orta kattan üst kata çıkış iki koldan yapılmakta ve üst kattan alt kata iniş tek koldan yapılmaktadır .(S.Gülçin Bozkurt,2009)

f-Dolaplar:

Resim-5.2.16 Asmazlar Konağı Dolap Görünümü. Resim-5.2.12 de görüldüğü gibi dolaplar oldukça sade olup dolap yüzlerinde üç sıra oymalar yer almaktadır. Oda girişinde yer alan dolaplarda aynı sadeliktir. Mutfak dolaplarında ise işlevsellik ön planda tutulmuş süslemeden kaçınılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

g-Sedir ve Tavan:

Resim-5.2.17 Asmazlar Konağı Havuzlu Baş Oda ve Üst Kat Sofa Görünümü. Orta katta bulunan havuzlu baş odanın sedirleri ahşap olup, sedir yüksekliği pencere parapet seviyesine göre ayarlanmıştır. Tavan ahşap olup, ortada bir göbek ve ince çıtalarla elde edilmiş geometrik desenler dikkat çekmektedir. Üst kat sofasının tavanı ise; tekne tavan şeklinde yapıldığı görülmektedir. Burada sofa daha yüksek ve süslü yapılmıştır. Böylece sofa daha merkezi ve egemen olarak görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.18 Kaymakamlar Gezi Evi Cephe Görünümü.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

ÖRNEK 3

KAYMAKAMLAR KONAĞI

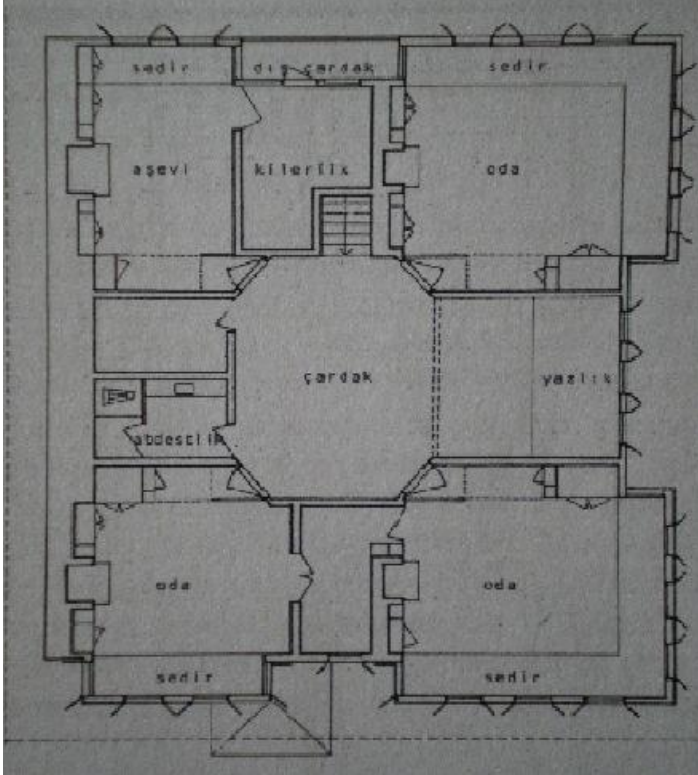
Adres:Çarşı,Hıdırlık yokuşu sokağı,Safranbolu Karabük

Tarihçesi:Safranbolu kışlası kumandanı Hacı Mehmet Efendi tarafından ona yarbay karşılığı Kaim-Makam denilmesi nedeniyle halk arasında bu isimle anılmaktadır.19.yy başlarında yapıldığı sanılmaktadır.1979 yılında restorasyon çalışmaları başlamış ve 1981 yılında müze ev olarak hizmete açılmıştır.

Mimari Özellikleri:8 oda ve 3 çardaktan oluşmaktadır.Giriş kat dahil 3 kattan oluşmakta orta kat iç sofalı,üst kat orta sofalı plan tipine sahiptir.1.katın merdiven başındaki 2 oda selamlık ile harem arasında yemek servisinin yapılmasını sağlamaktadır.Odalara girişler üst katta pahlı Köşelerden yapılmaktadır.Pencere önlerindeki sedirler oldukça geniş tutulmuştur.Tavan süslemelerinde yıldız şekillerine yer verilmiş olup sadece çocuk odalarında çocuklar uyanınca dikkati dağılmasın diye sade bırakılmıştır.

Kullanım Şekli:1981 den beri müze ev olarak kullanılmaktadır.

Plan Tipinin Değerlendirilmesi:

Şekil-5.2.2 Kaymakamlar Konağı Üst Kat Planı. Odalara giriş pahlı köşelerden olup, orta sofanın nasıl merkezileştiği görülmektedir. (Reha Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evl. sf.213)

Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi:

a-Oda Döşemesi:

Resim-5.2.19 Kaymakamlar Konağı Baş Odası. Üst kat oda girişleri pahlı köşelerden yapılmaktadır. Oda döşemesi ahşap olup, seki altı ve seki üstü kot farklılığının olmadığı görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt, 2009)

b-Pencereler:

Resim-5.2.20 Kaymakamlar Konağı Pencere Görünümü. Hareketli İki Kanattan Oluşmaktadır.Pencere önlerinde kıvrımlı parmaklıklar görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

c-Kapılar:

Resim-5.2.21 Kaymakamlar Konağı Kapı Görünümü.Kapılar tek kanatlı olup,dönemin özelliklerini yansıtan ahşap kapılardır.Basit bir işçiliğin kullanıldığı görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

d-Ocaklar:

Resim-5.2.22 Kaymakamlar Konağı Ocak Görünümü.Baş odasının ocağı tek sıra oymalı ocaklardandır.Aşevi mutfağının ocağı ise;oldukça büyük olup,kireç sıvalı taş ocak şeklinde yapılmıştır . (S.Gülçin Bozkurt,2009)

e-Merdivenler:

Resim-5.2.23 Kaymakamlar Konağını Merdiven Görünümü. Tek kollu olup evin çıkma köşeleri pahlandırılarak merdivene yönlendirilmiştir. (Reha Günay'dan,Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri ,sf.191)

f-Dolaplar:

Resim-5.2.24 Kaymakamlar Konağını Dolap Görünümü.Dolap ve yüklükler basit bir işçilikle yapılmış olup,yüklük içi gusülhane olarak kullanılmaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

g-Sedir ve Tavan:

Resim-5.2.25 Kaymakamlar Konağı Sedir ve Tavan Görünümü.Baş oda tavanı tekne tavan şeklinde yapılmış olup,özenli bir işçilik kullanılmıştır.Eyvvan tavanları daha sade olup,geometrik desenler göze çarpmaktadır.Baş oda sedirleri odanın iki yanında yer almaktadır.Malzeme olarak döşemeyle uyumlu ahşap kullanılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.26 Gökçüoğlu Konağı Cephe Görünümü (S.Gülçin Bozkurt,2009)

ÖRNEK 4

GÖKÇÜOĞLU KONAĞI

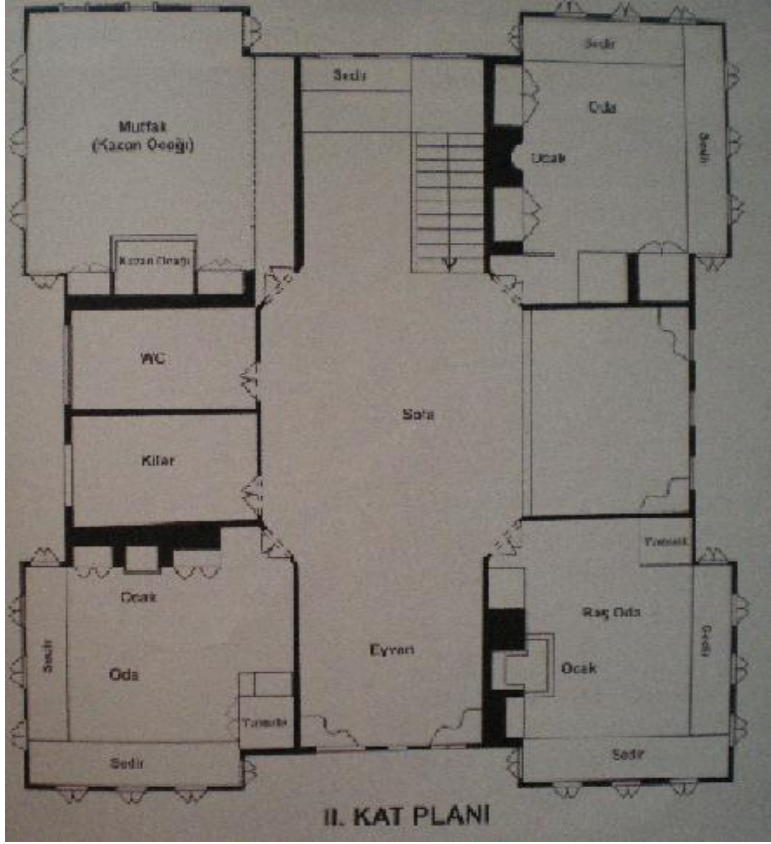
Adres:Bağlarbaşı Mah.Çamlıca Sok.No:1 Safranbolu Karabük

Tarihçesi:19.yy sonlarında Gökçüoğlu Mustafa Bey tarafından yapıldığı sanılmaktadır.

Mimari Özellikleri:690 m² kullanım alanına sahip olan konak 3 katlı olup,orta kat dış sofalı,üst kat orta sofalı plan tipindedir.Orta katta iki köşe oda arasında yüksek sofa vardır.Bu sofanın bir kısmı da galerili olup hayat'a bakar.Bu kısım konağın selamlık kısmıdır.Karşısındaki kısım ise haremliktir.Bu kısım sadece geçit özelliği gösteren odasız bir koridor niteliğindedir.Toplam 8 oda bulunmaktadır.Eskiden 6 oda olarak yapılmıştır.Günümüzde ise kiler ve ambar odaları da oda olarak düzenlendiği için 8 oda olarak kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli:Butik otel olarak kullanılmaktadır.

Plan Tiplerinin Değerlendirilmesi;

Şekil-5.2.3 Gökçüoğlu Konağı Üst Kat Planı.Orta sofalı plan tipindedir.(Yard.Doç.Dr.Aysun Özköse,Safranbolu Rehber,Gökhan Gönenç'den sf.43)

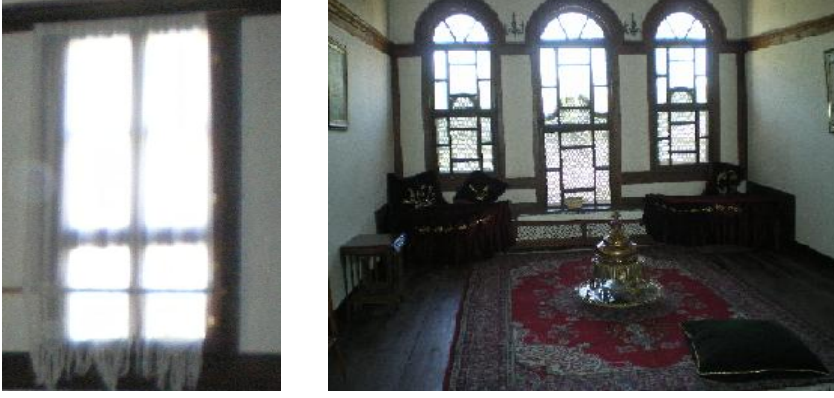
Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi:

a-Oda Döşemesi:

Resim-5.2.27 Gökçüoğlu Konağı Oda Döşemesi. Odalara pahlı köşelerden girilmekte olup,seki altı ve seki üstü kot farklılığı görülmemektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

b-Pencereler:

Resim-5.2.28 Gökçüoğlu Konağı Oda ve Sofa Pencereleri.Oda pencereleri iki hareketli kanattan oluşmaktadır.Eyvan pencereleri ise dönemin özelliklerini yansıtmakta olup,yarım daire silme kemerlidir.Bu pencereler yere kadar uzanmakta ve sofayı aydınlatmaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

c-Kapılar:

Resim-5.2.29 Gökçüoğlu Konağı Oda Kapıları Görünümü. Oda kapıları tek kanatlı olup,üst katta merdiven başı kapısı çift kanatlı olarak yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

d-Ocaklar:

Resim-5.2.30 Gökçüoğlu Konağı Ocak Görünümü.Baş odasında bulunan ocak dönemin özelliklerini yansıtmakta olup,çiçekli taş ocaklardandır.Aşevi ocağı ise daha büyük olup,kireç sıvalı ve taş ocak şeklinde yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

e-Merdivenler:

Resim-5.2.31 Gökçüoğlu Konağı Merdiven Görünümü. Haremlikten üst kata çıkan merdivenler döner merdiven şeklinde yapılmıştır. Selamlığa çıkan merdivenler ise; tek kollu merdiven şeklinde yapılmışlardır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

f-Dolaplar:

Resim-5.2.32 Gökçüoğlu Konağı Dolap ve Yüklük Görünümü. Dolapların ortasında iç bükey bir çiçeklik yer almakta ve iki tarafında, üç sıra şeklinde oymalar bulunmaktadır. Yüklükler ise; yatak ve yorgan konulabilmesi için daha geniş yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

g-Sedir ve Tavan:

Resim-5.2.33 Gökçüoğlu Konağı Sedir ve Tavan İlişkisi.Odaların sedirleri genellikle odanın iki duvarı boyunca yer almaktadır.Sedirler ahşap olup halı kaplı ot yastık ve minderlerle döşenmiştir.Tavan süslemeleri oldukça görkemli olup,ahşap çitalarla güneş şeklinde geometrik desenler oluşturulmuştur.Tekne tavan görülmemektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.34 Mümtezlar Konağı Cephe Görünümü.(S.Gülçin Bozkurt,2009)

ÖRNEK 5

MÜMTAZLAR KONAĞI

Adres:Çeşme Mah.Safranbolu Karabük

Tarihçesi:1888 yılında Gazi Süleyman Paşa Medresesi baş müderrisi Ziya Efendi tarafından yapılmıştır.Evin planı Ziya Efendinin hanımı Resisül Ulemadan Rumeli Kazaskeri Nefise Hanım tarafından çizilmiş inşaaşı 5 yıl sürmüştür.

Mimari Özellikleri:Alttaki hayat bölümü ile birlikte üç katlı olan evin üç ayrı girişi bulunmaktadır. Haremlik ve Selamlık kısımları vardır.8 oda,1 misafir salonu,1 istiare mekanı,3 tuvalet,4 cumba,1 kiler,1 at ahır, 1 depo ve hayat bulunmaktadır.Herbirinde ocak,gusülhane,yüklük,oyma,sedir ambar ve odunluk bulunan odaların tavanları ahşap oymalarla süslü olup evin baş odasının tavan süslemeleri 4000 ahşap parçasından oluşmaktadır.

Kullanım Şekli: Gezi evi olarak kullanılmaktadır.

Plan Tipinin Değerlendirilmesi:

Mekan Kurgusunu Oluşturan Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi:

a-Oda Döşemesi:

Resim-5.2.35 Mümtazlar Konağı Oda Girişi ve Döşemesi.Üst kat oda girişleri pahlı köşelerden yapılmakta olup,alt kat odaları doğrudan girişlidir.Odalarda seki altı ve seki üstü kot farklılığı görülmemektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

b-Pencereler:

Resim-5.2.36 Mümtazlar Konağı Pencere Görünümü. Oda pencereleri sürgülü pencerelerden olup, oldukça büyüktür.Sofa pencereleri ise dönemin özelliklerini yansıtmakta olup,yarım daire silme kemerler görülmektedir. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

c-Kapılar:

Resim-5.2.37 Mümtazlar Konağı Baş Oda Görünümü. Resim-5.2.34 da görüldüğü gibi tek kanatlı, ahşap ve sade olmasına rağmen üst kat baş oda kapısı çift kanatlı kapı şeklinde yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

d-Ocaklar:

Resim-5.2.38 Mümtazlar Konağından Ocak Görünümü. 19.yy'ın sonlarına doğru oturma odalarında bulunan çiçekli taş ocaklar işlevini yitirmiş olup, yerine soba kullanılmaya başlamıştır. Aşevindeki ocak daha büyük olup, geniş bir ailenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

e-Merdivenler:

Resim-5.2.39 Mümtazlar Konağı Merdiven Görünümü. Tek kollu merdiven sistemi uygulanmıştır.Katlar arasında, korkuluk olarak daraba yapılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

f-Dolaplar:

Resim-5.2.40 Mümtazlar Konağı Dolap ve Yüklük Görünümü. Dolap ve yüklüklerde oldukça basit bir işçiliğin kullanıldığı görülmektedir.Yüklük aynı zamanda gusülhane olarak kullanılmaktadır.Dolap yüzlerinde üç sıra oymalar yer almaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

g-Sedir ve Tavan:

Resim-5.2.41 Mümtazlar Konağı Baş Odası Sedir Tavan İlişkisi. Tekne tavan uygulamasının görülmediği tavanda 4000 parça ahşap kullanılmış olup, oldukça özenli bir işçiliğe rastlanmaktadır. Pencere parapet seviyesinin altında oda duvarlarını boydan boya dolaşan “sandalyalık” adı verilen silme bulunmaktadır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

Resim-5.2.42 Mümtazlar Konağı Gelin Odası ve Aşevi Sedir Tavan İlişkisi. Baş oda hariç diğer odaların tavanlarında daha sade bir işçilik görülmektedir. Bu odalarda da tekne tavan uygulamasına rastlanmamaktadır. Sedirler ise; duvar boyunca uzanmakta olup, malzeme olarak ahşap kullanılmıştır. (S.Gülçin Bozkurt,2009)

KAYNAKLAR

- 1- ARSEVEN,C. Esat. “Türk Sanatı” İstanbul,Cem Yayınevi,1975.
- 2- ARSEVEN,C. Esat. “Türk Sanatı Tarihi” İstanbul, Maarif Basımevi
- 3-AKTÜRE S.,ŞENYAPILI T. “Safranbolu’da Mekansal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri”,O.D.T.Ü Mimarlık Fak.Dergisi,Cilt:2,Sayı:1,1976
- 4- AKIN,U.”Safranbolu Kentinin Planlama Süreci ve Tarihi Kentlere Yönelik Fiziki ve Sosyal Model önerileri”Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,1997
- 5- BEKTAŞ, C.”Türk Evi”.İstanbul,Yapı Kredi Yayınları Ltd.Şti.1996
- 6- BERKER, M.”Ahşap Mimari Anıtlarda Koruma Uygulamaları ile İlgili Yöntem Önerileri”,Basılmamış Doktora Tezi,1982
- 7- BEKİŞOĞLU, Ü. “Safranbolu Yörük Köyü Tarihi Çevresinin Peyzaj Planlaması” Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2002.
- 8- CEZAR,M.”Türkler ve Şehirleri” (Bildiri),Editörler:AKYÜZ M.,ÜNLÜ S.”İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler”,İstanbul,İlke Yayınları,1996
- 9- CANSU,S. “Eski Ankara Bağ Evleri İle Günümüz Villalarının Mekan Konfigürasyonu Karşılaştırması” Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,Ankara,2008.
- 10- ÇOBANCAOĞLU,T.”Türkiye’de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri” Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Doktora Tezi,2007
- 11- ELDEM ,Sedat H.”Türk Evi Plan Tipleri”. İstanbul,İTÜ Mim.Fak.Bas.Atölyesi 1968
- 12- ELDEM ,Sedad H.”Osmanlı Dönemi Türk Evi III.”İstanbul,Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı. 1987
- 13- EVREN,M.”Türk Evinde Çıkma”. 21 Ekim 1957 Doçentlik Çalışması. İstanbul:1959
- 14- FİLİBE,Serdar.”Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar”Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,1989
- 15- GÜNAY,Reha”Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri” İstanbul,Güzel Sanatlar matbaası.1998

- 16- GABRİEL A. “Western Mediterranean” O.D.T.Ü.M.E.T.Ü.Sayı:2,Cilt:4,1978
- 17- GÜVEN,S.”Vitruvius Mimarlık Üzerine On Kitap”,T.B.Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı,1990
- 18-GÖKOĞLU,A.”Paflogonya-Gayrimeskun Eski Eserleri ve Arkeolojisi”,Kastamonu,Doğrusöz Matbaası,1952
- 19- GÜLLAÇ,G “Türk Evi ve Çağdaş Konut Mimarisinde Pencerelelere Bir Bakış” Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,1990
- 20- GÜRFİDAN,A. “Safranbolu Evlerinde Kullanılan Kerpiç Malzemenin Yüksek Fırın Cürufu ile İyileştirilmesi” Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,Sakarya,2007.
- 21-GÜLTEKİN,E.“Geleneksel Türk Evi Plan Tipinin Gelişimi” <http://esergultekin.blogcu.com/geleneksel-turk-evi-plan-tipinin-gelismisi>,07-02-2008,Mimari Restorasyon.
- 22- GÖNENÇ,G. “Safranbolu Rehber”,Ceyma Matbaacılık,İstanbul,2005
- 23- HEİDEGER,M. “Sein Ant Zeit”,Max Niemeyer Verlag,Tubingen,189,1979
- 24- HACISALİHOĞLU,İlhan Y.”Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi”,İ.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi,1995
- 25- HASOL,D.”Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”,İstanbul,Yem Yayınevi,1990
- 26- İNCE, Y.”Safranbolu Sokakları ve Günümüzde Sokak Anlayışı”,Muğla Semineri.
- 27- KÜÇÜKERMEN Ö.”Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi”.İstanbul,Euromat Entegre Matbaacılık 2007
- 28- KUBAN,D.”Sanat Tarihimizin Sorunları”. İstanbul,Çağdaş Yayınları.1976
- 29-KUBAN, D.”Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler”İstanbul,Baha Matbaası,1968
- 30-KARPUZ, H.”Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri”,Ankara,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Başbakanlık Basımevi,1984
- 31- KAHRAMAN,B.”Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları”Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,1997

- 32- Kapadokya Büyülü Vadinin Dayanılmaz Güzelliği,Büyük Otel Ürgüp,<<www.buyukotelurgup.com>>
- 33-KUBAN,D. “Türk Hayat’lı Evi” Eren Yayıncılık,İstanbul,1995
- 34- MEYDAN LAROUSSE,İstanbul,Meydan Yayınevi,1990
- 35- MUTLU,A. “Geleneksel Türk Evinde Mekan”Basılmamış Y.M.B.İç Mekan Düzenlemesi Kürsüsü Konferansları,1977
- 36- NAUMANN,R.”Eski Anadolu Mimarlığı”,Ankara,Türk Tarih Kurumu Yayını,1991
- 37- NEMLİOĞLU,C. “Hakiki Kündekari Tekniğiyle Yapılmış Ahşap Mahfil Tavanlarımız” İlgı Dergisi,Kış,1995,Sayı:83
- 38- ÖZER, S.Sibel “Geleneksel Yığma Yapılarda Strüktürel Elemanların Analizi” Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,Kayseri,2006.
- 39- ÖZDEMİR,Ü. “Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma:Safranbolu Platosu” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Doktora Tezi,Erzurum,1998.
- 40- SÖZEN M.,ERUZUN C. “Anadolu’da Ev ve İnsan” Creative Yayıncılık,İstanbul,1992
- 41- SÖZEN,M. ve ERUZUN,C.”Anadolu’da Ev ve İnsan”. İstanbul,Creative Yayıncılık ve Tantım Ltd.Şti.1992
- 42- SOYKAN,Ö.N. “Ev Üstüne Felsefe Bir Deneme”,Cogito Dergisi,18:101-112,1999
- 43-UYSAL,Özge.N.”Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri” Mimar Sinan Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,2007
- 44- ÜNSAL, B.”Mimarlık Tarihi I”,İstanbul,Teknik Okul Yayınları,Sayı:53,1949
- 45- ÜNVER, S.”Dr.Rıfat Osman’a Göre Edirne Evleri”,İstanbul,Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları,II.Basım,1983
- 46- ÜNÜGÜRALP,T. “Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi” M.S.G.S.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü,Doktora Tezi,İstanbul,1984.
- 47- YÜREKLİ,Hülya ve YÜREKLİ,Ferhan.”Türk Evi Gözlemler ve Yorumlar” İstanbul,Yapı Endüstri Merkezi.2005.
- 48- YURDAKUL,Çağl “Safranbolu Evlerinde İnsan-Mekan-Donatı İlişkisinin İncelenmesi Üzerine Bir Deneme” İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi,İstanbul,2007.